

politički

ZATVORENIK

GODINA VII. - SVIBANJ 1997. - CIJENA 10 KN

BROJ

62

Interview:

prof. Dolores Bracanović

Izdajice na Bleiburgu ?

Razobličavanje laži

- zadaća ovog naraštaja

**Umrli su mučeničkom
smrću**

**O pravima političkih
zatvorenika**

**Dokumenti, sjećanja,
svjedočenja**

Čestitamo Dan državnosti !

politički ZATVORENIK

GLASILO HRVATSKOG
DRUŠTVA POLITIČKIH
ZATVORENIKA

PREDSJEDNICA DRUŠTVA
Kaja Perekočić

UREDNIČKI ODBOR GLASILA
Mato Marčinko, Višnja Sever,
Andrija Vučemil, Ljubomir Brdar,
Jure Knežević

GLAVNI UREDNIK
Tomislav Jonjić

SAVJETNIK UREDNIŠTVA
Andrija Vučemil

UREDNIŠTVO I UPRAVA
10000 Zagreb
Trg kralja Petra Krešimira IV, br. 3
tel: 41 58 09, fax: 44 93 17

LEKTOR
Mario Bilić

TISAK I GRAFIČKA PRIPREMA
»MINIPRINT« Varaždin, T. Ujevića 32

PRIJELOM TEKSTA
Dejan Težak

CIJENA LISTA
Za Hrvatsku 10 kn
Godišnja pretplata 100 kn

***

Žiro račun: 30101-678-75868

***

Rukopisi se ne vraćaju, list uredjuje
Urednički odbor, sva prava pridržava
Hrvatsko društvo političkih zatvorenika.

***

Za sve informacije i kontakte u svezi
suradnje i pretplate tel.: 01/415-809,
radnim danom od 11-13 sati.

***

Temeljem mišljenja Ministarstva kulture i
prosvjete Republike Hrvatske broj:
Kl. oznaka: 612-10/ 93-01-794 Ur. broj:
532-03-1/6-93-01 od 18.08.1993. - list je
osloboden plaćanja poreza na promet.

***

Slika na naslovnoj stranici:
Slavonski banovci iz 13. i 14. stoljeća

D. tanko:

*Mislili su neki, već nas neće biti.
Ni veselje svoje nisu znali kriti...*

DA SE NE ZABORAVI!

Crni oblaci zastrli su obzorje nad Lijepom našom. Radost slobode gubi se u crnilu zla, koje zlokobno ubire danak u krv, jer su ponajbolji sinovi čuli zov Brune Bušića i Maksa Luburića da samo ujedinjeni imaju snagu braniti napadnutu Domovinu.

Plamen rata gutao je težko stečenu imovinu hrvatskih ljudi. Duge kolone izbjeglih-izbezumljenih ljudi, protjeranih iz svojih kuća, stisli se u nevolji kod rodbine i prijatelja da sačuvaju gole živote. Premnogi nađoše nužni smještaj u hotelima, ali suzom zalijevaju svaki obrok koji im servira uslužno osoblje hotela. Nenavikao naš svijet da mu drugi "milost" i tanjur pruža. Neki prvi put vidješe morsku pučinu. Ostaše zadivljeni koliko se za njih brine njihova vlast. Ma, sve je to dobro, ali to nije ono njihovo. Slabo pijetao zoru budi, a ne čuju ni rzanje njihovog vranca. Sijede glave još više sijede, a dokona čeljad svaki razgovor počinje i završava: "Bože, što nam uradiše zlotvori, do jučer naši susjedi, ponekom i kumovi?" Ali, poteče razdjelnica dvaju svjetova i naroda.

Paklenske spodobe Raškovića i Babića pozivaju na balvan-revoluciju. Milošević odavno "trubi" zov "ugroženog srbstva". Javljuju se vojvode Šešelj i kapetan Dragan, a pomilovani Arkan od ove naše hrvatske vlasti dovodi zločinačke horde na sveto hrvatsko tlo, pa započinje, uz tutnjavu haubica i riku zrakoplova, paklenski pir. Mladić i njegovi generali vode snažnu vojsku i ubojito oružje na goloruke junake, u čijim grudima bije junačko srce, a misao pokreće jaka volja da krvlju i životima obrane slobodu i rodni dom.

I kad je mrak postajao sve gušći, a dani sve nesigurniji, bijesnu Bljesak i puče grom pa u samo nekoliko sati "satre paklu vrata". U neredu bezglavo bježe oni što bjehu jaki u pljački i klanju golorukoga hrvatskog puka.

Dok se sva Hrvatska raduje uspjehu svojih branitelja i razboritom političkom vodstvu države, dogodi se i Oluja, koja otjera crne bradonje, koji su na hrvatskom tlu već planirali svoju Krajinu i kao djeca igrali se vlasti i vođa.

A odletješe u gaćama jer nisu stigli otići kao pravi ratnici. Kako gromko bruje stihovi iz Žankove pjesme "Tko na tvrdoj stini svoju povist piše, tom ne može nitko ime da izbriše"....

Zato se na toj tvrdoj stini, simbolu naše pobjede, ponosno vije naš stijeg. Barjak koji je prvi između nas poljubio sa suzom radosnicom u oku Predsjednik ove naše i jedine Hrvatske, dr. Franjo Tuđman.

A Grga Rubčić u svojoj pjesmi veli:

*Junaka se svojih sjetili po maču i po peru!
Zbog njih valja hrabro mrijeti/dušmanima uzet mjeru*

*Toprstaši vraže sjeme/Sotona im dade moć
Mrak im bješe pravo vrijeme/mračna će ih prekrit noć...*

SRETAN I RADOSTAN BIO NAM SVIMA DAN DRŽAVNOSTI!

Vaša predsjednica
KAJA PEREKOVIĆ

UVODNA RIJEĆ

ZAŠTO NAM NAMEĆU KOMPLEKS KRIVICE (II)

Upravo proteklu travnju dobro smo vidjeli kako se instrumentalizira naša prošlost. Naši su "veliki saveznici" (i u drugomu smo svjetskom ratu saveznicima morali zvati one, koji su nam bili sve prije nego saveznici) uspjeli prisiliti priličan broj Srba da izđu na izbore te iznude nova popuštanja, produljavajući na taj način razdoblje nestabilnosti Hrvatske.

Da ne bi bilo nikakvih dvojbi, američki se veleposlanik opet potudio grubo se umiješati u unutarnje stvari Hrvatske (jer pravni i stvarni položaj nacionalnih manjina jest unutarnje pitanje jedne države, uza stroge ografe koje postavljaju međunarodne konvencije o manjinskim i ljudskim pravima), izjavivši kako će povratak Hrvata u Podunavlje ovisiti o povratku Srba u "Krajinu". U istomu se tonu dan ranije, 15. travnja, na američki poticaj, očitovalo Povjerenstvo UN za ljudska prava.

Da Hrvatskoj ne bi palo na pamet ponašati se kao suverena država, potaknuta je protuhrvatska novinska kampanja. Hrvatsku treba ucjenjivati, a ulozi su doista veliki: Bosna i Hercegovina te zapadni utjecaj u Srbiji. U igri su još najmanje i Makedonija, Bugarska, Grčka i Albanija.

U izdanjima od 12. i 15. IV. "The New York Times" pozabavio se tobožnjom renesansom us-taštva (koje se poiztovjećuje s fašizmom) u Hrvatskoj. List se poziva na zadušnicu za Pavelića i par predizbornih ekscesa, te podsjeća na to da je "više od pola milijuna Srba bilo ubijeno, četvrt milijuna prisiljeno da odu, 200.000 prisiljeno preuzeti katolicizam hrvatskih fašista". Podatci, preuzeti iz "Enciklopedije holocausta", potječu iz - "Enciklopedije Jugoslavije"!

Dok hrvatski "neovisni" tisk podaje na marginalca, koji ne predstavlja ni vlastitu obitelj, a poziva na slavljenje Hitlerova rođendana (što je to, što bi Hrvate na bilo koji način vezalo s Hitlerom!?) te istodobno širom otvara stranice kampanji, koja svjedoči daje "Amerika protiv Hrvatske", ostatak tiska iztiče širinu partizanskog pokreta u Hrvatskoj i iztiče osobu samog Predsjednika Republike.

Nu, uzalud. Talijanski se ireditisti zahuktavaju, milanska "La Padania" (19.IV.) izvješće kako će Milano dobiti Ulicu žrtava fojbija, a njujorški se dnevnik u izdanju od 20. IV. obširno pozabavio nadvodnim sprječavanjem istrage o fojbama. I u ovomu su slučaju zločinci Hrvati, ovaj put oni, koji su bili u partizanskim redovima.

Ni "obrana partizanstvom" nije, dakle, djelotvorna...

Možemo mi do zore razpravljati, imaju li ikakva moralna prava o hrvatskim zločinima i "zločinima" suditi oni, koji su (bilo činom, bilo svjesnim propuštanjem) na vlast instalirali i Lenjina i Staljina, sa simpatijama gledali na Hitlera i razdragano uočavali njegovu strasnu ljubav prema nje-maćkoj rasi, oduševljavali se Mussolinijem kao "velikim zakonodavcem". A dok su se oni udvarali Hitleru i Mussoliniju, Hrvati su se srdčano borili protiv fašizma: u Istri (kasnije i izvan nje) zato stoje fašizam bio nositeljem talijanskog imperializma, a u ostaloj Hrvatskoj protiv terorističke strahov-lade, jer je ona i u monarhofašističkom i u staljinističko-titoističkom ruhu ugrožavala obstanak hrvatstva.

Kod "demokrata" hrvatski vapaj za slobodom i demokracijom nije nalazio odjeka. Čudnim su sponama ti čovjekoljubci bili vezani i s Aleksandrom i s Titom. I kad su okrvavili ruke i hrvatskom krvlju, predavši hrvatske ratne zarobljenike i civile jugoslavenskoj vojsci, šutke su gledali pokolje. Šutke su gledali ubijanja hrvatskih političkih emigranata, šutke su promatrali velikosrpsku navalu na Hrvatsku i BiH.

Pa i sada demokratski Zapad šuti na vijest da je patrijarh Srpske pravoslavne crkve, kako javlja "Vjesnik" od 16. travnja, u beogradskoj Sabornoj crkvi Sv. Save, služio liturgiju u čast M. Nedića i D. Ljotića. Jedan patrijarh u Beogradu, jedan svećenik u Zagrebu. Na jednomu mjestu liturgija za tipičnu nacističku marionetu te iskrenog pobornika fašističke ideologije, a na drugomu misa zadušnica za jednoga, doduše kontroverznoga, političara, za čijeg su se režima dogodila mnoga zlodjela, ali mu se simpatije za totalitarizam ipak ne mogu dokazati. Da i ne spominjemo, kako se nitko na Zapadu nije sablasnio nad zadušnicom za jednoga komunističkog zlotvora, tužitelja ned-vojbeno nedužnoga nadbiskupa Stepinca...

Nu, krivo je ovdje govoriti o pravednosti. Oni imaju batinu i njome žele udariti. Tek, da bi ta batina imala odgoini učinak, nužno ju je zaodjenuti u obliče pravedne kazne. Samo ako ju se uspije prikazati moralnom i pravednom, možda ju skrušeno prihvativimo, na koljenima zamolimo oprost, te pozovemo silnike da nama upravljaju, jer mi, eto, kao mali i genocidni fašisti nismo u stanju svladati svoje spiljske strasti i urediti svoj vlastiti život.

Da takvu situaciju koriste i naši "drugovi", uočava nesumnjivo dobro upućeni J. G. Reismüller. On u dnevniku "Frankfurter Allgemeine Zeitung" (21. M.) razčlanjuje položaj Katoličke crkve u Sloveniji, te primjećuje, kako ključni razlozi spora između slovenske države i Crkve proiztječu iz **još uvijek vrlo velika utjecaja, koji imaju stari komunistički kadrovi**. Stoga se i danas partizani prikazuju kao junaci i osloboditelji, dok se uz domobrane još stavlja oznaka izdajice. Na taj se način brojni skupni zločini, u kojima su partizani (čak i između 1941. i 1945.) ubili više Slovenaca, negoli neprijateljski Talijani i Nijemci, pretvoreni u pravedna i moralno neprijepona djela.

Kako je očito da nije samo u nas razprava o prošlosti ujedno sredstvom aktualne političke borbe, uzaludne su naše nade, da će o tomu razgovarati samo znanstvenici. Mnogi još žive od jasala iz prošlosti, množe se kuša sapeti okovima povijesti. I zašto onda pristajati na nova ponuženja? Valja kazati istinu i okrenuti se budućnosti. Psi nek' laju.

Tomislav JONJIĆ

IZ SADRŽAJA

DOGODILO SE U TRAVNU 1997	2
Hrvatska i BiH na pragu novog tisućljeća (III)	3
SRČANA KLJETKA SREDNJE EUROPE	3
Ferdo ŠARIĆ	
Prosudbe i raščlambe	
SVE JE TO BLEIBURG	6
Ka/a PEREKOVIC	
Interview	
Prof. DOLORES BRACANOVIĆ: NA POVLACENJU S DRŽAVNIM POGLAVAROM	8
Razgovorao: Tomislav JONJIĆ	
Fragmenti	
HISTORIA MAGISTRA VITAE (III)	14
Prosudbe i raščlambe	
RAZOBLIČAVANJE LAŽI - ZADAĆA OVOG NARAŠTAJA	15
Dinko JONJIĆ	
Hrvatska knjiga mrtvih	
UMRLI SU MUČENIČKOM SMRĆU	16
Mato MARČINKO	
Ja tako mislim	
VUKOVAR	18
Stjepko MEŠTROVIĆ	
Prosudbe i raščlambe	
KAKO (NI)SMO SE TUKLI ZA JEZIK	19
Joja RICOV	
Tko i kako pljačka hrvatsku?	
ZANIMLJIVOSTI IZ RIJEKE	21
Mijat TOMIĆ	
Dokumenti	
BJELOVARSKI ŽRVANJ SMRTI (III)	22
Stjepan DOLENEC	
Sjećanja	
LJONJSKO POLJE	24
Verica OŽIĆ-VEUKI	
Priča	
FRANZ KAFKA U STAROJ GRADIŠKI	25
Zlatko TOMIĆIĆ	
Svjedočenja	
ŽIVOTNI PUT MARKA VRDOLJAKA: SVE ĆE JEDNOM BITI JUČER	29
Petar S. UJEVIĆ	
Svjedočenja	
IVAN IKAN DJEREK-SVJEDOČENJE S KRIŽNOGA PUTA: OD BLEIBURGA DO SOLUNA	32
Vladislav PERIĆ	
Svjedočenja	
GDJE SU HRVATSKI ČASNICI? (II)	34
Darko ŠKRINJAR	
PISMA IZ ISTRE	36
Blaž PILJUH	
Svjedočenja	
MOJ KRIŽNI PUT I NJEGOVE POSLJEDICE (II)	37
Nikola LASKARIN	
Sjećanja	
NA POVLAČENJU S PITOMCIMA ČASNIČKE ŠKOLE	40
Tihomil AUGUST	
Mnijenja i rasudbe	
HERETIČKA RAZMIŠLJANJA MALOGA, OBČINOG ČLANA HDZ-a	42
Vjekoslav Lujo Lasić	
Prosudbe i raščlambe	
DOISTA, ŠTO NAM JE ČINITI!?	42
Duro POSAVAC	
Sjećanja	
POVODOM PEDESETE OBLJETNICE PODMUKLOG UBOJSTVA STJEPANA WOLLITZA	43
Dr. Augustin FRANIC	
VAŽNO - ROKOVI ZA OSTVARIVANJE PRAVA BIVŠIH POLITIČKIH ZATVORENIKA	46
Ka/a PEREKOVIC	
Osvrti i prikazi	
DR. ZVONIMIR PUŠKAŠ: HRVATSKI DEMOKRATSKI NACIONALIZAM	48
M.N.	
DRUŠTVENE VIJESTI IN MEMORIAM	50
	52

DOGODILO SE U TRAVNU 1997.

- 3.IV. Hrvatska vlada priopćila kako biračko tijelo u hrvatskom Podunavlju, na dan 27. ožujka, prema podacima UNTAES-a, broji 126.897 birača. Od toga su 53% Hrvati, 30% Srbi, 7% Madžari i 10% ostali.
- 4.IV. u Zagrebu i Beogradu završeni dvodnevni hrvatsko-jugoslavenski razgovori o dvojnom državljanstvu, konzularnoj konvenciji, međunarodnoj pravnoj pomoći i s. Hrvatska drži kako SRJ unutarnjim propisima mora omogućiti dvojno državljanstvo. Hrvatska takvo rješenje dopušta, pa je upitna potreba bilo kakvih bilateralnih sporazuma u tom pogledu.
- 4.IV. Robert Frowick priopćio kako će se općinski izbori u BiH, osim u središnjem području Mostara, održati u rujnu 1997. godine.
- 5.IV. Minobacačkim granatama napadnut franjevački samostan u Kraljevoj Sutjesci.
- 6.IV. u okupiranom hrvatskom Podunavlju Srbi održali referendum "o cjelovitosti područja istočne Slavonije, Baranje i zapadnog Srijema unutar Republike Hrvatske", na kojem je, prema podacima lokalnih okupatorskih vlasti, izšlo 77.614 od ukupno 103.108 birača. Za "cjelovitu oblast" glasovalo 77.236 ili 99,51%.
- 8.IV. Predsjednik Tuđman svečano za promet otvorio Maslenički most.
- B.IV. Posebna izvjestiteljica UN za ljudska prava, E. Rehn, pismom Komisiji UN za ljudska prava, upućenim 4. travnja, ukorila Hrvatsku zbog nepoštivanja prava srpske manjine i predložila da u Podunavlje, nakon odlaska UNTAES-a, dođu promatrači OEŠ-a. Hrvatski veleposlanik D. Bekić opovrgao tvrdnje E. Rehn i izjavio da se u Hrvatsku vratio 58% izbjeglih Srba, koji su zatražili povratak.
- 12.IV. Nakon što je general Klein tri puta produljio rok, okončan popis birača u hrvatskom Podunavlju.
- 12.IV. Papa Ivan Pavao II. doputovalo u dvodnevni pastirski pohod Bosni i Hercegovini.
- 13.IV. izbori za Županijski dom Sabora, te tijela lokalne samouprave i uprave. Nadmoćna pobjeda HDZ-a, osjetno jačanje SDP-a. Glasovanje u Podunavlju produženo odlukom prijelaznog upravitelja, generala Kleina.
- 15.IV. Glasovanjem u selu Klisa, napokon završeni izbori pod nadzorom UNTAES-a u hrvatskom Podunavlju. Palo 126.533 valjana glasa, od toga 70.292 unutar područja pod nadzorom UNTAES-a, a 56.241 u ostatku Hrvatske. Prema rezultatima objavljenim 19. travnja, hrvatska opcija pobijedila u većini izbornih jedinica. General Klein 22. travnja potvrdio rezultate izbora.
- 15.IV. Povjerenstvo UN za ljudska prava u Genevi usvojilo američki prijedlog rezolucije o stanju ljudskih prava u Hrvatskoj, BiH i SRJ, koji je poduprlo 30-tak zemalja EU, te istočne i srednje Europe. Optužene sve tri vlade za kršenje ljudskih prava, a od Hrvatske se posebno traži da omogući "žuran povratak" svim "nasilno prognanima", napose u "Krajinu".
- 15.IV. Na sastanku s pomoćnikom američkoga državnoga tajnika, J. Kornblumom, članovi Predsjedništva BiH suglasili se o zajedničkoj prijelaznoj valuti, dogovorenoj u Daytonu. Riječ je o kupunu, koji će se zvati "konvertibilna marka".
- 21.IV. Objavljeno Izetbegovićev pismo međunarodnoj zajednici, u kojem optužuje bosanske Srbe i Hrvate za miniranje Dayton. Istoga dana hrvatski članovi skupine, koja je radila na povratku Hrvata u Bugojno, priopćila kako je projekt doživio neuspjeh zbog otpora muslimanskih vlasti.
- 24.IV. Hrvatski dužnostnici u BiH ogradili se od Izetbegovićeva pisma. Na Palama održan uzvratni susret prvaka HDZ-a BiH i SDS-a. I Washington kritično o Izetbegovićevoj ocjeni da je Dayton u teškoj krizi.
- 25.IV. VS UN rezolucijom okrivilo i Hrvatsku i SRJ za povredu razvojačenog područja na Prevaci, te pozvalo obje strane na uzdržanost.

Bivajući okružena zemljama u transiciji s istoka, a bogatim zemljama sa zapada, Hrvatska se, nakon tek završenog rata, nalazi na raskriju svojih političko - strateških određenja, a, možemo slobodno reći, i mijena. Prošomjesečni su izbori konačno i definitivno vratili Baranju i Istočni Srijem u cijelinu današnje Hrvatske, usprkos upravo zločinačkom pokušaju manipulacije glasovima nesretnih hrvatskih prognanika iz tih krajeva i istodobnim, još gorim pritiskom iz Haaga, gdje se Sud za ratne zločine definitivno pretvorio u najodaniji zaostali ogrank tzv. SAO Krajine. (Na sreću, hrvatske vlasti pravodobno su i promučurno reagirale i na jedan i na drugi, bjelodano koordinirani pokušaj otimačine najplodnijeg hrvatskoga prostora). U vremenu, kada nam čak i prijateljske zemlje, poput Austrije, sugeriraju da prihvativimo američki plan SECI, koji nije ništa drugo i ništa drugo neće biti do li nova Sotonoslavija, a s druge strane perfidno nam se i morbidno nameće uzimanje kredita i silno prezaduživanje, i to još pod lupeškom krinkom da se ponizno izmolimo za njih, treba već sada imati svoj plan postupnog razvoja, sa što manje kreditnih avantura, jer i ova, kao i sve buduće hrvatske Vlade, mora računati da je Hrvatska prezadužena još iz vremena kada su drugi gospodarili našom lisnicom i ne dati se uvlačiti u planove koji obično završavaju tragedijom po zemlju. Stoga toliko idealizirani Zapad, sa svojim feudalnim novčarskim zakonima, u ovom trenutku više nego nerazvijeni Istok (koji je ostao bez ikakva i političkog, kamo li gospodarskog utjecaja), radeći prepredeno i znajući možda bolje nego mi sami vrijednost i važnost našega geostrateškog položaja, radi sve kako bi nas ponovno uvukao u eunušku, ovisnu i robovsku poziciju. Te su namjere više nego očite. Zapad ih jedva i krije, a o našoj mudrosti i sposobnosti ovisi koliko će naša državna neovisnost biti i gospodarska, tj. koliko će gospodarska neovisnost moći ohrabrvati i jačati političku neovisnost. A da tek u sljedećim desetljećima slijedi istinska bitka za Hrvatsku, jasno je svakom čovjeku zdrava razuma, baš kao stoje isto tako jasno da se upravo iz tih razloga namnožilo toliko medija (na koje ni hrvatska vlast, ni hrvatski domoljubi s novcem u bankama ne odgovaraju ni približno onako kako bi trebali, a o količini zla tih medija da i ne govorimo) i koji su, pod krinkom "borbe za slobodu misli" u biti ubačeni da razjedu hrvatsko narodno

Hrvatska i BiH na pragu novog tisućljeća (III)

SRČANA KLIJETKA SREDNJE EUROPE

biće i neutraliziraju najpozitivnije silnice hrvatskoga nacionalizma. Sva je, međutim, sreća da je hrvatski narod inatan narod (teško ga je manipulirati), pa na neki način hrvatska vlast može biti prilično zahvalna upravo tim medijima što je onako dobro prošla na prošlim izborima. Količina laži, servirana iz tih medija, jednostavno je pomogla narodu da lakše shvati gdje se nalazi i s kim ima posla. A pošto Hrvatska nije ni USA, ni Kanada, ni Australija, niti se u njoj mogu prodavati kampanje slične orsonvelsovskim podvalama; dakle, pošto je Hrvatska proizvod mediteranske i srednjoeuropske dugovjeke kulture, to nema čipa kojim bi se mogla odigrati sorosijada u njoj. Mada nedavni poziv ministru g. Šušku u Haag pokazuje što bi se s ovom vlasti dogodilo da je slučajno izgubila rat. Ražanj, debeo i krvavo zaoštren, bio je pripremljen ne samo za njih, nego za cijeli narod. Čime bi zločinački poziv Friedricha Engelsa iz "Novih rajske novina" da se Hrvatima treba krvavo osvetiti jer su "izdali revoluciju" bio ispunjen. Što znači da Veliki Orijent radi po marksističkim natuknicama još uvijek, samo što se točno zna gdje ih (ne) primjenjuje.

Bilo kako bilo, Hrvatskoj se tek boriti s ovim bjelosvjetskim zlom, novofeudalnim poretkom. Upravo, ona tek treba izboriti poziciju da svojom, prije svega novčanom moći odbije prozaične i zatiračke napadaje u prvom razdoblju, a potom jačajući zemlju financijski, da uzmogne napraviti i nešto više od toga. Jer, u svijetu gdje se iz jedne zemlje kao "zaslužnu njenu pripadnicu", a u biti protivnicu i samog joj imena, predlaže za jednu ionako kompromitiranu svjetsku nagradu za mir (gdje ponetko, kao majka Tereza, posluži kao oblanda za opake igre), gdje priča o "slobodi tiska" ima svrhu ucjene za gospodarske i političke ustupke, gdje se njezine ministre, koji barataju njezinim novcem nagrađuju međunarodnom nagradom samo zato jer je njezina vlast prisiljena da, već u prijašnjem sustavu operušana do kosti, pristane na morbidne uvjete, treba znati postupno izboriti svoju poziciju. Njemačka i Austrija, u nešto manjoj mjeri Italija i Francuska, platile su svoju cijenu.

Piše:

Ferdo ŠARIĆ

Nedvojbeno je, morat ćemo i mi. Što još uvijek ne znači da moramo dopustiti da nam kokoši mozak prokljucaju. Hrvatskoj slijedi izgradnja i obnova, ali i jasno određenje prama i Zapadu i zemljama u tranziciji, jasan politički i gospodarski stav. Svojim prioritetima ona mora iznati načina da se što prije vine do onog stupnja novčane neovisnosti, kada joj se ne će moći nametati današnji opskurni uvjeti. Hrvatska nije velika zemlja, a na dobrom je položaju, i ona sama, bez puno petl-

onda strani ulagači moraju najprije naučiti prvu lekciju: da imaju posla s narodom koji traje dosta duže nego i njegova pojava na ovim prostorima, da taj narod sjajno pamti i da je izuzetno sposoban, te da taj narod zna cijenu svoje zemlje i da ona nije u bescijenje. A najmanje je moguće u njoj postići to da se preuzmu prava a ne i obveze. Što znači, kazniti svaki pokušaj zlorabe, koji sliči mafijaškom činu, makar sličio ili bio prikriven "legalnim" postupkom.

Ovaj sljedeći četverogodišnji mandat, zapravo, vrijeme je prvoga pravog demokratskog iskustva i hrvatskih političara, bez obzira na stranku, i hrvatskoga birača, koji će u svojem osobnom interesu prepoznati svoje buduće odabire. Nitko nema pravo reći kako se u četiri godine u ovako maloj zemlji kakva je Hrvatska, ne može postići puno. Pogotovo na socijalnom planu. Istina, mi moramo još puno toga naučiti i stalno nešto novo učiti. Mi, činjenica je, počinjemo od nule. Uslij devetstoljetne poluamnezije, mi uistinu moramo učiti što znači hrvatska politička svijest u punom opsegu. Mediteranizam kao vodoravnica i Srednja Europa kao okomica najvažnija su lekcija koju Hrvati moraju upiti. Značaj Jadrana u tim je okolnostima jednostavno nemjerljiv, a položaj hrvatskih velikih luka, Rijeke i Ploča, upravo je odsudan za barem tri strane svijeta u europskom i ne samo tomu kontekstu. Mada razmjerno malo more, Jadran je - more jedno od najvažnijih u svijetu već samim time što se nalazi u Europi, na Mediteranu. Hrvatskoj bolje preporuke od te ne treba. Jadranizam je, dakle, dio naše svijesti. Drugi je panonizam i sve ono što nas najizravnije i fizički veže sa Srednjom Europom. Ako je Italija srednjoeuropska zemlja, ako je to Mađarska, onda je to i Hrvatska. I ako nije u samom srcu Srednje Europe, ona je, i to baš sa zapadnim susjedom Italijom, srčana klijetka ove važne i bogate regije. Toj klijetki svakako trebaju jači mišići kako bi Hrvatska sasvim integrirala svoje snove u Srednju Europu, doprinijela i sebi i regiji mnogo više nego što se možda i očekuje. U ovom slučaju ti su mišići Slovenija na sjeveru i Bosna i Hercegovina na jugu. Uz-

janja sa strane može riješiti svoje probleme. Istina, sporije, ali zato slađe i u perspektivi učinkovitije. Zato se upravo u ovom vremenu Hrvatskoj hoće idealisti, ne realisti i eunusi, kako je govorio Ivan Oršanić, a upravo zato da se oву zemlju ne odvede u podaničke vode, koje će značiti da bi njome opet mogao upravljati svatko osim Hrvata. A barem mi imamo iskustva s mađarolcima i slavoserbićima svih boja i formata, lako se Hrvatska treba izgrađivati, a naravno da treba, i ako nam je potreban strani kapital, a potreban je,

memo li da se Slovenija već dobrim dijelom uklopila u srednjeuropske tijekove, da se polako uklapa i drugi sjeverni susjed, Mađarska, pitanje Bosne i Hercegovine mnogo je složenije, tim prije jer je ova zemlja ostala poharana ratom i užasima baš kao i Hrvatska, dok je druga velika kočnica njezino rukovodstvo, koje ni na hrvatskoj ni na bošnjačkoj strani ne pokazuje baš veliku inventivnost i želju da BiH integrira tamo gdje joj je još od Dioklecijana i Teodozija mjesto. A to se, konačno i zauvijek, na pragu trećeg tisućljeća, može jedino novcem. Hrvatska, pak, u svom razvoju, mora nužno voditi računa o zajedničkim interesima u BiH, jer taj jedinstveni geopolitički prostor, mada podijeljen na dvije države, uvijek je bio i ostaje gospodarski jedinstven. Ma koliko bili tvrdoglav i uporni, sveznajući i maštoviti, političari bilo kojeg naraštaja u Bosni i Hercegovini, sve da ovu zemlju i prepolope (komu bi to više moglo koristiti, pitamo se?!?) ne će uspjeti to promijeniti. Drugim riječima, to može samo elementarna nepogoda neslućenih razmjera. Ali, šalu na stranu, što predstoji Hrvatskoj, a potom i BiH u ovom četverogodišnjem razdoblju?

Ono što se Hrvatskoj prvotno nameće, jest auto - cesta Zagreb - Split - Dubrovnik i s njome se može planirati sve buduće godine i desetljeća, pa i to da ova cesta finansira sve druge. Drugi je važan posao kanal Dunav - Sava, naravno, uz istodobnu i hitnu pomoć razrušenim krajevima, krajevima od posebne hrvatske državne skrbi. Treći bi zahvat mogli biti otoci, sa svojih potencijalnih 2 - 3 milijarde USA dolara koje u perspektivi mogu donositi. Samo otoci! S marinama, s mudro vođenom turističkom politikom, s ekološkim pristupom, navlastice tamo gdje treba posebna skrb, a sada je to zapušteno (Kornati, Mljet, itsl.). Središnja pak regija, koju treba razviti, jest Lika. Najprije stoga jer je uistinu kralježnica Hrvatske, potom jer se iz Like razvoj najlakše širi prema ostalim manje razvijenim krajevima: Gorskog Kotara, Moslavini, Bilogori, Dalmatinskoj Zagori, te prema Bosni i Hercegovini, što nama ne smije biti nevažno. Vjerujemo da će auto - cesta, ma kuda prošla, učiniti prve rezultate u tom smjeru, a tu je i tunel kroz Velebit koji, nadamo se, nije izborni trik stranke na vlasti. Kada se izgradi cijeli sustav prometne mreže kroz tu regiju, Lika će postati uistinu kralježnicom Hrvatske i jamstvom njezine čvrstine i otpornosti. Ali i profitabilnosti. Lički se potencijali znaju: stočarstvo, povrtlarstvo,

i na žalost, sasvim zapušteno voćarstvo na prostoru od Korenice do Cetingrada, zatim turizam, zimski, sportski i seoski, drvna industrija, te prometna trgovina. Sve ovo, skupa s popravljanjem demografske slike, moralo bi se prenijeti na susjedne joj regije, a logično da će iz pravaca većih središta, Zagreba, Rijeke, Splita, Zadra, Šibenika, Karlovca, Siska, napredak Gorskog Kotara, Banije, Moslavine, Bilogore, Dalmatinske Zagore, također biti forsiran već samom činjenicom što će na to utjecati stabilno gospodarstvo. Istdobno, s obnovom Baranje i Srijema i poticanjem ovih krajeva u njihovu znanu funkciju bogatih regija, koje su često bile odlučujuće za razinu standarda u Hrvatskoj, trebao bi krenuti i kanal Dunav - Sava. Skupa s lukom Rijekom, auto - cestom Zagreb - Split - Dubrovnik, ovaj bi vrijedni i nužno potreben projekt bio naša središnja veza sa Srednjom Europom. Ne zaboravimo da su na istoku Hrvatske i dva važna željeznička čvorista Vinkovci i Vrpolje, daje tu i Slavonija, i odmah ćemo lakše sklopiti tu mediteransko - panonsku sliku. Inače su do sad uzor Hrvatskoj bile, a ima puno osnova da tako i dalje bude, regije, sada županije Međimurje, Dubrovačka županija te Baranja i Srijem. Četvrti bi, bez obzira na političke igre, s dosta argumenata, mogla biti Istra. Ovi su krajevi i prije imali većinu zahtjevnih mjerila europskog standarda, i po njima se, s dosta sigurnosti, možemo i trebamo ravnati.

Nu, ključne su predpostavke hrvatskog razvoja prometnice. I ne samo radi specifična fizičkog izgleda i položaja Hrvatske, nego prije svega radi toga što mi gotovo pola stoljeća, a negdje i više, kasnimo za minimumom europskih prometnih standarda. Ključna je u toj mreži auto - cesta Zagreb - Split. Ta cesta, pružena bilo kud od dva - tri moguća pravca, već dugo je naša nasušna potreba. Nema dvojbe da ova auto - cesta svojom frekventnošću i profitabilnošću može izgraditi sve ostale ceste po Hrvatskoj. Ostala dva, podjednako važna kraka, onaj je prema Rijeci i Istri te onaj prema Slavoniji, Baranji i Srijemu. Na njih se lako mogu nadovezati kraće, jednako atraktivne i uređene prometnice, te one nešto uže, kraće i manje. Naravno da je nama još uvijek teško zamisliti Lijepu našu u punom njezinom poslovnom i gospodarskom sjaju, ali kada u idućem četverogodišnjem razdoblju dobijemo tunel kroz Velebit, kada auto - cesta Zagreb - Split prijeđe makar po-

lovicu svojega puta, već će se osjetiti ona dinamika toliko potrebna cijeloj zemlji, navlastice slabije razvijenim regijama koje gravitiraju ovoj prometnici. Pa čak ako bi cesta prošla smjerom namišljenim još 1971. tj. Zagreb - Karlovac - Gvozd (bijći Virginmost) - Bihać - Knin - Sitno - Split, Hrvatska ne bi izgubila. Ta zar Bihać i njegova regija zamalo ne tiču Hrvatsku, i zar nama nije u interesu da se BiH što prije priključi na europsku mrežu cesta. Već spominjana ključna regija Lika živnula bi čak i tako, a ključni gradovi njezine povezanosti s Bosnom Rijeka, Senj, Karlobag, Novigrad, Gospić, Zadar, Šibenik, Knin, Gračac, te Karlovac, Sisak svaki na svoj način bili bi povezani s njom svojim smjerovima. A naravno da bi se sve to odrazilo i na otroke, kojima je nužna injekcija, ali je njihova budućnost sada sigurna, i u tom smislu treba hrabriti otočane na još koju godinu strpljenja. Logično da bi auto - cesta Zagreb - Split bila ona nulta točka povezivanja Hrvatske i Bosne i Hercegovine. A i ohrvaćivanje onih prostora koji su desetljećima zaposjedali Srbi, putem hrvatskih Glamoča, Petrovac, Drvara itsl. S ovom auto - cestom odmah višestruko raste i važnost luke Ploče, a hrvatsko zaleđe u Hercegovini, južnoj Bosni, te u središnjem dijelu te države bitno mijenja odnos prema samoj BiH, svom opstanku i ostanku u njoj, a gospodarski razvoj mijenja cijelu sliku stanja na terenu. Naravno da je ovo u interesu i bošnjačkoj vlasti, te da će ona morati usmjeriti svoju energiju u srednjeuropske integracijske procese. Na koje mimo Hrvatske ne može računati već samim BiH položajem. Bihać i Mostar već se sada naziru kao ključna središta u BiH preko kojih će teći dobar dio trgovine BiH s Hrvatskom i preko Hrvatske. Nu, u gospodarskim transakcijama rast će važnost i drugih mesta na obje strane, a što prometna povezanost bude rasla to će se sve određenije to i oslikavati. Kada prođe i onaj dio auto - ceste od Splita prema Dubrovniku, a opet kada na sjeveru sadašnja auto - cesta od Zagreba na Okučane i Brod na Savi bude pružena do Iloka i Tovarnika, pružit će se niz mogućnosti za razvoj i suradnju Hrvatske i BiH. Prije svega, tu mislimo na smjerove Split - Tomislavgrad - Rama - Konjic - Sarajevo; Knin - Bos. Petrovac - Jajce - Sarajevo; Zadar - Gračac - Bihać u jednom smjeru, a na Jajce u drugom, potom Rijeka - Gvozd - Cazin - Jajce - Sarajevo, Karlovac - Gvozd - Bihać - Jajce - Sarajevo, a iz Zagreba, koji se vezuje na gotovo sve

pravce put Siska, Okučana, Broda na Savi, Županje, Iloka, itd. te iz pravca Osijeka, Vukovara, Vinkovaca, Vrpolja, itd. na Kostajnicu, Dubicu, Bos. Brod, Bos. Samac, Brčko, itd. Baš kao što su nam izlazi u Srednju Europu zajednički: Krapina, Čakovec, Beli Manastir (ma koliko ga Srbi svojatali), Kneževi, itd.

Posebnu važnost za Hrvatsku ima upravo gospodarski utjecaj u Bosanskoj Posavini, jer će trebati znati usmjeriti snage da se to hrvatsko područje očuva za neka bolja vremena, pa makar za sada i u nukleusu. Jer Srbi u Bosni de facto drže samo dva važna grada: Banja Luku i Bosanski Samac. Nu, upravo stoga trebat će biti mudar i na hrvatskoj i na bošnjačkoj strani i umjeti taktizirati, e kako bi se ojačalo svoja područja i tako omešalo sadašnju oholost srpskih intriganata. Ne čini se nimalo besmislenim voditi računa prije svega o mjestima unutar Federacije, a nastojati se s gospodarskim i političkim interesom istodobno, polako a sigurno ubacivati na prostor tzv. Republike Srpske. Srpski je prostor, bez povezanosti sa svijetom, izgubljen za svakoga, pa će njihovi vođe, ma što oni kalkulirali i mutili s Beogradom, morati pristati ili na cjevovost Bosne i Hercegovine, ili na svoju propast. U tom smjeru Hrvatima i Bošnjacima sada je i djelovati. Sa spoznajom da se nama nema gdje žuriti, a Srbi ako žure gube, ako kasne gube. Oni mogu dobiti jedino i samo ako se uklope, jer je jasno da ih više neće nitko hraniti ako se sami ne potrule, a jasno je i da im više stotinu Jugoslavija i Srbija ne može pomoći. Također treba dobro pamtiti i upamtiti da su svaki razgovor do sada odbijali, uz punu podršku onih koji su prekršili i Ženovsku konvenciju samo da ih opet nama natovare na grbaču, nu, znaju dobro i jedni i drugi da suverena država sama najbolje zna kamo će usmjeravati svoj kapital i gdje će razvijati svoju snagu. Istina, Bosni se može u nekoj perspektivi dogoditi Njemačka nakon spajanja, tj. da na desetljeće - dva zaostane u razvoju onih dijelova koji su već dosegli europsku razinu (koji će, po svim mjerilima, to trebati doseći!), ali što je to prema rješenju vječno cjevovite BiH. Bez veza sa središnjom Bosnom, a da paradoks bude još veći, ponajviše bez veza s Hrvatskom, srpski entitet nema nikakvu perspektivu, a teško je vjerovati da postoji na svijetu onaj ulagač koji bi povjerovao u to. Čak i ako bi povjerovao na trenutak, brzo bi se ohladio, ili bi svoje štićenike i mezimce nas-

tojao nagovoriti da se prilagode. Pa se ljudost projekta Z - 4 i sličnih manipulacija može promatrati u perspektivi, tj. u životu i onom što on nosi.

I upravo je stoga SECI nepotreban Hrvatskoj, još manje od njega koristi može imati Bosna i Hercegovina (osim ako joj vodstvo ne želi na Balkan), a i Srbe u Bosni to bi usrećilo samo na trenutak. Kaže austrijski ministar dr. Schüssell da nas ulazak u SECI "ništa ne košta". Nu, to on samo kaže. Ali čak i da je tako, mi Hrvati niti želimo, niti imamo namjeru da nam se dio novca odlijeva u srbjanske projekte (kako je već procurilo u javnosti: da nas se prisili na neke toboze "zajedničke" projekte) a isto tako ne bismo za jajlove ideje bogato plaćali versajske gotovane iz Engleske i Francuske. Toga bi bilo dosta. Uostalom, treba voditi računa o tomu i imati to stalno na umu da su se zbog takvih rabota dizale revolucije. Ta zar Stjepan Radić nije zbog toga platio životom, zar i toliko napadana NDH nije rezultat te tuđinske skupne pljačke, zar 1971. i pogotovo Domovinski rat nisu konačni rezultat toga?! Kada tridesetih godina hrvatski dramatičar Josip Kosor piše o propasti bankarskog sustava u tadašnjoj kraljevini Sotonoslaviji, on ništa drugo ne piše nego nas upozorava da SECI ne prihvativimo ni za živu glavu! Osim ako sebi ne želimo smrt i nestanak u raljama puno opasnijih neprijatelja od samih Srbiyanaca. Nama ta avantura, uistinu, nakon svih iskustava, ne treba. Uostalom, pogodimo se s tim okrutnim bijelim svijetom: neka privede u Haag sve loptače ljudskim glavama, neka prisili Srbiyance da poližu sve ono što su proti nama slagali počevši od broja žrtava u Jasenovcu, preko Bleiburga, navodne "urođene hrvatske genocidnosti", svojatanja hrvatskih imena i slave i plasiranja laži po svjetskim leksikonima, itd., pa kada sve to poližu, možda ćemo biti i spremni razgovarati o SECI-ju. Do tada, ostavite nas na miru, gospodo! Mi smo krvarili i imamo pravo dizati svoju, krivicom izričito Srbiyanaca i versajskih gotovana, zaostalu zemlju. Nas zanima Srednja Europa, Mediteran, i nitko nas balkanizirati ne će! Već je sada jasno kao dan da mi Hrvati ne bismo puno izdržali, jer su nam sve osobine srbjanskog karaktera predobro poznate i dobro smo ih osjetili na vlastitoj koži. Dosta bi bilo za sva vremena! Vjerujemo da tako misle i u Bosni i Hercegovini.

- nastaviti će se -

Mario Bilić

ŽALOSNE TAJNE

(paloj hrvatskoj vojsci 1945.)

I
nije me bilo
a bilo je:
taj korak
to srce
te ruke
načelu
slovo
i
gotovo

II
ne bilo me
i nestalo
to dalje
i dalje
do međe
medvjede
nije
a moglo je
nije
a stalo je

u grlu zamrlo
do sna
do danas

III
dano
pa predano
ko klasje
košeno
ko hrastje
sjećeno
nošeno
rošeno
o brate
ooče
o ženo

IV
kakvo lice
oci
i kosa
kakvo tijelo
i kakvo odijelo
i narav
gorštačka
i boja
mrtvačka

V
što bi sveto
to i razapeto
između
muka i jauka
između
boja i proboga
samo da ne dahne
da mi ne izdahne

SVE JE TO BLEIBURG...

U svibnju, rascvjetalom mjesecu, posvećenom majci Mariji i svim majkama dok slavimo Majčin dan, misao nas vodi kroz mnoge lijepo ali i tragične događaje. U svibnju se dogodio Bleiburg, ali i naša nova stvarnost - Dan državnosti 30. svibnja.

O Bleiburgu, križnim putovima, Jazovkama, premnogim jamama i masovnim grobnicama, koje se odkrivaju u vrijeme novog proljeća i slobode, puno je napisano. Znam da se u svakom broju ovog našeg svjedočkog lista "Polit, zatvorenik" dosta stranica ispisalo da istina kao bolan krik sudbine hrvatskih ljudi proti rima savjest počinitelja, a ostavi trag i opomenu za budućnost.

Što je Beiburg? O njemu su vođene teške i dokazne rasprave na raznim simpozijima i skupovima. Napisane su tone knjiga, istraženi dokazi podpune istine. Nu, mi, koji smo kročili

Piše:

Kaja PEREKOVIĆ

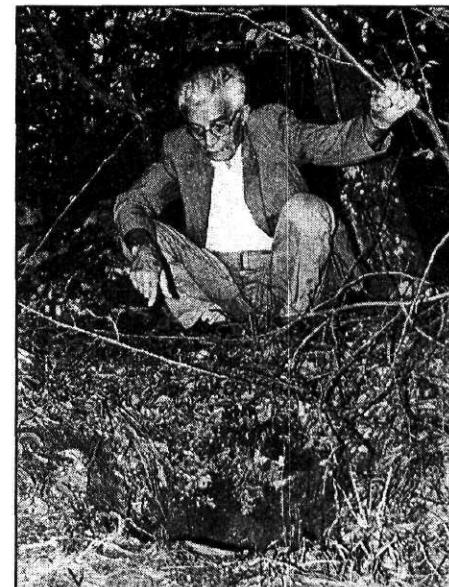
čenje potvrđuje otkriće jame Jazovke u Sošicama. Redakcija "Vjesnika" 1990. godine u 30.000 knjiga primjeraka daje na tržiste groznu istinu o genocidnoj odgovornosti komunističko-partizanske vlasti.

Zločinci križnih putova, Jazovki, Macelja dolaze na svjetlo dana jer se zlo nije više moralo prikrivati. Pod pritiskom savjesti, krunski svjedok zločina za ubojstvo nevinih i nemocnih ranjenika iz zagrebačkih bolnica, g. Branko Mulić, nekadašnji vozač u zagrebačkoj OZNI na Trgu N, imao je zadatku prevoziti iz bolnice Sv. Duh ranjenike u nečovječnim uvjetima do jame Jazovke, gdje su ih ubijali i

Kustić, odkrivajući "zavjesu šutnje", govori "Partizanska vojska je u Sošicama spalila samostan naših bazilijanki i župni dvor, a u prvom partizanskem rukovodstvu bila je Milka Kufrin. Sošice su spaljene. Znalo se da se likvidiralo čekićem, udarcem u potiljak ili da je i mnogo živih ljudi bačeno dolje." Kufrinka na široko opravdava postupke partizana. Pod trećom točkom, na pisanje u "Vjesniku" 12. srpnja, g. Miljanu Vranešiću, odgovara: "Vi, gospodine Vranešiću, za zločine ustaša okrivljujete partizane i tvrdite da su zločini izazvani surovim ubojstvom petoro mladića iz Graba pod komandom mlade studentice agronomije iz Okića. A, ta sam studentica ja. Morali bi znati da širenje takvih laži znači poziv na krstaški rat. A borci su za svoj narod, za svoju domovinu, dali sve što su mogli i obranili opstanak i čast hrvatskog naroda na ovom tlu". Tako Milka Ku-

Hrvatske zastave na groblju u Loibachu

Branko Mulić kraj otvora Jazovke

putovima do Bleiburga i natrag, svjedočimo istinu bez uveličavanja ili uljepšavanja. Često puta naša svjedočenja bruje kao priča, a bila je istina, kako reče Mara Čović u naslovu svoje knjige, koja je samo jedan odbjesak bleiburskog nastavka.

I ja sam ispisala svoju istinu o Bleibburgu pod naslovom "Od Zagreba-preko Bleiburga do Sl. Požege". Aliju ondašnje uredništvo ovog našeg Lista nije u cijelosti objavilo, pa sam poslala u novine, koje je izdavao HOP u Torontu, i tamo je objavljena u pet nastavaka.

Pisati o Bleibburgu nije teško jer je i Križni put i istražni zatvor i logori i robijašnice i težak život naših majki i zaručnica itd. Eksplozija bljubarske tragedije koja se zrcali iz prvih napisa u "Startu" 1990. godine, iz prikupljenih svjedočenja i dokumentata Borisa Vlašića i Aleksandra Vojinovića u "Startu". Ali najpotresnije svjedo-

bacali u bezdan. Mulić je osobno pokazao to mjesto, a mladi zagrebački speleolozi istražili su širinu i dubinu jame i na svjetlo dana kriknuta je istina zločina. Istina Jazovke razodkriva odgovornost mnogih "komandanata" koji su odgovorni naredbodavci ili i sami izvršitelji. Listajući knjigu, u sredini piše tko je sve kročio po predivnim gorama Žumberka. U crnom kolopletu spominju se imena "komandanata" partizanskih brigada, a neizbjježno ime po zlu je i Kufrinka.

Jakov Blažević, valjda da odvrati pozornost od tih strahota, cinično odgovara na napis u "Vjesniku" od 3. srpnja i veli: "Vidim da se "Vjesnik" uzbudio što je Žumberak progovorio." I veli dalje: "Savjetujem im da to nastave i na magistrali Jadovno-Jasenovac. Pitam ih, kuda će krenuti s Hrvatskom?" A Milka Kufrin u odgovoru "Vjesnik" od 8. srpnja veli: "Živko

frin. Knjigu "Jazovka" treba pažljivo pročitati. Zbog toga bi dobro učinio "Vjesnik" da tiska drugo izdanje, te da još mnogi mogu pročitati i zapamtiti. Ne radi osvete, već zbog istine!

Bleiburg nije samo na prijevaru razoružana Hrvatska vojska i nekoliko tisuća bespomoćnih uz njih civila, tjerano križnih putovima. Bosi, goli i gladni do besvesti idu zajedno sijedi starci i matere s djecom na prsima. Teški ih korak vodi u nesigurnost, a strah trga svaki osjećaj jer strah izlazi iz svakog atoma, a razum pita: Kuda? Kuda ide to roblje?

U kakav završetak?

A završetak traje pola stoljeća iščekivanja i nade supruga i majki, koje čekaju svoje mile. Tu tragediju jasno nam oslikava podravski pisac i pjesnik Slavko Čamba u svojoj knjizi "Bleiburške udovice".

One, poput svih žena i majki, potiskuju i samu pomisao da se nikad više neće susresti sa svojim dragim, koji su otišli u susret vele demokraciji, a od tamo muk. Žene, u crno zavijene, preuzele su brigu o djeci i gospodarstvu. Mnoge su radi svoje upornosti okusile tvrde prične logora i zatvora.

Nakon napornog dana, koje su ostavljene na svojim imanjima, teško mogu nadomjestiti muške ruke. Zato im je dlan tvrd, a ruka umorna. Dok u sutoru dana zvono s crkvenog tornja zvonko bruji "Zdravo Mariju", misao žene ili majke uzdahom i molitvom šalje pozdrav onomu koga srce čeka. Odnosi pozdrav i misao u neznane daljine s ponovnim upitom: Kuda su otišli i gdje su završili? Onda je došlo proljeće 1990. -i Sloboda! I tada su bleiburške udovice otvorile dušu i srce i bez straha i zbumjenosti progovorile o svom Ivanu, Marku, Đuri, Miji, Dani, Štefeku i Andriji... koji su otišli pod znakom svoje Hrvatske, a sad im uspomene na njih donosi opet mladost pod istim znamenjem.

Pa, eto, krenimo iznijeti nekoliko stihova:

Pita žena za čoveka
već pol veka kak ga čeka

Kćerka pita za svog joca
Kam je nestal, gdje je, što zna?

Pita sestra za svog brata
Kam se zgubil, nema traga!?

Da je vidim imam želju,
Ostali su tam u Celju!

O Slovenska zemljo siva
Hrvate si podse skrila!
Pokoj im vječni.
Slavko Čamba

Nešto dalje u dijalogu veli brižna supruga Antuna Posavca : "Rekli su im, odložite oružje, formirajte kolone, idete natrag kući. Anton je bio razočaran, ali sretan da se s nama vraća.

Nedaleko granice, u Dravogradu, vojnike su odvojili od civila. Poljubio nas je (mene i našu dječicu) rekel je, ja ću doći za vama, a vi polako idite doma.... Mahnuo nam je rukom i izgubio se u mnoštvu. Naš je križni put do doma trajao 10 nezaboravnih dana patnje. Jer su moji bili mali..."

Veli Katarina: "Čekala sam, čekala. Nadala se, nadala. Doći će danas, doći će sutra - možda prekosutra? A ja sam postala, silom prilika, partizanska radnica, ustaška žena, smijeh i rugulo mnogima. Prevarena, napuštena sa svoja dva bisera, mojim blizancima Ferdom i Ivanom. Mukotrpno, ali pošteno sam ih podizala i odhranila..."

Marija Stankić otvara svoju dušu i govori: "Jednoga dana, prije rata, vraćamo se iz polja ja i moj Ignac. Ušli smo u kuću, a na stolu cedulja - poziv u vojsku. Otišao je moj Ignac svojima. Među svoje domobbrane. Ratni su ga vihori nosili, ranjavani su. Nestao je. Gdje, kako i zašto?! Da li u Sloveniji, u Maceljskim šumama, Kočevskom rogu ili Jazovki? To samo Bog zna! Bio je mučenik, koji je svjedočio istinu imajući čistu savjest...

U jesen 1945. lupaju na vrata. Što je to? - pitam. OZNA-otvaraj! Gdje ti je taj tvoj ustaša. Bog zna gdje je. Ja ne znam... Sve u kući su pretresli dva puta. Mariju su uzeli sa sobom i zatvorili u ćeliju dva dana. Udba je još dolazila 1947. i tražili ga. Progovorio je naš mali sinčić. Pitaju njega, gdje mu je otac. Mali tepe: Ja oču ustaško tata... Polete na mene u zamahu da udare. Ti si ga to naučila - viče udbaš. Ja se branim i vičem da ne znam za muža. Možete me i ubit, ali ne znam. Bar da znam gdje mu je grob?"

Veli Čamba; Ranjena plačeš za mužem svojim

Kojeg si voljela, mladost mu dala.
Čekaš ko sužanj sa tvojim domom
Njegov povratak-Ti majko stara.

A udovica Đure, Marija Štefaković, veli svoju priču:

"I ako je to bilo zdavna, još se navek sećam. Bili smo puni snage i ljubavi za brak. Bog nas je nadelil s zlatnimi blizanci, Ignacom i Marticom, plodima naše ljubavi. Godine su prolazile. Strahote rata ostale su čvrsto urezane u naše sjećanje. Punih 45 godina svi smo nosili strah i traumu u sebi zbog spoznaje da među nama žive ljudi koji su kadri svaka zlodjela učiniti."

A priča Katarine Jendrašić tužna je poput tisuća istih. Jedino je njezin Mato ovozemeljski život završio vučen vezom za konjski rep, na kojemu je jahala partizanka. Krvav, polumrtav, izderan.

Narod je bio zaprepašten prizorom. I osudom domaćih izdajica. Negdje na rodnoj bilogorskoj grudi nalazi se njegov grob.

Grob hrvatskog junaka, mučenika!

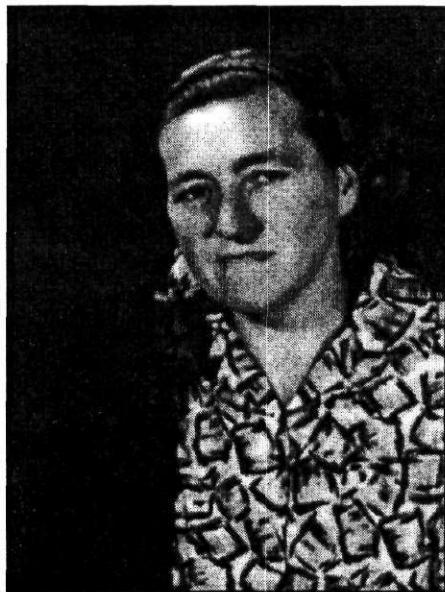
A Slavica Prunjić sjeća se ljepote i radosnih dana mlađosti, kad je srce bilo puno idealja i ne-sabične ljubavi za Domovinu. Sloboda je najljepša riječ, koja postoji u životu svakog naroda... To je riječ za koju sinovi i kćeri žive i umiru. To je riječ koju majke upliču u molitve svoje djece, a očevi usađuju u njihovu dušu.

Slavica i Slavko Runjić rodili su sina Zdravka. Sretna, mlada podravska obitelj. Slavko, intelektualni mladi otac, za vrijeme NDH uključuje se dobrovoljno u političku djelatnost. Organizira Ustašku mladež u Đurđevcu. Podkraj 1944. uhićen je u Đurđevcu, krvnički mučen i ubijen od partizana u Donjem Miklaušu, nedaleko Čazme....

Majka Slavica nastavlja mužev rad, piše g. Čamba.

Uzima svoj križ noseći ga kroz svih četrnaest postaja. "Zatvorili su me u Bjelovaru"- veli ona- "avezali mi žicom ruke za zaprežna kola. Trčala sam uz kola do Pisanice, gdje sam bila na prisilnom radu. Uspjela sam pobjeći iz Pisanice. Došla sam doma, djetetu, k djedu i baki. Opet su me uhitali. Taj put osudili me na smrt. Od smrti me spasio tadašnji župnik iz Ferdinandovca, g. Adolf Blaga..."

1945. tražila sam mužev grob. Opet su me uhitali, zlostavljali me u Bjelovaru. Odvode me u Zagreb na sud. Bio je to sramni proces. Ok-

Marija Stankir

riviljena sam protiv naroda i države. Na teškom radu u Požegi robijala sam godinu dana. Uzela sam dijete i zaposnila se u Zagrebu. Konačno, morala sam bježati u slobodu od kada se nakon 40 godina opet nalazim u mom Ferdinandovcu, u slobodnoj Hrvatskoj!"

I veli pjesnik Čamba:

Brišite suze hrvatske majke

Sinovi, muževi za vama pate.

Te teške borbe, za slobodu milu

Na bojištu oni za Hrvatsku ginu!

Nadam se da se u ovim redcima i citatu podjednako nalazimo. Sve su sudbine čitave nacije, koju je trla sila mržnje, jednako bolne. Ista nas je kobl pratila od kraljevske Jugoslavije kao i pod komunističkom vladavinom. Nu, sad u svojoj državi imamo snage braniti stečenu slobodu...

Prof. DOLORES BRACANOVIĆ:

NA POVLAČENJU S DRŽAVNIM POGLAVAROM

Svibanj će mjesec u hrvatskom narodu trajno biti obilježen posebnim sjećanjem na veliku našu tragediju, koja se dogodila u svibnju 1945. godine.

"Idu starci i djeca, žene i muškarci. Idu seljaci i radnici, djeca i intelektualci. Ide jedna vojska, ide jedan narod u progonstvo! Ide zato, što je poslije osam stoljeća obnovio svoju državu, što ju je gradio i branio od neprijatelja. Ide u progonstvo jedan narod, koji je svojom krvlju obilježio na zemljopisnoj mapi hrvatske državne granice, narod koji je zahtjevao svoje mjesto pod suncem i tražio uviek samo svoje, a nikada tuđe."

Tako je sliku hrvatskog poraza opisala bivša zapovjednica Ženske ustaške mladeži, prof. Dolores Bracanović, u članku "S Poglavnikom na povlačenju", koji je objavljen u časopisu "Hrvatska. Spomen - izdanje u počast nezaboravnog Poglavnika", god. XIII., br. 4-5-6-7. (291-2-3-4), Buenos Aires, 10. travnja 1960. godine, str. 18-19.

Punih je šest godina prof. Bracanović u Domovini. Kao svjedok i sudionik važnih događaja, koji su se i u historiografiji i u politici različito interpretirali, prof. Bracanović za "Politički zatvorenik" govori o svomu životnom putu.

PITANJE: Kako je, gospođo Bracanović, došlo do Vašega političkog angažmana?

Rođena sam u Makarskoj, 1. travnja 1916. godine, u hrvatskoj i katoličkoj obitelji. Moj je otac bio članom Družbe braće hrvatskoga zmaja. Rođen je 1886., a umro je 1943. godine. Majka ga je nadživjela. Umrla je 1968. godine. U rodnomu sam mjestu završila pučku školu, a građansku školu i gimnaziju pohađala sam u Dubrovniku, kamo je obitelj doselila 1928. godine. Osim obiteljskog odgoja, na moje je duhovno sazrijevanje presudno utjecala organizacija "Domagoj". Pristupila sam joj s 12-13 godina u Dubrovniku, gdje su "domagojci" bili utjecajniji od "križara", druge katoličke organizacije. I inače su te dvije organizacije najsnažnije utjecale na odgoj hrvatske mladeži toga doba. Nakon završene gimnazije, u Zagrebu sam na Filozofskom fakultetu završila njemački i talijanski jezik. Prvo sam namještenje dobila u Korčuli, a potom sam se zaposlila na dubrovačkoj trgovačkoj akademiji.

PITANJE: Kakve su duhovne i političke prilike bile u Dubrovniku sredinom tridesetih godina?

Oduševljenje proglašenjem Banovine Hrvatske bilo je i veće nego u ostalim hrvatskim krajevima, jer je time Dubrovnik konačno bio izuzet iz Zetske banovine i pripojen ostalomu, najvećem dijelu Hrvatske.

Razgovarao:
Tomislav JONJIĆ

Iako je bio dodijeljen Zetskoj banovini i izložen sustavnim pokušajima posrbljivanja, Dubrovnik je disao izrazito hrvatski. Mala skupina tzv. Srba-katolika, unatoč podpori, koju su joj pružale državne vlasti,

Prof. Dolores Bracanović

na tomu nije mogla ništa promijeniti. Školski su učitelji i profesori većinom bili Srbi i Crnogorci. S kakvim su se preprekama suočavali nositelji jugoslavenizacije, ilustrira jedna slika iz moga gimnazijskog života. Pri upisu se morao popuniti obrazac zvan "nacionalom". U rubrici o nacionalnoj pripadnosti, Srbi i Jugoslaveni upisivali su "jugoslavenska". Skupina nas Hrvata upisala je: "hrvatska". Ravnatelj nas je

pozvao i rekao da to "ne može biti", ali mi nismo popuštali. Prijetio nam je sankcija, ali je sve ostalo po staromu. Mi nismo popuštali, pa je morao popustiti on.

PITANJE: Jesu li dubrovački Hrvati održavali tješnje sveze s Hrvatima iz Boke? Kako se u Dubrovniku gledalo na hrvatsku politiku koju je predvodio dr. Maček?

Bokelja je u Dubrovniku bilo relativno malo, ali su svi bili izrazito nacionalno svjesni. Hrvati su obćenito glasovali za Mačeka. Tako je činila i moja obitelj. Moj je otac nakon izbora 1935. godine postao gradonačelnikom. Zbog javnoga glasanja za listu dr. Mačeka, smijenila ga je Stojadinovićeva vlada nakon prosinčkih izbora 1938. godine. Nu, valja imati na umu, da je već tamo negdje od 1935. došlo do raslojavanja. Mladež je sve više naginjala hrvatskim nacionalistima i simpatizirala s dr. Antonom Pavelićem. Je li takvo raspoloženje jačalo i kod starijih, ne mogu sa sigurnošću reći. Simpatizirati s dr. Pavelićem bilo je opasno. Stariji su to možda tajili, što mladež - nesklona zatmljivanju osjećaja - nije činila.

PITANJE: Proglašenje Banovine Hrvatske ipak je bilo dočekano s obćim oduševljenjem?

Tako je. To je oduševljenje bilo i veće nego u ostalim hrvatskim krajevima, jer je proglašenjem Banovine Hrvatske Dubrovnik konačno bio izuzet iz Zetske banovine i pripojen ostalomu, najvećem dijelu Hrvatske. Taj je čimbenik presudno utjecao i na to, da je kasnije nezadovoljstvo hrvatskih nacionalista Mačekovom sporazumom i projugoslavenskom politikom,

u Dubrovniku bilo manje izraženo, negoli drugdje. Nu, i u Dubrovniku je Maček sve više gubio pristaše u korist dr. Pavelića.

PITANJE: Dana uzpostave Nezavisnosti Države Hrvatske sjećate se dobro?

Bio je to trenutak obćeg oduševljenja. Nije bilo Hrvata, koji tog dana nije bio presretan. Na žalost, već par dana poslije, naša ja radost pomućena, kad su u grad ušli Nijemci, a potom i Talijani. Talijani su bili kivni na Nijemce, koji su došli par sati ranije, pa su inscenirali "osvajanje Dubrovnika". U podpuno mirnom gradu postavili su kamere i počeli puškarati, glumeći ljutu borbu. To je, već pri prvom susretu s talijanskim snagama, kod Hrvata izazvalo obću porugu. Odmah su započela i hrvatsko-talijanska neprijateljstva, jer su Talijani istoga trenutka počeli protežirati malobrojne Srbe, koje zapravo nitko nije dirao. I kad su započele otvorene četničke pobune protiv NDH, Talijani su otvoreno bili na njihovoj strani.

PITANJE: Uz to, došlo je i novo razočaranje podpisivanjem Rimskih ugovora.

Sjećam se kao da je bilo jučer. Obitelj je bila okupljena oko krugovalnog aparata. Svi smo plakali, slušajući kako su u Rimu podpisani ugovori, kojima je dio hrvatskog primorja pripao Italiji. To smo doživjeli kao trganje vlastitoga živog mesa. Nu, bili smo svjesni da se radi o diktatu, kojemu se Hrvatska ne može oduprijeti. Duboko smo se nadali da će taj diktat biti privremen, pa nam nije padalo na pamet okrenuti leđa državi. I kad je nešavšena i teritorijalno okrnjena, država je bila naše jedino blago i jedini jamac našega nacionalnog obstanka. Talijanski je, pak, diktat raniju nesklonost Hrvata Italiji pretvorio u skoro otvoreno neprijateljstvo. Talijani su poticali potalijančenike, dodjeljujući im dućane i preferirajući ih na svakom koraku. Da nismo bili vojnički neusporedivo slabiji, nitko ne bi mogao sprječiti hrvatsko-talijanski oružani sukob. Čak ni Nijemci, koji su bili čvrsto uz svoga velikog saveznika.

PITANJE: To je zasigurno utjecalo i na hrvatski odnos prema fašističkoj ideologiji?

S obzirom da je bio nositeljem talijanskog imperijalizma, fašizam nam je postao posve oduran. Nu, nismo mogli otvoreno tako nastupati, iako je protutalijansko, protufašističko razpoloženje bilo vidljivo na svakom koraku. Uvrijedjeni su Talijani sve intenzivnije huškali Srbe na hrvatsku državu i tako podpirivali krvave sukobe. Bila su to težka vremena. I kad se obtužuje hrvatske državne vlasti, onda treba imati na umu okolnosti u kojima se tada živjelo. Tvrdi se, da prihvatanje hrvatske države ujedno znači i odobravanje nasilja i zločina. To je posve pogrešno. Ta, samo zločinac neće osuditi zločine! Uostalom, komu je moglo biti više do mira i reda, negoli mladoj državi, koju sa svih strana pritišću. Zapad je stalno bio za obnovu Jugoslavije. Rusi također, samo uz

"Odmah su započela i hrvatsko-talijanska neprijateljstva, jer su Talijani istoga trenutka počeli protežirati malobrojne Srbe, koje zapravo nitko nije dirao. I kad su započele otvorene četničke pobune protiv NDH, Talijani su otvoreno bili na njihovoj strani."

jivo na svakom koraku. Uvrijedjeni su Talijani sve intenzivnije huškali Srbe na hrvatsku državu i tako podpirivali krvave sukobe. Bila su to težka vremena. I kad se obtužuje hrvatske državne vlasti, onda treba imati na umu okolnosti u kojima se tada živjelo. Tvrdi se, da prihvatanje hrvatske države ujedno znači i odobravanje nasilja i zločina. To je posve pogrešno. Ta, samo zločinac neće osuditi zločine! Uostalom, komu je moglo biti više do mira i reda, negoli mladoj državi, koju sa svih strana pritišću. Zapad je stalno bio za obnovu Jugoslavije. Rusi također, samo uz

instalaciju komunističkog režima. Mi smo bili **osuđeni** na suvezništvo s onima, koji nam zapravo nisu željeli dobro. Oni su, pak, koristili sve neprijatelje države, a ne-mojmo zaboraviti, da se i dobar dio zločina, koji je počinjen "u ime NDH", nije dogodio po nalagu i intencijama vlasti, nego predstavlja djela pojedinaca i skupina, koji su u onim kaotičnim prilikama koristili prigodu za postupanje na vlastitu ruku. Stoga je moguće i, po momu sudu, jedino dopustivo, oštro lučiti potrebu uzpostave i obrane države, od zločina, koji su se dogodili na njezinu području.

PITANJE: Jesu li te okolnosti već u prvim mjesecima utjecale na jačanje

partizanskog pokreta u južnoj Hrvatskoj?

Talijanska je politika nedvojbeno stvorila predpostavke za nastanak partizanstva. Nu, ljudi su se nerado odmetali u šumu, pa je partizanstvo tijekom 1942. u dubrovačkoj okolici bilo posve nevažno, ali je bitno ugrožavalo poredak u BiH. Partizani su diverzijama i sabotažama nastojali stvoriti što nesređenije prilike i maksimalno kompromitirati hrvatske državne vlasti. Po tomu su bili posve nalik talijansko-četničkoj simbiozi. Ujedinjavala ih je i zajednička mržnja na Hrvatsku. Talijani su sve činili da se u tzv. drugoj zoni, razvojačenom pojasu, ne bi pojavila hrvatska obrana, a bili su protivni i stvaranju hrvatske vojske uobće.

PITANJE: Je li ta strategija kompromitiranja hrvatskih vlasti dovela do kakve nostalгије za dr. Mačekom?

Ne. Maček je imao svoju prigodu i nije ju iskoristio. Još prije uzpostave NDH bilo je jasno kako on ne želi napustiti jugoslavenski okvir. Kako to nije odgovaralo pravim težnjama hrvatskog naroda, on je ubrzo gubio podršku. Što se HSS-a tiče, većina je pristaša stranke iskreno prigrila hrvatsku državu, pa čak i onda kad nije bila zadovoljna nekim potezima režima.

PITANJE: Vi ste uskoro postali dužnostnicom Ustaške mladeži?

Godine 1942. postala sam stožernicom Ženske ustaške mladeži za Dubrovnik. Jedne je prigode bio urečen sastanak dužnostnika u Zagrebu. Tamo me je zapovjednica Ženske ustaške mladeži, Mira Vrljičak, pitala, bih li se prihvatile njezine dužnosti, koju ona iz osobnih razloga više ne može obnašati. Prihvatala sam, pa sam 6. siječnja 1943. postala zapovjednicom Ženske ustaške mladeži. Zapovjedništvo je bilo smješteno u Preradovićevoj ulici. Zapovjednikom Muške mladeži bio je Zdenko Blažeković, dok je upravni zapovjednik sveukupne Mladeži bio prof. Ivan Oršanić, kojega je kasnije, kad se Oršanić posvetio sindikalnom organiziranju, zamijenio Felix Niedzielski.

PITANJE: Je li udjelba u Ustaškoj mlađeži bila profesionalna? U čemu se sastojala djelatnost organizacije?

Većina nas dužnostnika bili smo "dodijeljeni", tj. formalno smo zadržali namještaja i beriva, koja smo imali prije udjelbe u Mlađeži. Djelatnost se sastojala u tjelevoježbenom i odgojnog jačanju hrvatske mlađeži. Organizirali smo predavanja i tečajeve, nastojeći duhovno i nacionalno osnažiti mlade naraštaje.

PITANJE: Pritom nije bilo moguće zaobići i aktualna događanja. S obzirom da se ponekad tvrdilo, kako je riječ o "presliku" organizacije fašističke odnosno Hitlerove mlađeži, recite, kako je mlađež odgajana glede fašističke, nacionalsocijalističke odnosno boljševičke ideologije. Je li se išlo i za kompromitiranjem Mačekovštine, s obzirom na to, da su neki bliski Mačekovi suradnici u to vrijeme bili u jugoslavenskoj izbjegličkoj vlasti?

Mlađež smo odgajali u hrvatskomu i samu hrvatskomu nacionalnom duhu. Jačan je nacionalni osjećaj i svijest o važnosti neovisne države. O Mačeku nije bilo govora, a još manje o Krnjeviću i družini. o tomu se na predavanjima nije govorilo, a poznato je daje Poglavnik u više navrata i javno pozvao protivnike režima, da se pritom ne bore protiv države.

Što se odnosa prema tada moćnim sukobljenim ideoškim pokretima tiče, mi smo bili otvoreno i jasno protuboljševički orijentirani. Već sam spomenula da smo i prema fašizmu osjećali neprijateljstvo, iako to do pada Italije nismo mogli sasvim otvoreno govoriti. Uobće, valja reći da je većina nas potjecala iz jasno katoličkih krugova, pa već zbog svoga katoličkog odgoja nismo mogli simpatizirati ni s fašizmom ni s nacionalsocijalizmom, koji su bilo izrazito protukatolički. To su bile strane i hrvatskomu duhu posve tuđe ideologije, koje smo, na žalost, morali trpjeti.

PITANJE: Ali, katolički osjećaj nije bio zapreka za suradnju s Hrvatima islamske vjeroispovijedi?

Absolutno. Među nama nije bilo nikakve razlike. I u zapovjedništvu Ženske ustaške mlađeži izvrsno sam surađivala s jednom dužnostnicom, koja je bila muslimanka. Svi smo mi bili prije svega Hrvati. Bilo je čak muslimana, koji bi se lutili na svako posebno izticanje Hrvata islamske

vjeroispovijedi. Njihovo je stanovište, da to uobće ne treba spominjati, baš kao što se za nekoga ne spominje da je Hrvat katoličke vjeroispovijedi. Vjera je stvar privatnog uvjerenja. Hrvatska mora biti na prvomu mjestu!

Takvi smo bili u NDH, takvi smo bili u emigraciji. I zato sam s velikim iznenađenjem i razočaranjem doživjela kasnije stvaranje neke muslimanske nacije, a još gore mi je bilo, kad je u Domovinskom ratu došlo do sukoba s muslimanima...

PITANJE: Kao zapovjednica Ženske ustaške mlađeži, upoznali ste državnog poglavara i mnoge istaknute dužnosti?

Da. Gospođa Mira Vrljičak me predvela Poglavniku, koji je na me ostavio iz-

"Mlađež smo odgajali u hrvatskomu i samo hrvatskomu nacionalnom duhu. Jačan je nacionalni osjećaj i svijest o važnosti neovisne države."

vrstan dojam. Bio je jednostavan i duhovit čovjek, neobično blizak narodu. Imao je inače rijedku sposobnost da toplo razgovara i s težacima i s intelektualcima. Upoznala sam i niz drugih visokih dužnostnika, ali s njima nisam imala češće dodire. Najčešće sam komunicirala s divnim prof. Oršanićem, postrojnikom dr. Sušićem i posebno s nenadmašnim, idealnim borcem za hrvatsku stvar, magistrom Bozom Kavranom.

PITANJE: S obzirom na udjelbu, vjerojatno ste se susretali i sa zapovjednikom Sveučilišnog stožera, Milivojem Karamarkom. Spomen njegova imena otvara odmah i razpravu o "slučaju Lorković - Vokić". Je li Vam o tomu što poznato?

Karamarka sam, dakako, poznavala. Nu, o slučaju ministara Lorkovića i Vokića ne znam ništa iz prve ruke. S obzirom da sam o tomu naknadno puno čitala i slušala, držim, da je razprava dr. Vjekoslava Vrančića najbliža istini. Poznato je, da je Poglavnik znao za pripremanje pokušaja prelazka na stranu zapadnih saveznika. Nu, ovi za to nisu imali razumijevanja, a kako su Nijemci stvar odkrili, bio je prisiljen pritvoriti glavne sudionike. Nemojmo zaboraviti da se to dogodilo kad su nje-mačka kola krenula nizbrdo i malo nakon

pokušaja atentata na Hitlera. Trebalo je skloniti sudionike pokušaja, da se na njih, njihove obitelji, ali i na hrvatsku državu, ne obruši njemački bijes. Nije bilo alternative. Uvjereni sam, da su Lorković, Vokić i ostali izgubili život protivno izričitoj Poglavnikovoj volji.

PITANJE: I nakon rata sretali ste se i družili s dr. Pavelićem. Je li on ikad pričao o tom slučaju? Je li bar dao naslutiti što o svemu misli?

Ne. Nikad o tomu preda mnom nije prozborio ni riječi, a koliko znam, ni pred drugima.

PITANJE: Kako su započele pripreme za povlačenje iz Domovine? Je li Vam što, bar iz naknadnih spoznaja, poznato o možebitnim planovima za osztajanje u Domovini i obrane Zagreba?

U proljeće 1945., ne mogu posve precizno odrediti kad je to bilo, zapovjedništvo je Ustaške mlađeži dobilo nalog da se sve područne organizacije izvijeste o tomu, da će se krenuti u povlačenje. Područne su organizacije bile dužne o tomu izvijestiti i civilno pučanstvo, koje je ionako bilo suočeno s brojnim partizanskim zlodjelima, te se zbog toga povlačilo prema Zagrebu. Nemam neposrednih spoznaja o mogućim planovima za obranu Zagreba, o kojima se često govorilo, ali mogu potvrditi da se na prste mogu nabrojati oni, koji su takvo rješenje zagovarali. Prvo, Zagreb i zagrebačka okolica već su bili prepuni prognanika. Bilo je tu više stotina tisuća ljudi. Povećavale su se teškoće s obskrbom, a ni oružja ni streljiva nije bilo dovoljno. Drugo, svima nam je bilo jasno, da bi obrana Zagreba dovela do strahovitih stradanja civilnog pučanstva i razaranja grada, a treće, nikomu nije padalo na pamet, da bi se moglo dogoditi ono što će se dogoditi na Bleiburgu. Tko je mogao i pomisliti, da će uljuđeni Angloamerikanci izručiti komunističkim partizanima mnoštvo ratnih zarobljenika i civilnih prognanika?!?

Morate znati, da je i sâm Luburić nakon rata pisao, kako je Poglavnik pozvao svoje generale i pitao ih, jesu li za to, da se obnovi Krbavska bitka. Velika je većina bila protiv. Kakvu bi Hrvatska korist imala od nove Krbavske bitke? Kakva bi bila korist za Hrvatsku, da je Poglavnik doživio sudbinu Nikole Šubića Zrinjskog? Ta, zar nam je malo Zrinjskih? Čitava je

naša povijest prepuna takvih tragičnih i posve nepotrebnih žrtava!

Znam da je bilo razprava o tomu na koju stranu krenuti. Prema Trstu se nije moglo, jer su tamo već bili partizani. Ni sjever nije bio dobro rješenje. Tamo su već bile sovjetske snage, a mjesecima su se širile priče o nasiljima i okrutnosti kozačkih postrojbi. Ostalo je krenuti prema

"Nemam neposrednih spoznaja o mogućim planovima za obranu Zagreba, o kojima se često govorilo, ali mogu potvrditi da se na prste mogu nabrojati oni, koji su takvo rješenje zagovarali."

zapadu. Neposredni smo nalog za povlačenje dobili 6. svibnja 1945. Čim je vijest proširena, i ja sam krenula prema Zapadnom kolodovoru, odakle je kretao vlak prema Zapadu. Tu me pronašao Niedzielski i kazao mi, da za mene ima jedno mjesto u svomu automobilu. Kreće se sutra ujutro, izpred zgrade Sveučilišta.

PITANJE: Kako ste se našli u istoj skupini s dr. Pavelićem?

Ujutro, 7. svibnja 1945. oko 10,00 sati, krenula sam s Niedzielskim. Naš se automobil priključio nepreglednu množtvu, koje se kretalo prema zapadu. Nije bilo panike. Vladao je red, kakav uobiće može biti u nepreglednoj koloni. Zaustavili smo se pred Novim Dvorima. Tu se koloni pridružio Poglavnik. S njim su u automobilu bili sin mu Velimir, te Erih Lisak i Ico Kirin. Poglavnik se automobil također priključio koloni. Uvečer smo došli do Krapinskih Toplica, gdje smo prenoćili. Ujutro, 8. svibnja krenuli smo dalje, prema Rogačkoj Slatini.

Nakon nekog je vremena došla vijest, da prema nama nadiru kozačke čete. Narod se uznenirio i kolona je krenula natrag, ali se ubrzo zaustavila. Tada je Poglavnik izšao iz automobila i obratio se ljudima, koji su se okupili oko njega. Kazao je, kako je očito da će Njemačka kapitulirati. Budući da nam prijeti opasnost da nas Kozaci i partizani uhvate u klijesta i tako onemoguće našu predaju Angloamerikancima, a time i očekivani skorji povratak u Domovinu, najbolje je da napustimo cestu i krenemo kroz šumu. Veliki

je broj ljudi prihvatio taj prijedlog i krenuo uzbrdo. S obzirom da nije bilo puta, po logici su se stvari formirale skupine, koje su se razpršile.

PITANJE: Često se tvrdilo kako se dr. Pavelić odvojio od kolone sa svega nekoliko ljudi. Prema kasnijem pripovijedanju generala Krena, dr. Pavelić je već 6. svibnja oko 13,00 sati bio u Rogačkoj Slatini, te je, na glas da su partizani u Dravogradu, sazvao više časnika, svjetovao ih da se presvuku u građanska odijela i predaju se Amerikanци, bez obzira što će ih ovi izručiti partizanima. Potom da je "odmaglio, ne pozdravivši se s nikim".

To su izmišljotine, upravljene na to da se kompromitira Poglavnika kao osobu, a

da krene u šumu. Mnogi su ga poslušali, među njima i ja. Kad bi bila točna lažna konstrukcija da je on pobegao s najbližim suradnicima, ja se u njegovoj skupini ne bih našla, jer ja ipak nisam bila među nekoliko Poglavniku najbližih osoba.

PITANJE: Vi ste, dakle, odmah nakon napuštanja ceste ostali u skupini s dr. Pavelićem?

Bila je to oveća skupina, u kojoj su neki bili u odorama, a neki u civilu. Neki nisu htjeli promijeniti odjeću, iako su svi imali građansko odijelo u naprtnjačama. Recimo, Niedzielski nije htio skinuti odoru, jer njegov vozač nije imao građansko odijelo. Odbio je naša uvjeravanja, da se vozač, u slučaju da padne partizanima u ruke, uvijek može braniti kako je bio mo-

Dolores i Karmen Bracanović

s njim i ideju državne neovisnosti. Daje on bio kukavica, zar bi se 1929., kao ugledni odvjetnik i narodni zastupnik uputio u emigraciju i odlučio se na oružanu, revolucionarnu borbu, u trenutcima, kad je to imalo malo ili nimalo izgleda na uspjeh? Ne znam, što je i komu pričao general Kren, a što su mu mrtvomu stavili u usta. Izpalio bi, kao da je Poglavnik već pred Rogačkom Slatinom znao da će Angloamerikanci izručiti Hrvate partizanima?!? To je zlobna besmislica! Ja Vas uvjeravam u to, da je ovo što govorim istina. Poglavnik nije "odmaglio", niti je vojsku ostavio na cijedilu. Uostalom, on i nije bio vojni stručnjak, a još manje operativni zapovjednik povlačenja. On je čitavu kolonu pozvao

biliziran, dok za nj ta isprika neće važiti. Nu, Niedzielski nije bio od onih, koji će biti lakši put.

Dakle, dogovoreno je da se ta oveća skupina razdvoji, da na jednu stranu odu civili, a na drugu vojne osobe. General Begić mi je rekao da i ja krenem s onima u građanskom odijelu. Tako sam se zapravo našla u maloj skupini s Poglavnikom, u kojoj su još bili njegov sin Velimir, Lisak, Kirin i Viktor Rebernišak. Uspjeli smo prijeći Alpe i došli smo u Austriju. Svi smo još uvijek bili uvjereni, kako je naše povlačenje samo privremeno. Došavši u Leingreith, pod pravim smo se imenima prijavili američkim okupacijskim snagama.

PITANJE: U istrazi pred jugoslavenskim vlastima, general Moškov je ustvrdio kako je pred Wolfsbergom susreo dr. Pavelića, koji da je bio uzpaničen. Kasnije da ga je posjetio i u Wolfsbergu, gdje mu je dr. Pavelić predao poruku za dr. Mačeka, od kojega je za tražio da preuzme vodstvo u borbi za hrvatsku stvar. Znate li što o tomu?

Ne znam što je general Moškov izjavio Jugoslavenima u istrazi. Obćenito, nisam previše sklona vjerovati iskazima koji su dani u zatvoru, u izvanrednim uvjetima i pod izravnim prisilom. Mogu, međutim, posvjedočiti da je do susreta u Wolfsber-

natrag u Domovinu. Je li Vam o tomu što pripovijedao?

Dobro se sjećam, Kavrana smo Katja i ja čekali u Linzu točno na Uskrs. Od Poglavnike je obitelji doznao gdje se ja nalazim, a Poglavniku je došao kako bi dobio suglasnost za provedbu akcije slanja dragovoljaca u Domovinu. Bozo mi je rekao, da je Poglavnik izričito protiv takve akcije. Kao iskusni ilegalac i revolucionarac, upozorio je Kavrana, da prilike ni u Domovini ni u svijetu nisu takve, da bi pružale ikakve izglede za uspjeh akcije, lako je Bozi bilo krivo zbog takvoga Poglavnika stanovišta, nije se dao zaustavljati.

"Poglavnik nije 'odmaglio', niti je vojsku ostavio na cijelitu. Uostalom, on i nije bio vojni stručnjak, a još manje operativni zapovjednik povlačenja. On je čitavu kolonu pozvao da krene u šumu. Mnogi su ga poslušali, medu njima i ja."

gu došlo. Što su Poglavnik i Moškov razgovarali, ne znam. Nema govora o tomu, da bi Poglavnik bio uzpaničen. Mi smo bili posve mirni, sve do trenutka kad smo doznali, da je izručen predsjednik vlade, dr. Nikola Mandić, i niz drugih visokih dužnosti. Tek tada smo shvatili da su se izjalovile naše nade u skori povratak u Domovinu. O susretu u Leingreithu znam više, jer smo tu privremeno ostali i prijavili se američkim vlastima. Istina je, da je Poglavnik preko Moškova uputio poruku dr. Mačeku, tražeći od njega da preuzme vodstvo nad borbom za hrvatsku stvar. Taj je poziv on upućivao i ranije, možda nikad tako jasno i javno, kao u govoru u Radničkoj komori, 1944. godine. Nu, bilo je pretjerano očekivati da bi Maček takav prijedlog prihvatio. On se nikad nije oslobođio jugoslavenstva.

PITANJE: U Leingreithu se odvajate od skupine dr. Pavelića?

Kad je došla vijest da postoji opasnost od izručenja Poglavnika jugoslavenskim komunistima, on se sklonio ujedno nedaleko selo. Živio je sa seljacima, ali nije mijenjao identitet, niti se krio. Povremeno bi ga posjećivala njegova gospođa, a u par sam navrata i ja išla vidjeti treba li mu štograd. Nu, ubrzo sam s Katjom Gluhak krenula iz Leingreitha prema Linzu. Poglavnika je obitelj ostala u Leingreithu. U Linzu me posjetio Bozo Kavran.

PITANJE: Kavran je u to vrijeme već pripremao akciju slanja dragovoljaca

est o tomu, kad mogu otici u Argentinu. Na kraju sam iz Genove krenula i 28. veljače 1948. godine, pod lažnim imenom, stupila na argentinsko tlo. Odmah sam se zaposila kao tvornička radnica.

PITANJE: Kasnije ste ipak uspostavili dodir s dr. Pavelićem?

Čim se pročulo da je on u Argentini, potražila sam ga. Radio je kao običan zidar i, unatoč svim nevoljama, zadržao vrednu duhu.

PITANJE: On se ubrzo djelatno uključio u hrvatsku iseljeničku politiku. Nije li to bilo pomalo nerazumno, s obzi-

viti. Želja za borbom za oslobođenje Domovine bila je jača. Organizao je naš prelazak u Italiju, uz pomoć dva vodiča, a potom je otiašao. Nikad ga poslije nisam vidjela.

PITANJE: Kad se akcija pokazala neuspješnom, mnogi su optuživali bivšega državnog poglavara.

Ovo što Vama pripovijedam, još davno sam ispričala prof. Vinku Nikoliću. Za razliku od tvrdnji koje terete Poglavnika, on to nije objavio. Ne znam zašto, ali mislim da i danas i sâm za neuspjeh Kavranove akcije krivi dr. Pavelića...

PITANJE: Iz Italije uskoro odlazite u Argentinu?

Na Tijelovo 1946. došla sam u izbjeglički logor u Fermu. Tu sam ostala nekoliko mjeseci. Na vijest da me traže, odmah sam napustila logor i otišla u Rim. Uz pomoć tamošnjih hrvatskih studentica, stupila sam u dodir s mnogopoštovanim Dominkom Mandićem. On je još od prije rata znao mog oca. Iako se odmah pokazao voljnim pomoći i meni i svima ostalima, pitao me, zašto sam se uobće politički angažirala. Rekoh mu: "Da sam ponovno u istoj situaciji, isto bih učinila. Bila je to moja dužnost." Fra Dominik me uputio Krunoslavu Draganoviću. Pomogli su mi da se zaposlim, čuvajući djecu jedne obitelji. Tako mi se privremeno zametnuo trag. Ipak, uskoro sam moralna napustiti Grotta Ferratu i skloniti se u jedan samostan u Kalabriji. Tam sam čekala obavij-

DUŽNOSTNIK

SLUŽBENI LIST USTAŠKE MLADEŽI

God. I.

RUJAN 1942.

Broj 7.

Ustaška mladež - snaga države

Godina dana organizacijskog rada Ustaške mladeži je prešla prema posebnim godinama na početak novoga rada i novog doba, dijelom je svakako i spriječena. Ustaške mladeži doveuti su pred oči značenje i vrbu organizacije i upoznati sve vrednote koje moraju pokrenuti mladi duši u nasebičnom državnom radu, da si u duši i srcu stvoriti odlučnost i želju za utravnost i zaštita predstavljenih zadataka.

Gospodarsko i vojno rukovstvo su pratile žrtve i krv na budžet hrvatske finane, vrali u borbi tokom stoljeća, u ideji Ante Starčevića, prvoj rukovodiči i odužnoj muževnosti i mudrosti Poglavnika, došle su po svog uspicaju. Tokom žutjena sloboda, san tolikih hrvatskih naravnata, očuvana je drevna Poglavnikova djelom — stvaranje Nezavisne Države Hrvatske, a ovaj dan je danas obnovljen i učinjen. Ustaška mladež je učinjena učinkovitom i vježbenom vojskom, a učinjena je i političkom partijom, kakav je bio Poglavnik s ciljem hrvatskog naroda — nezavjereni i nezavđeni do sada u povijesti. Vat određujujući način spoznaje da je hrvatski narod postao neograničenim goloporuđanom avoga doma i svoje zemlje prešao je članom domovinom, da iz tega toga prepusti mjesto stvarnosti, neke vrsti otređivanju i još jače doveđenju prema državama, jer je Hrvatska tu učinila i učinila je i učinila prema drugim narodima, jer oni se može jedino i učinjeno osuditi i predati budućim pokolenjima, had preko mladića koja počina svoju domovinu, členi ave napose i žrtve uložene u njene temelje, koja upoznaje sve one tamna sile i za kojih se povjesni laskavost mora kloniti, a koja su kroz desetjeća i stoljeća razgradnjivala sva materijalna i moralna dobra države. Zato se u hrvatskoj državi odmah na

rom da je njegova politička konceptacija doživjela slom, a on sâm, kao i pokret kojemu je stajao na čelu, bio snažno kompromitiran u očima svjetske javnosti? Imaju li pravo oni koji tvrde, da je dr. Pavelić zapravo popustio pred prijescima okoline, kojoj je godilo i dalje biti u sjeni bivšega državnog poglavara?

Tvrđiti da je Poglavnika netko naveo na bavljenje politikom, posve je smiješno. On je od dječačke dobi bio stalno u politici, a njegov auktoritet nitko nije osporavao ni nakon sloma države. On sâm je odlučio ponovno povesti glavnu riječ, jer je to bila njegova dužnost, unatoč tomu što su i država i pokret doživjeli poraz. I mislim daje pritom bio je prav.

PITANJE: Zašto?

Morate imati na umu okolnosti u kojima je tada živio hrvatski narod. Bili smo desetkovani, poubijani i prognani. Oni,

koji su ostali u Domovini, bili su izloženi jugoslavenskoj komunističkoj strahovladi. Nade nas u iseljeništvu, da ćemo u ame-

Poglavniku je Kavran došao kako bi dobio suglasnost za provedbu akcije slanja dragovoljaca u Domovinu. Rekao, da je Poglavnik izričito protiv takve akcije. To sam još davno ispričala prof. Vinku Nikoliću. Za razliku od tvrdnji koje lažno terete Poglavnika, on to nije objavio.

ričko-sovjetskom konfliktu uspjeli pronaći okvir za oslobođenje Hrvatske, potpuno su se izjavile uslijed spora, koji je izbio između Staljina i Tita. Jugoslavenski je diktator postao miljenikom Zapada. To je na mnoge Hrvate u iseljeništvu djelovalo deprimirajuće. Činilo se da u takvim okolnostima gasne svaka nuda, pa se počelo širiti defetištičko razpoloženje. Ono je kod nekih dovelo i do napuštanja ideje bezuvjetne hrvatske državne neovisnosti. Rađala su se razmišljanja o kojekakvim podunavskim i srednjoeuropskim federalijama. Nemojte zaboraviti, da se dr. Maček i dobar dio njegovih pristaša u iseljeništvu nije oslobođio jugoslavenstva, a i među njima je jačala težnja da se nekakva podunavska federacija ponovo predstavi kao pravi ili jedino mogući cilj, kojemu Hrvati mogu ili smiju težiti. Poglavnik je tada morao reagirati. Njegovo je javno pojavljivanje (jer na obzoru nije bilo nikoga drugoga, koji bi imao takav auktoritet i mogao tako nastupiti!) odlučno pridoni-jelo rasplinjavanju tih federalističkih i u biti nehrvatskih planova. I to je jedna od njegovih ključnih zasluga, koja se još ne uočava.

PITANJE: Ipak uskoro dolazi do raslojavanja, pa i postanka prvih političkih stranaka?

Tako je. Međutim, ta raslojavanja i prve novonastale stranke, koje su se odvojile od Poglavnika, nikada nisu dovodile u pitanje ideju hrvatske državne neovisnosti. Ne može se usporediti nacionalistička Oršanićeva Hrvatska republikanska stranka, koja je bila bezuvjetno za hrvatsku državu, s jugoslavenskim ili podunavskim relik-tima u tadašnjem HSS-u. Sâm Poglavnik nije bio kivan na "otpadnike", iako su ga

neki stalno i sustavno napadali. On je i dalje bio duboko uvjeren, da je postupio izpravno.

PITANJE: I Vi ste se angažirali u Hrvatskomu oslobodilačkom pokretu. Nu, on je brzo nakon smrti dr. Pavelića doživio rascjep?

Poglavnik je oporučno odredio dr. Stjepana Hefera svojim nasljednikom. To na početku nije nitko osporavao. Vjerovali smo, da je Poglavnik tako odredio, jer je dr. Hefer potjecao iz HSS-a, pa je možda prikladniji za predvodničku ulogu, s obzirom na prilike u svijetu. Nu, Hefer se počeo vladati autokratski i upravljati Pokretom na svoju ruku. Došlo je i do spora između njega i Nahida Kulenovića: Nahid je bio i za oružanu borbu za oslobođenje Hrvatske, dok je Hefer svaki oblik oružane borbe izključivao. Tu je počelo distanciranje, koje je kulminiralo zbog Heferova promicanja samodostatnosti i izolacionističkog ponašanja. On je bio protiv stvaranja Hrvatskoga narodnog vijeća, dok smo mi mislili da je stvaranje jednoga krovnog tijela hrvatskog iseljeništva nužna pretpostavka uspješnosti našeg

djelovanja. I tako je 1966. došlo do konačnog razkida: ja sam ostala u skupini koju je predvodio dr. Vjekoslav Vrančić.

PITANJE: Kako ste doživjeli uzpostavu današnje Republike Hrvatske?

Iako je naša mlada država po mnogočemu nesavršena, njezino proglašenje doživjela sam kao ostvarenja svoga životnog sna. Odmah sam odlučila krenuti u Domovinu. Nisam željela umrijeti u tudioj zemlji, poput svoga brata, koji je umro u Chileu, i toliko drugih emigranata. Doputovala sam u Hrvatsku 31. svibnja 1991. godine, 46 godina i 24 dana od trenutka kad sam ju napustila. Nastanila sam se u Zadru kod moje sestre Karmen, koju sam tijekom svih ovih godina vidjela samo jednom, u Rimu, prigodom proglašenja Nikole Tavelića svecem, 1970. godine. Tri sam godine provela u Zadru. Tada sam doživjela moždani udar, a i Karmen je teže oboljela. Bile smo prisiljene otići u starački dom, a mjesto smo pronašli u Zagrebu. Od kolovoza 1996. živimo ovdje, u glavnomu gradu neovisne Hrvatske. Tko bi smio više poželjeti...

IZDAJICE NA BLEIBURGU ?!?

"...Vrijedi ponoviti da je sva emigrantska memoarska i historiografska literatura, koja polazi od teze o Bleiburgu kao 'izdaji hrvatskog naroda' od strane Engleza ili, pak, gradi mit o Bleiburgu, kao o 'tragediji hrvatskog naroda' - prmašeria. Kao da se omrznuće neprijatelje i prezrene zločince može izdati, i kao da je propašću ustaškog režima, čitav hrvatski narod doživio tragediju. (...)

... Druga strana bleiburške istine sastoji se u tome da je upravo Komunistička partija, koja je odgovorna za bleiburške pokolje, pokrenuvši ustank hrvatskog naroda protiv osovinskog okupatora i domaćih kvislinga - u bratskoj zajednici sa Srbima u Hrvatskoj - hrvatski narod defacto prevela iz redova Osvoline, u tabor Saveznika. Ponudivši koncept federalne Hrvatske, u sklopu federalivne, republikanske Jugoslavije, odnosno AVNOJ-skih načela ravnopravnosti i prava na samoopredjeljenje/Komunistička partija je, u tadašnjim okolnostima, dala možda najbolji odgovor na historijsku težnju i aktualnu potrebu hrvatskog naroda za nacionalnom emancipacijom i vlastitom državom."

(Dr. Darko Bekić, **Verzija Cowgillova izvještaja**, u: Otvoreni dossier: **Bleiburg**, drugo, prošireno izdanje, Zagreb, 1990., str. 66-67. Pisac je već godinama hrvatski veleposlanik, a od 1996. šef Misije RH pri UN u Genovi.)

*Fragmenti***HISTORIA MAGISTRA VITAE (III)**

"...Prema stavu Zagreba, nema nikakve sumnje da Dalmacija već pripada novoj hrvatskoj državi. Osim toga, može se primijetiti da odmah nakon što je proglašena nova država, vlast u Zagrebu je od funkcionera tražila zakletvu na vjernost, što mi, u najmanju ruku, izgleda preuranjeno za moment u kome je država bila priznata s rezervom u pogledu naknadnog utvrđivanja njenih granica.

Sada više nema sumnje da je sve ovo u Dalmaciji ohrabrilovo **apsolutno i opće** uvjerenje da ova regija već predstavlja integralni dio nove Hrvatske. Jedno takvo uvjerenje naravno da ne olakšava zadatku naših vojnih vlasti, dok ove treba da razbiju tu iluziju (ne upotrebljavam kondicional), jer sumnju u ovom pitanju, kao Talijan i kao fašista ne smatram prihvatljivom. (...)

Prije svega, koju potrebu ima jedna mala država, u okviru novog porekta nastalog iz ovog rata, da ima vojsku?

S druge strane, zašto Zagreb (iako teži za ujedinjenjem Dalmacije s Hrvatskom i uspostavljanjem vlastite vojske) nije olakšao naš posao, pozivajući sve Hrvate, pripadnike bivše jugoslavenske vojske, da se stave na raspolažanje talijanskim vlastima radi organiziranja hrvatske vojske u okupiranim zonama?

(...) Isključujem da je hrvatska revolucija u svojoj nedavnoj manifestaciji bila improvizirana. Izvjesno je da je ona plod jedne dugogodišnje i duboke napetosti protiv srpskog elementa. (...)

U ovom momentu, odgovorni hrvatski krugovi (i zbog odraza njihovih utjecaja na stanovništvo) okreću u Dalmaciji sve njene simpatije prema Njemačkoj i prema njoj razmetljivo okreće sve svoje nadе. Naravno, ne mogu reći da li takve simpatije odgovaraju jednom unaprijed utvrđenom pokretu ili su pak jedna smišljena namjera da se, zaklanjanjem iza leđa Njemačke, obnove hrvatske aspiracije na Dalmaciju, kao protuteža talijanskim aspiracijama, uz nastojanje da bi se lojalnost naših saveznika što hitnije prekinula. (...)

Bilo bi, svakako, pogrešno i opasno istrgnuti sve hrvatske znake i za par dana uništiti sve ono što je vještački (sic!) stvarano godinama. Po mom veoma skromnom i popustljivom mišljenju trebalo bi da se cilj postigne na način koji sam naprijed napomenuo: to jest s maksimalnom energičnošću, ali i uz neophodnu opreznost i razumijevanje.

Trebalo bi, također, po mom mišljenju, stanovništvo duhovno privući Italiju, odvlačeći mu privlačnost Zagrebu i usmjeravajući ga ka jednom konceptu **dalmatinske solidarnosti**. (...) Potrebitno je isticati dalmatinsku slavu, historiju i tradiciju. Nitko, čak ni najvatreniji hrvatofili, neće moći da se ne udostoji da ih nazivaju **Dalmatincima**. Uz hrvatsku zastavu, koja je danas jedini vijoreći znak u cijeloj Dalmaciji, počnimo stavlјati, zajedno s talijanskim i dalmatinskim zastavama (plave, s tri leopardove glave).

Izgovarajući "**Dalmacija**" podrazumijeva se, također, **Venetija i Rim** i priziva se pomisao na jednu historijsku tradiciju...."

(Izvješće časnika za vezu zapovedništva Druge talijanske armije, dopuštenika E. Cosselsh, o političkim i gospodarskim prilikama u Dalmaciji, od 20. travnja 1941. godine, u: *Narodnooslobodilačka borba u Dalmaciji 1941-1945*, Zbornik dokumenata, knj. 1., Split, 1981., dok. br. 152., str. 393-402.)

* * *

U talijanskom listu "San Marco", koji je pokrenut u Splitu nakon što su talijanske postrojbe okupirale dijelove Kraljevine Jugoslavije, dne 8. svibnja 1941. objavljena je vijest kako je dr. Niko Novaković-Longo, "u ime 100.000 pravoslavnih Srba sjeverne Dalmacije", zatražio prijemanje čitave Dalmacije Italiji.

Ćetnički prvak dr. Novica Kraljević 19. kolovoza 1941. predaje kotorском prefektu Francu Scassellatiju predstavku, u kojoj podsjeća da je već ranije, skupa s izaslanstvom hercegovačkih Srba, zatražio od "**vlaste Carevine Italije, da okupira Hercegovinu**". To je želja "**pravoslavnog stanovništva sve Hercegovine i svih srpskih zemalja**".

(Prema: Vjekoslav Vrančić, *Urota protiv Hrvatske, Zagreb, 1943.*)

* * *

"Formiranje Bukovičkog partizanskog odreda. 6. januara 1942. u Kitnjima, u zaseoku Grlovićima, formiran je Prvi bukovički partizanski odred. Prigodom formiranja odred je imao 40 boraca, isto toliko pušaka, dva puškomitrailjeza i izvjesnu količinu bombi. Za komandanta odreda postavljen je Obrad Knežević, za komesara Jovo Martić, a za zamjenika komesara Petar Vejinović", piše S. Kvesić, doneseci i fotografiju "spomen-ploče na mjestu gdje je januara 1942. opalila prva partizanska puška na Talijane u Bukovici."

(Šibe Kvesić, *Dalmacija u narodnooslobodilačkoj borbi*, Zagreb, 1960., S. 254-255.)

Tomislav Pećarina**IDU DANI**

Kraj logora našeg večer je zastala,
u visini mjesec kao balon plovi.
Naša izba skromno je zaspala,
pod trepavicom kliju prvi snovi.

Tamburica sjetno prebire po mraku,
raspliću se zvuči mehani ko svila.
Miljacka u tami noćas jedva diše,
noć nečujno spustila je krila.

Plačeš, dragi? Suza ti oku
zasjala je blijedo - krijesnica u tami.
Sanjaš? Žudiš? Dane brojiš? Čezneš?
Slušaš šapat noći što ti dušu mami?

Ispruži svoj pogled u taj liker noći,
što miriše toplo kao prva mladost.
Idu dani, ide vrijeme, ide život
- procvjetat će jednom i u nama radost!

Ko djeca
kada budemo išli prvim koracima slobode
nama će tepati i trave i cvijet i nebo i vode.
I večeri kao ove naše će biti,
naše od daha do daha, od sroka do sroka,
od minute do minute
i sve strasti i radosti, što sada u nama šute,
vrisnut će snagom žustrog vodoskoka.

Radosni, ko djeca,
prvi put u parku s knjigom uskličnika,
sa hostijom sunca iznad znojne glave,
s koracima na sagu mlađe trave,
mi ćemo s dušom, što zvonii i breca,
svu svjetlost popiti, životom se opiti.

I majci ćemo doći - putnici iz daleka -
prašne cipele ostaviti kraj vrata
i rječju, što je tako baršunasto meka,
jednostavno reći: mati draga!

I njive pohoditi, vonjeve pobrati
iz ranjavih brazdi, što su nas Čekale,
i voće, kao žena jedro i zrelo,
s prvim srebrom rose slatko obrati.

I dragoj ćemo poći s pjesmama u grlu,
s prvim zvjezdama doći joj na prelo,
a zadnjom tamom ukrasti se s vida.
I život ćemo voljet', toplo, ludo, bijesno
kao mala djeca, bez straha i stida.

Kažnjenički radni logor Halilovići, Bosna, 1948.

RAZOBLIČAVANJE LAŽI - ZADAĆA OVOG NARAŠTAJA

Falange retora - domaćih i stranih - ponovno su umočile pera, kako bi blatile Hrvatsku. Ne mogu prežaliti neupitnost države. Pritom im je Jasenovac samo povod, nikako i cilj.

"Svoja je istraživanja (o bolestima robijaša) profesor-lažac smjestio u Jasenovac, a zapravo ih je obavio na - Golom otoku! Da bi nevolja i posljedice bile gore, svoja je istraživanja Nikolić sublimirao u četiri knjige, objavljene u inozemstvu."

I lako ih je prepoznati: isti je to soj ljudi, koji već više od pola stoljeća ponavlja da su Jasenovac i Kerestinac sustav, a hrvatska država sama po sebi zločin. Kao sustav, oni su sinonimi za okrutna ubojstva neistomišljenika i protivnika tadašnjeg režima, dok su Bleiburg, Jazovka i Križni put samo mjesta represije nad poraženim neprijateljima, a nikako zločin protu jednom narodu i njegovoj državi, koju bi taj narod nakon rata uredio po svojoj volji, u skladu s poslijeratnim tendencijama u Europi.

Jedno je, dakle, zločin, a drugo samo represija ili eksces. Vraške li prepednosti!

I kad zločin načelno osuđujemo, svojim nemarom i sami u njemu sudjelujemo. Šutnjom podgrijavamo crnu legendu o Hrvatima kao zločincima. Ako ne možemo zakupiti prostor u The New York Timesu i tamo sustavno razobličavati laži o nama, mnoge objede možemo sprati i na drugi način. Više sam puta i javnost i mjerodavne upozoravao na jedan ilustrativan i zlokoban primjer.

Ne znam, je li što poduzeto, a radi se - vidjet ćete - o znanstvenom i političkom skandalu na štetu Hrvatske.

Redoviti profesor Medicinskog fakulteta u Sarajevu, Nikola Nikolić, kojega je njegov golotočki supatnik Dragoslav Mihailović, pisac više poznatih romana, kao i knjige "Goli otok" (Beograd, 1990.), "četvrt veka znao kao Srbina, a on je bio - Hrvat", u spomenutoj knjizi, pod naslovom "Bo-

Piše:

Dinko JONJIĆ

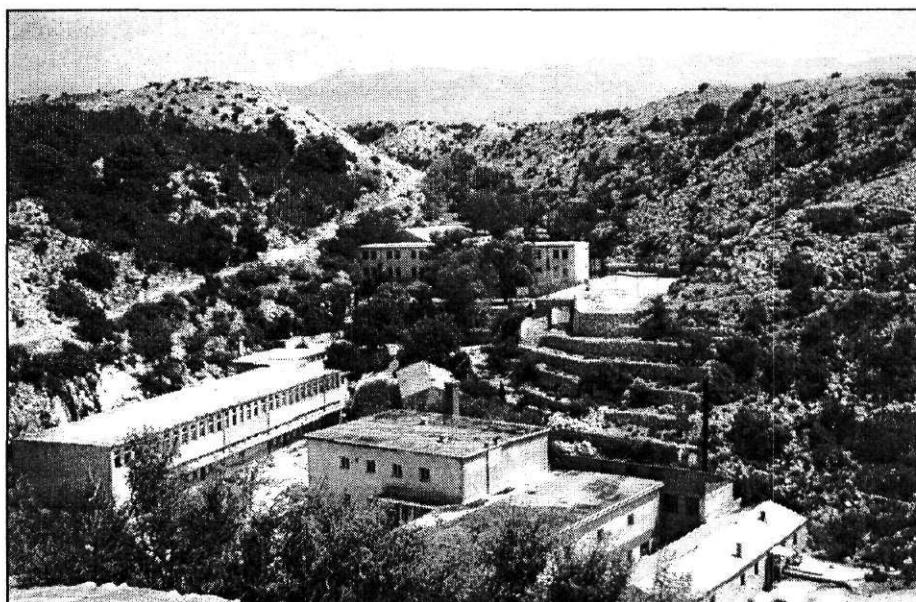
sanski ionac", sâm priznaje kako je u svojim znanstvenim radovima - lagao.

Riječ je o njegovim radovima: "Prilog poznavanju funkcionalnog karaktera vitamina" (Medicinski arhiv Sarajevo, br. 4/53), "Prilog poznavanju funkcionalnog karaktera vitamina, na osnovu studija i promatranja u vanrednim uslovima u toku II. svjetskog rata" (Medicinski arhiv Sar-

vojbeno još tvrđe vjerovalo u stranoj stručnoj i široj javnosti.

A Goli je bio idealno mjesto za takva istraživanja. Tamo je zatočenicima nedostajala "čitava abeceda vitamina". Carevale su sve bolesti, osim tuberkuloze, jer su "uvjeti za tu nježnu, introvertnu bolest bili isuviše - surovi", pa je povlašteni zatvorenik, prof. Nikolić, mogao do mile volje eksperimentirati. A to je i radio.

U spomenutoj Mihailovićevoj knjizi, na str. 282., razgovarači s auktorom, Nikolić priznaje:

Robijašnica na Goli otoku

jevo, br. 5/54), "Apyridohinoze" (Medicinski arhiv Sarajevo, br. 3/55), te "Famintičke logorske i ratne dermopatije" (Medicinski arhiv Sarajevo, br. 5/56).

Iz naslova je jasno kako je riječ o rezultatima istraživanja zaraznih bolesti tijekom rata, kod osoba koje su u logoru ili zatvoru.

Svoja je istraživanja profesor-lažac smjestio u Jasenovac, a zapravo ih je obavio na - Golom otoku!

Da bi nevolja i posljedice bile gore, svoja je istraživanja Nikolić sublimirao u četiri knjige, objavljene u inozemstvu. Dok je širio laži o hrvatskom narodu i njegovoj državi, tomu se lašcu, kao "Hrvatu", ned-

"Ja sam napisao (da je to bio) jasenovački logor, znaš, jel', nisam mogao napisati da je Goli."

- Ti si sve to prebacio na Jasenovac? - pita Mihailović.

- Jes, jes, jes."

I ovaj mali primjer pokazuje, što bismo trebali učiniti. Dokumentacija je Medicinskog fakulteta u Sarajevu dostupna, lako je ustanoviti gdje su sve objavljeni Nikolićevi radovi i tko ih je citirao. A onda treba na prikladan način reagirati. Istina je naše najbolje oružje.

Trud nije velik, a korist nemjerljiva. Na nama je da to i uradimo.

UMRLI SU MUČENIČKOM SMRĆU

Glagoljaški pisci fra Šimun Klimančić i fra Šimun Glavić donose u svojim ljetopisima ovu kratku vijest o smrti sedmorice svećenika glagoljaša: "1499. tada priđe Skender basa s Turci u Hrvate na 21. lipnja (lipnja) i vzeše ljudi 7.000 i živine vele i male 700 i ubiše dum Ivanka na Hraščah i dum Luku na Rašicah i dum Martina na Mahurcih i dum Jurie Oplanića na Praskvičih i dum Jakova na Traščah i dum Vida na Mirah i dum Štipana na Rogoviču. Bog im dai pokoj vični. Amen." (Petar Runje, **O petstotoj godišnjici smrti (21. lipnja 1499.) sedmorice svećenika**, "Marulić", god. XXX, broj 1., Zagreb, siječanj-veljača 1997., str. 132.).

Na području Raške Gore, sjeverozapadno od Mostara, u ponedjeljak, 31. ožujka 1997., pokopani su posmrtni ostatci trinaest pobijenih hrvatskih vojnika iz Drugoga svjetskoga rata. U mjestu Domazeti, gdje im je podignuto skupno spomen-obilježje, služena je misa zadušnica. "Trinaestoricu hrvatskih vojnika, čiji su posmrtni ostatci pokopani u mjestu Domazeti, po riječima očevidaca, partizani su u veljači 1945. predali mjesnim Srbinima, koji su ih poslije pobili i bacili u špilju u mjestu Kruščica. Posmrtni ostatci ekshumirani (izkopani) su prošlog mjeseca (u veljači 1997.), ali nije bilo moguće ustanoviti točan identitet žrtava. Po riječima mještana, svjedoka toga zločina, predpostavlja se kako je riječ o Hrvatima iz zapadne Hercegovine." ("Vjesnik", god. LVIII./br. 17764., Zagreb, 2. travnja 1997., str. 8.).

Nakon bleiburžke tragedije, u logoru Vetrinje-Vektring (Austrija) bilo je zatvorenog 4.000 do 7.000 Hrvata. Te su Hrvate Englezi prijevarom predali partizanima 25. i 26. svibnja 1945. Veliki broj tih Hrvata poubijan je u Bloškoj Planoti-Bloku (60 km jugozapadno od Ljubljane). U Notranjskoj je od 1500 zatvorenika smaknuto 230. Mjesto velikoga zločina bilo je i Brezarjevo Brezje, gdje su ubijani većim dijelom Hrvati domobrani zarobljeni u Bleiburgu. (**Hrvatski domobran**, god. VII. broj 1./41./, Zagreb, veljača 1997., s. 18.).

Presudom (hrvatski: osudom) Vojnoga suda Komande grada Zagreba Sud. broj: 290/45. od 29. VI. 1945. (predsjednik suda Vlado Ranogajec, članovi suda ma-

P/še;

Mato MARČINKO

jor Ljubodrag Rapaić i redov Jovan Borovac, zapisničar dr. Oto Radon, sudski iztražitelj i zastupnik optužbe dr. Zdravko Popović osudjeni su "zbog krivičnog djela ustašta":

I. Na kaznu smrti vješanjem, trajan gubitak gradjanske časti i konfiskaciju imovine: 1. MIROSLAV FILIPOVIĆ-MAJSTOROVIĆ; 2. MIFKA SPIRIDION, Srbin, što se "kao svećenik srpske pravoslavne crkve prihvatio položaj tzv. hrvatske pravoslavne crkve"; 3. STJEPAN LUKIĆ, tramvajski radnik; 4. Dr. IVO GUBERINA, katolički svećenik, stoji u knjigama i brošurama "napadao narodno-oslobodilački pokret, nazivajući ga komunističkim, a komunizam označujući kao neprijatelja čovječanstva"; 5. LUKA PAVELIĆ, poštar; 6. IVAN MARKOVIĆ, činovnički vježbenik.

II. Na kaznu smrti strijeljanjem, trajan gubitak gradjanske časti i konfiskaciju imovine: 1. GERMGEN MAKSYMOV, Ukrainer, pravoslavni episkop (biskup), što je "primio položaj, ime i naslov metropolita zagrebačke, a kasnije i patrijarhe tzv. hrvatsko-pravoslavne crkve"; 2. KERUBIN ŠEGVIĆ, katolički svećenik i profesor filologije, što je "propagirao svoje teorije", izdavanjem knjiga za vrijeme okupacije o gotskom porijeklu Hrvata na više jezika (talijanskom i njemačkom)" i što je "pričavao Hrvate Gotima, a ne Slavenima"; 3. SERAFIM KUPČEVSKI, pravoslavne vjere, bivši paroh u Ivanić Gradu, što je "kao svećenik srpsko pravoslavne crkve prihvatio na poziv Germogenove položaja i naziva svećenika paroha tzv. hrv. pravoslavne crkve"; 4. IVAN RUKAVINA; 5. PETAR LAZIĆ, Srbin, što je "sudjelovao pri sastavljanju pretstavke, koja je imala poslužiti kao podloga za osnutak tzv. hrv. pravoslavne crkve"; 6. IVAN HIMKO, Rusin, grko-katolik, župnik župe Sv. Ćirila i Metoda u Zagrebu; 7. FILIP POPR evangelički biskup u Zagrebu; 8. PETAR VIJANT, evangeličke vjere, postolar; 9. ISMET MUFTIĆ, civilni imam i zagrebački muftija; 10. DIMITRIJE MRIHIN, Ukrajinac, pravoslavni svećenik, što je "kao svećenik srpsko-pravoslavne crkve primio položaj, ime i naslov sve-

ćenika tzv. hrvatske pravoslavne crkve; 11. MIJO ŠARIĆ, zemljoradnik; 12. DRAĞUTIN PAVLEČIĆ, krojač i šofer; 13. STJEPAN KRAMAR, katolički svećenik, umirovljeni profesor i katehet, stoji "kao katehet na preparandiji u Zagrebu osnovao i organizirao klero-fašističko društvo pod nazivom **Udruženje učitelja pripravnika**"; 14. ALEKSEJ BORISOV, Rus, operni pjevač i djakon srpsko-pravoslavne crkve, što je "kao svećenik rusko-pravoslavne crkve primio položaj, ime i naslov kao i službu ceremonijala u tzv. hrv. pravoslavnoj crkvi"; 15. NIKOLA KOVAČIĆ, zidarski pomoćnik; 16. TOMO RADIC, radnik; 17. RADOSLAV GLAVAŠ, franjevac i nastavnik na franjevačkoj gimnaziji u Širokom Brijegu, stoji "rukovodio i saradjivao na planu stvaranja tzv. hrvatske pravoslavne crkve" i što je "u ožujku 1945. god. održao na zagrebačkom radiju propagandno predavanje pod naslovom 'Kravavi ples partizana na Širokom Brijegu"'; 18. JOSO CVIJANOVIĆ, Srbin, stoji "kao svećenik srpsko pravoslavne crkve povredio zadanu vjernost prihvaćajući se 1942. god. dobrovoljno dužnosti upravitelja pisarne tzv. hrvatske pravoslavne mitropolije zagrebačke"; 19. ŽELJKO BAŽINSKI, klobučar; 20. ZORA GRBAC; 21. FANIKA SPLAJT, častna sestra (redovničko ime: Gaudencija), što je "ozloglašenim narodnim neprijateljima pomogla da se kriju od narodnih vlasti" i "kao pomoćnica u dječjem domu **Antunovac** odgojila povjerenu joj djecu u ustaškom duhu i neprijateljskom raspoloženju prema NOP-u"; 22. IVAN PAVUŠEK, postolar; 23. MARTIN SAVNIK, Hrvat iz Slovenije; 24. ANICA ZBORNIK, učiteljica dječ. zabavišta, zbog skrivanja "ustaških koljača"; 25. PETAR BORIĆ; 26. FRANJO SUPANC, trž. pomoćnik; 27. BLANDA STIPETIĆ, sestra pomoćnica, zbog "služenja neprijatelju i pomaganja ustaša"; 28. MIRKO SMREKAR, krojački pomoćnik; 29. STJEPAN MATOV, radnik; 30. ALBERT SOMEK; 31. JULIUS GRETIĆ; 32. KLEMENT STANIĆ, žandarmerijski narednik; 33. ANTUN FREY što je "u 1941. god. kao član Seljačke zaštite na terenu Banja Luka - Sarajevo razoružavao vojnike bivše jugoslavenske vojske"; 34. OMAR KREČINIĆ, činovnik; 35. VLADIMIR GLAMUZINA, trgovac, što je "krio Peru Ost-

jića i pomogao mu da pobegne iz Zagreba"; 36. ŠIMUN ŠIKIĆ, želj. radnik; 37. PETAR BARTOLOMEJ, rodj. u Brčkom; 38. STJEPAN JANJETIĆ, otac 7 djece, redarstveni stožerni vodnik; 39. STJEPAN BRAJDICIĆ, namještenik; 40. IVAN HERCEG, obrtnik; 41. IVAN PRPIĆ, student; 42. BRANKO JUG, poreski činovnik; 43. GUSTAV TONČIĆ, trg. pomoćnik, zbog toga što je "stupio u **Kulturbund**".

Ni tužitelji ni sudci nisu se ni potrudili dokazati pojedinačnu osobnu krivnju obtuženih. U osudi su imena i prezimena pojedinih osudjenika napisana na različite načine, čak ni na to se nije pazilo. Za Miroslava Filipovića-Majstorovića u obtužbi se navodi da je katolički svećenik, iako su ga crkvene vlasti davno prije toga izključile iz svećeničkih redova.

Dr. IVO GUBERINA iztaknuti je hrvatski povjestnik. Napisao je osobito važno povijestno djelo **Državna politika hrvatskih vladara**, objavljeno u dva svezka (I. Od Porge do Držislava, Zagreb 1944.; II. Od Krešimira III. do Zvonimira, Zagreb, 1945.). Guberinusu, "vrijednog svećenika i hrvatskog povjesničara, objesili partizani, jer je bio veliki nacionalista hrvatski" (Jozo Kljaković, **U suvremenom kaosu**, Zagreb 1992., str. 293.).

Za KERUBINA ŠEGVIĆA kaže Bogdan Radića u svojim zapisima: "Težak dan! Danas **Vjesnik** donosi popis vješanih i strijeljanih na kome se nalazi i ime Kerubina Šegvića. Jadan Don Kerubin... - Imao je 76 godina. Bio je rodom Lučanin iz Splita. Sve mi se u glavi okreće; i nekako mi se smrklo! Don Kerubin, zadnji Starčevićanac, pravaš, pod utjecajem Tome Arcidjakona razvijao je u toku rata teoriju da su Hrvati podrijetlom Goti... Podjoh Rittigu, ali on mi reče da se ništa nije dalo učiniti! Uvjerava me, da je on učinio sve što je mogao... Bio je (don Kerubin) živa enciklopedija, imao je ogromno znanje, napose iz hrvatske stare i suvremene povijesti... Bio je zaljubljenik Hrvatske. Upadoh u najbližu crkvu i upalih svijeću!" (Bogdan Radića, Hrvatska 1945., München-Barcelona 1974., Knjižnica Hrvatske Revije, str. 206. - 207.). Šegvića je u smrt gurnuo "poznati revolver-blatt-novinar Vlaho Raić...", koji je na najnepošteniji način jednog Kerubina Šegvića izdao na sudu, bacivši ga na robiju, što mu nitko ne će nikada oprostiti" (Bogdan Radića, **Živjeti nedozivjeti**, knj. II., München-Barcelona 1984., Knjiž. Hrv. Revije, str. 551.). U prosjedu od 21. srpnja 1945. zagrebački nadbiskup dr.

Alojzije Stepinac piše: "Primjer smrte osude, izrečene profesoru Kerubinu Šegviću, mogao bi biti predočen kao dokaz za ovo, što je upravo navedeno, iako je Maršal (Josip Broz Tito) jasno izjavio da će svećenicima, koji nisu okrvavili svoje ruke, nego su bili samo nerazboriti, biti porošteno, starac od 79 godina, K. Šegvić, bijaše osudjen na smrt, iako nije naveden dokaz o njegovu zločinačkom ponašanju. On bijaše osudjen kao pristaša gotske teorije o porijeklu hrvatskog naroda... Prihvatanje ove znanstvene teorije prema zdravom razumu ne opravdava osudu na smrt. Ne može se dokazati, da je profesor Šegvić poticao ljudi na zločine na račun svoje teorije. Takvo tumačenje za smrtnu osudu... izazvala je u pravnicih krugovima zaprepaštenje radi pomanjkanja pravnog osjećaja, a u širokim narodnim krugovima sućut nad krvavom sudbinom nemoćnog starca..." (**Bleiburska tragedija hrvatskoga naroda**, priredio Vinko Nikolić, Zagreb 1993., Knjiž. Hrv. Revije, str. 373. - 374.). "Stari svećenik Šegvić ubijen je, jer je bio iznio teoriju, da Hrvati nisu slavenskog, već gotskog porijekla. Strijeljaše ga oni isti, koji neprestano spominju, kako je Galileo Galilei gotovo stradao zbog svojih znanstvenih mišljenja." (Nedjeljka Luetić Fijan, **Krov i kruh**, München-Barcelona 1980., Knjižnica Hrvatske Revije, str. 76.).

ISMET ef. MUFTIĆ, zagrebački muftija, bio je član Hrvatskoga državnoga vodstva. Pred njim i pred tadašnjim katoličkim župnikom iz Kustošije (Zagreb) Vilimom Ceceljom te evangeličkim biskupom vi-karom u Zagrebu Michaelom Backerom prisegnula je prva vlada Nezavisne Države Hrvatske. U kolovozu 1944. u Zagrebu je otvorena džamija. Svečano ju je otvorio Hadži Ali efendija Aganović, u načnosti najviših muslimanskih vjerskih veledostojnika hafiza Ibrahima Prohe i muftije Ismeta Muftića. U toj je prigodi muftija Ismet Muftić rekao: "Poglavnikova džamija... će svojom umjetničkom ljepotom trajno svjedočiti o uzajamnom razumijevanju i skladu, koji u hrvatskom naruđu u doba njegova oslobođenja najjače poveza njegove muslimanske i katoličke pripadnike..." (Darko Sagrak, **Zagreb 1941.-1945.**, str. 127). Neki svjedoci tvrde da je rahmetli Ismet Muftić najprije bio razapet na minaretu zagrebačke džamije, a zatim strijeljan (minareti su srušeni godine 1946.).

ANDRIJA RADOSLAV GLAVAŠ Mlađi (pseudonimi i podpisi: A. B., Berov, R. An-

drejev, A. R. Buerov), svećenik franjevac, bio je ugledni književni kritičar. Doktorirao je s disertacijom: **Jakša Čedomil, osnivač moderne hrvatske kritike**. Profesor Franjevačke klasične gimnazije na Širokom Brijegu od 1938.-1942. Za NDH obnašao je dužnost načelnika u Ministarstvu pravosudja i bogoštovlja u Zagrebu (1942.-1945.). "Pisao je književne kritike, studije i rasprave te ih objavljivao u (brojnim) listovima i časopisima" (Ivan Alilović, **Bibliografija hrvatskih pisaca Bosne i Hercegovine između dvaju ratova**, HKD Sv. Ćirila i Metoda, Zagreb 1989., str. 79.).

Sve ove hrvatske smrti donesoše nam smrtonosci s Iztoka. Odakle nam je, po zakonima Božjim, trebala dolaziti svjetlost. Smrtonosci s Iztoka, uz pomoć predstavnika medjunarodne zajednice, siju smrt po Hrvatskoj i danas. Još ne oplakasmo ubijene žrtve na Ovčari, odkriva nam se nova strahotna grobnica u Baćinu kod Hrvatske Dubice. Iz nje je do sada "iskopano 56 tijela ubijenih civila iz Hrvatske Dubice, Cerovljana i Baćina, koje su pripadnici jugosrpske agresorske vojske nemilosrdno ubili u jesen 1991. godine. Riječ je o nedužnim civilima, uglavnom ženama i starcima..." ("Vjesnik", god. LVIII./br. 17767., Zagreb, 5. travnja 1997., str. 1.).

Mnogo je još mrtvih Hrvatica i Hrvata za koje ne znamo, gdje im je grob. Njih oplakujemo na **Zidu boli**, koji je podignut na Selskoj cesti u Zagrebu ispred zgrade nekadašnje vojarne, a zatim sjedišta Unprofora. "Taj je zid postao jednim od spomenika krvavog i bolnog nastanka hrvatske države... Zid plača, prkosa i nade na Selskoj cesti postao je povijesni spomenik i već ga je do sada trebalo zaštititi i registrirati kao autentični spomenik Domovinskog rata i potresno svjedočanstvo hrvatskih žrtava protiv inertnosti i nerazumijevanja europske i svjetske zajednice... Zid je u trenutku nastanka bio moralni čin čitave zajednice... Stoga on, niti kao cjevina niti kao niz izdvojenih cigli, jednostavno ne može sačuvati sva značenja na nekom drugom mjestu... Očuvajmo memoriju vremena materijaliziranu u nepravilnom krhkem zidu i nemojmo je čak ni htjeti poboljšavati, jer time ona prestaje biti memorijom..." (Dr. Ivo Marojević, **Nitko nema pravo uklanjati, prenositi ili preoblikovati** memorijalni **Zid boli**, "Vjesnik", god. LVIII./br. 17765., Zagreb, 3. travnja 1997., str. 11.).

VUKOVAR

"Ovakvu formulu izbora u Podunavlju moglo se i očekivati... To je bilo u višestrukom interesu "velikih". Srbima se nisu usudili uzeti baš sve, a Hrvatima nikako Vukovar, taj simbol hrvatske patnje, prkosa, odpora, novog života, čežnje i zavjeta."

Utrenutku kad ovo pišem, iza nas su izbori za Županijski dom Sabora RH i lokalni izbori za županije, gradove i općine. Rezultati su očekivani i poznati, makar još nisu konstituirana poglavarstva, budući da su u tijeku međustranački koaličijski poslijeradni dogovori u onim mjestima, u kojima ni jedna stranka ili prijeizborna koalicija nisu dobili nadpolovičnu većinu.

Kad kažem da su rezultati poznati i, uglavnom, očekivani, želim reći da nije bilo nekih posebnih ili neočekivanih iznenadenja, kako na državnom planu za Županijski dom, tako ni na lokalnim razinama. Doduše, nije baš očekivana ovako premoćna pobjeda HDZ-a za Županijski dom, ali, nije ni neko veliko iznenadenje. Očekivani su slabiji rezultati vladajuće stranke na svim lokalnim izborima i postupno padanje popularnosti i udjela u vlasti, posebno u velikim gradovima. Stranke političkog centra slabije su prošle na svim razinama, na račun jačanja lijeve, SDP-ove opcije. Ekstremna ljevica jugonostalgičara sasvim je potopljena, a ni razjedinjena desnica ne-ma razloga za zadovoljstvo. Razlog za zadovoljstvo nema ni vodeća politička stranka Istre, IDS, makar je i ovoga puta absolutni pobjednik, ali s prosječno manjim ugledom za bitnih cea 25% glasova u odnosu na prošle izbore.

Sve su ovo samo naznake da je započeo proces stabiliziranja naše stranačke političke matrice, u kojoj će pokreti (HDZ i IDS) gubiti dominantne pozicije absolutne vlasti, da će se samo neke stranke političkog centra usidriti na primjerenom im postotku ugleda i povjerenja birača, a da će ostale iz tog tzv. političkog centra ili nes-

P/še;
Slavko MEŠTROVIĆ

tajati ili se stapati s jačima. Lijevu će opciju predvoditi, kako sami za sebe kažu, "reformirani komunisti" SDP-a (predbacujući drugima da imaju "ne-reformirane komuniste"), i jačati srazmjerne propustima vladajuće i obćenito centrističkih stranaka. Razjedinjene konzervativne stranke nemaju никакve ozbiljnije izglede za participiranjem u vlasti, baš zato što su razjedinjene i jedne drugima konkurentске, (nekoliko pravaških, nekoliko demokršćanskih, nekoliko "seljačkih", ...). Sve u svemu, naznaka je ovo puta u istinsku demokraciju, kroz višestranačje, koje nije idealan oblik demokracije, ali svijet nije izmislio boljega.

Kao i uvijek, tako i nakon ovih izbora: neki su zadovoljni, neki razočarani, neki sumnjičavi, a neke razdiru nezadovoljne stranačke frakcije i lobi. Ali, i to je sve i normalno i očekivano i sastavni dio borbe za vlast.

Najvažnije je, ipak, da su ovo bili prvi izbori na cijelom međunarodno priznatu hrvatskom teritoriju, neovisno o rezultatu na onom dijelu, koji je do sada bio pod međunarodnim protektoratom. Za te rezultate, rezultate u Hrvatskom Podunavlju, istodobno bi se moglo reći i da su očekivani i da nisu očekivani. Čudno, ali istinito: i očekivani i neočekivani!

Realno je bilo očekivati, da će Hrvati i ostali ne-Srbi u cijelom Podunavlju nadmoćno dobiti izbore, jer su prema posljednjem popisu iz 1991. g. bili zajedno brojčano nadmoćni u odnosu na Srbe. Rezultati kažu da su Hrvati pobijedili u lloku i

Vukovaru, a izgubili u Belom Manastiru. To nije ni normalno, ni realno, ni očekivano, jer je u Baranji živjelo samo 25,53% Srba, a 41,91% Hrvata, plus 16,50% Mađara (da ne pribrajamo i ostale nacionalne manjine!). Dakle, samo Hrvati i Mađari (u ovim izborima i u kolaciji!), činili su 58,41% stanovništva, koje ni po kojoj logici nije moglo izgubiti izbore od 25,53% Srba! Konačno, nepovoljniji je bio odnos Hrvata (43,84%) i Mađara (1,63%) prema Srbima (37,35%) u Vukovaru, a ipak smo u Vukovaru pobijedili!

Mogli bi se ovdje iznositi razni razlozi za i protiv, i različita opravdanja i obrazloženja, ali, sva ona nemaju никакve logike i istinskog uporišta. S ovog aspekta gledano, ovi su izborni rezultati u Baranji neočekivani.

Ali, u politici nije uvijek dva više dva četiri! Ona nije egzaktna znanost, nego počesto, na žalost, rezultat kompromisa. Kojih i u čijem interesu u Hrvatskom Podunavlju? Ili, na čiju štetu? Teško je to reći i osnovano tvrditi. Ali, pored ostalih, moguća je i formula, formula već zaboravljenog "bratstva i jedinstva": malo jednima (Hrvatima), malo drugima (Srbima), jer, veliki i jaki, pa zato i "pametni" (UN) nisu u svojoj misiji naučili gubiti.

Ovakvu formulu izbora u Podunavlju moglo se i očekivati, pa s tog aspekta gledano oni i nisu neočekivani. To je bilo u višestrukom interesu "velikih". Srbima se nisu usudili uzeti baš sve, a Hrvatima nikako Vukovar, simbol hrvatske patnje, prkosa, odpora, novog života, čežnje i zavjeta.

KAKO (NI)SMO SE TUKLI ZA JEZIK

Danas, kad se povodom obljetnice Deklaracije o nazivu i položaju hrvatskoga književnog jezika, ponovno razpravlja o hrvatskom jeziku, auktor podsjeća na svoj govor, održan na Plenumu o jeziku tadašnjega Društva književnika Hrvatske, u Teatru ITD, u Zagrebu, 27. siječnja 1989. godine. Joja se Ricov tada založio, da se jezik Hrvata zove **hrvatskim jezikom**. U pomoć mu nisu priskočili mnogi od onih, koji se danas hvale svojim udjelom u borbi za hrvatski jezik. Vraćajući se svomu govoru, koji je, kao dokument jednog vremena, otisnut u knjizi "UšutkanP", a potom objavljen i kao posebni otisak, pod naslovom "Lingua Cruotorum: hrvatski jezik" (Zagreb, 1989.), Joja Ricov polemično podsjeća na ne tako davno bitke, odjeci kojih traju i danas.

Što govore, a kako je bilo

Situacija i nije bila tako crna, kako sada izgleda" - izjavlja prof. dr. Stamać na današnjoj raspravi Zagrebačkih književnih razgovora /sati 14,25. svibnja 1996/ u Hotelu Palače, reciplirajući Josipu Pavičiću na njegove teze u prepričanu referatu. A ja recipliram dalje: Situacija je bila i znatno crnja no što to danas izgleda!

Riječ je, naime, o hrvatskom jeziku i njegovu položaju u Domovini i u svijetu - prije 1990-e, prije uspostave samostalne i neovisne Države Hrvata. Porazno je, međutim, pače, još poraznije to što situacija, što stanje jezika nije utješnije ni danas, kada neki odgovorni jezikoslovni i ini dostoјnici, uporno, ne prestaju govoriti o hrvatskom **književnomu jeziku**. Kako možemo očekivati - pitam ne njih, nego vas, koji slušate - da će drugdje biti bolje, ako je ovdje tako. A ovdje se pjetlići i kukuriječe do iznad praga podnošljivosti bola, do mučnine, do infarkta. Kukuriječe se, kada je sunce visoko već odskočilo nad obzorje. Izmiljele su gliste, po prolomu, i vide tek poziciju pred sobom, jer one nisko gmižu i ni do čega im nije doli do te njihove, pod nosom pozicije pa kako da onda vide o-poziciju, koja je izvan i uokolo i ponad njih; kako da vide sokole burevjesnike što hrvaju se s vihorima i uraganom sučelice?

Sva su naša vremena - nevremena, gospodo.

Ovdje se dugo već tuče i brani jezik, ovaj kojim govorim i pišem, moj materinski, hrvatski. Kako li žeže ova riječ, kako brekti, peče, ovaj atribut a nomen, kako li se vruće za nj biće rod odanih mu sinova. Sjećam se hrvanja za krsno ime glasila u jedva utemeljenoj Zajednici samostalnih pisaca TIN, daleke '67-e, '68-e. Kako li je krupna, gotovo neprogutiva, bila knegla HRVATSKI na našem književnome listu. Pomrčina iznad i uokolo, zeman mučna, gujna, kad su na SK-pletname Jugotvannosurusovu Kapitolu gruičili i vlatkovali moćni Grozovi gajdaši, a u JAZU i oko bakaričili im črleni k-akademski pajdaši. Prije toga zulumili su i čorbili /zuppa

piše:

Joja RICOV

= čorba/ i razlogovali fujlozofisti koji sve uputiše, sve mlađe usmjeriše u izmoždine i bulaznoser i apstraktalnu prazninu - baš kako prohtje se i kako odgovaralo je presvetoj Kom-gregaciji liberalissimusa i na umjetničkom export produktu veleopsjenara Dedinjskog. Zadatak kompartijski: zaobići, skriti ili bar zamagliti zbilju, bi izvršen u totalu, a magle prodavačima otvoriti se zeleni semafor u nedogled. Onda je rukom slavne dame S. zarut nož u srce Zajednice samostalnih pisaca TIN, u nadonosni, a krištuševski nedužni HKL, ravno 12. studenoga Ljeta Belzebubova 1969. "Objavljujem, drugarice i drugovi, i obznanjujem svu našu javnost: Od danas je **Hrvatski književni list - mrtav!**" - grmjela je svemoćna, Josifu Haps-burgu Karađorđeviću odana i prezalužna, a nikad adekvatno nagrađena, Predsjednica CKH.

Rastajao sam se s Mihajlom Maruševskim, koji je već uskočio u tramvaj, pred Tomislavovim spomenikom na kolodvoru: Znaš, koji je danas dan? - Kako ne bih

znao: 12. studenoga - uzvraća mi Miško. A ja ču njemu - tramvaj već kreće, neumitan kao život: Danas, po drugi put, ubiše Tina!

Onda se, nad ekshumiranim već i iz Hauškove lesom našeg HKL-a, sjatiše radilice s maticom, da što brže nadoknade gubitak i zbrisu trag umorstva zidičili su, ivičili i gotovili novo glasilo u nadoknadu, kao papicu za plebs - po mogućnosti svakako elitniji od onog što gaje imao "poluanalfabetski" HKL! Proboj je bio izvršen gestom Zajednice TIN, sada se - bezopasno a i u pola muke - moglo istim, izvođenjem već, supstantivnim signumom nacije krstiti matičino čedo i tjedničiti ofenzivu po Tripinu mas-poku. A Hrvatski književni list utonu u bezdan zaborava vječnosti - bez hvale, počasti i opijela. Pače, bez spomena - desetljeća!

Tko vam je kriv, Zlatko Tomičiću, Mihajlo Maruševski, Božidare Vančik?

Tko vam je kriv, Puliću, Bušiću, Ricov - što ste bili prvi?

Prvi su odmaknuli; oni su oduševile daleko, a da bi bili zamjećeni danas. Oni su tako izbjegli i tako su već usitnjeni i istanjeni od daljine, da ih se više naprosti i ne vidi. Ovdje su sada drugi: oni od danas - prvi!

Borba za jezik kojim govorimo, a koji jesmo, i za njegovo jedino prihvatljivo i prepoznatljivo ime, traje ne desetljeće, nego i stoljeće i polutisućljeće. A najstariji nam preci znali su precizno tko su i koji im je stoga i kako se zove i kako se jedino imava zvati govor kojim zbore pa i pišu. Sada su zaplotnjaci iskočili pred živicu da kukuriječe, da se prse, usmjereni očito na tov bodova - zaslugama kojih nemaju, koje im nipošto ne pripadaju. U vruća vremena, kada je grmjelo, čuvali su preponomo svoje izvorene /na koji način - u to sad ne ulazimo/ pozicije i bili prepreka o-poziciji koja je, ne rijetko, bila tek u jednini! Oni su, iz straha pred njom, pred slobodnim strijelcem s lukom uvijek kad treba napetim strahovali - "junaci"!, priželjkujući da ne izleti, ne v-risne, ne odapne svoju, dugo čuvanu pa nezadrživu, "opasnu" strelicu u sridu. Upravo tako bilo je i večeri 27. siječnja sada već i - distance radi - zamagljene 1989., u dvorani Teatra ITD u Zagrebu, na Plenumu o jeziku Društva književnika Hrvatske. Trebalо je, pošto-poto /diktirala je to i Presveta Kom-gregacija u Gradskom i CK-u/ "izboriti" već i Jonkeom izvorenu i naslovima ozakonjenu tročlanu leksičku Trinidad: **hrvatski književni jezik**.

Nužno li je još jednom, u usporedbi s drugim jezicima Worlda, pripomenuti tek kako ovo čime mislimo i sporazumijevamo se mi Hrvati, ovdje, ima jedino svoje, i posve i za sve i zaslagda prepoznajno a čisto, prezime i ime: **HRVATSKI JEZIK**?

(J.R.)

Neki su od njih, istini za volju, i golotočili /zbog "ŽAP" i drugočega - uglavnom aorista i pluskvamperfekta, ne futura ni l-oga ni ll-ogl/, ali to im nije ni smetalo ni priječilo ih da razloguju i telegramče s božićima, gdje moje ime nije smjelo ni izvirjeti, osim i više no prerijetko! /anonimnim inicijalima.

Drugi su opet, istodobno, televizičili, u ono doba generaluše Zore - Kor/b/ac ili tome slično, ali u svakom slučaju pod njezinom dirigentskom palicom i /pre/prozirno, oportunistički /što drugo?/, okretali glavu ili zamicali u najbliže dostupan hodnik RTV-e Zagreb /Jurišićeva, naravno/, da ne spaze ih susresti se i ne čuju, možebitno, pozdravit se, a možda čak i rukovati - s okuženim s Golog! A u tudi /i toga je bilo/, tamo pod Blue Mountainsom, uz pijeskove Tasmanova mora nisu nas čak ni znali, kada su prijatelji, s ponosom, a zabrinutošću, pitali ih za nas!

Nije, gospodo, zlopamčenje, ponajmanje optužba. Jest poziv na pamčenje, podsjećanje na nemilo /jer: roje se danas Veliki Hrvati!/, preskočeno, brisano. A znanost detektira stanje, kopa status reis, ište i otkriva dno. Etika također, s pravom, zahtjeva svoj dio.

Znanosti radi i istine, glasam se, podsjećam, besjedim.

Propust?

Propust se - tako je bar u Crkvi - ne svrstava u vrline, nego u grijeh, pravi pravcati! Na razini onog: mišiju, riječju, djelom.

Svakomu Hrvatu, ako to jest, dužnost je danas govoriti. I radi naraštaja u naviranju, koji će slagati f-akta /kronološki u redoslijedu, pravedno! vagati, što hoće reći mjeriti, cijeniti prohujalo: naš hod, /z/bivanja, lica i naličja, biće naše osobno i narodno.

Vremena se mijenjaju - riječ spepeljelih Rimljana - pa zašto se onda i mi ne bismo mijenjali u njima?!

Potvrdila se - opet zar? - okrutna jer ničija /ničija a svih/, beščutna, neslušana učiteljica. Vitae Magistra, neumoljiva poput Thanatosa. Potvrdila se i s bitkom za jezik prije ni punih osam i pol godina.

Ne kanim se bosti s rogatima, nu, povjesne istine radi, dužnost mije prosloviti. Jer, ni na kardiološkome odsjeku "Sestara milosrdnica" u ovom gradu ne date mi mira vi, koji punite novinske stupce ovdje i grabite mjesto za okruglim stolovima, gdjeno riječ o jeziku mi i bitci za nj u Titoniji, a vaša uloga i nastup u tom /prohujalome?/ nevremen, baš u razmatranoj zgodi, iz oportunističkih i konformističkih vam razloga /o sveti arvacki Konformizme i presveti, neprovaljeni, nedjajašeni, a svedopirni, horvatski nam Jale!/ bila je odista i kukavna i tužna - ako već ne i sramna!

O PARTIZANSKOM LOGORU U JASENOVCU (III)

Iako nemam izravnih spoznaja o postojanju partizanskog logora u Jasenovcu, mogu posvjedočiti da je jedna skupina zatočenika, mahom Onih osuđenih na niže kazne, iz logora Viktorovac (kod Siska), u srpnju 1946. godine odpravljena na odprilike jednomjesečni rad u Jasenovac.

Među njima je, koliko se sjećam, bio i gospodin Jure Boraš iz Vitine kod Ljubuškog.

Dobro znadem da su ti ljudi, po povratku s rada iz jasenovačkog logora, izbjegavali pričati o tomu što su tamo radili, jer im je to bilo zabranjeno.

Ante Priić

Bio sam bijela vrana na tom skupu za kojim skapavah, u čekanju, devet mjeseci - žarko! Bijaše duga, u-škopljena, bijaše uistinu traljava, tvrdstolično mučna a debilna i jalova rasprava u dvorani, nažalost, prepunoj ustrašene "pameti" /čak i jezikoslovno k-akademičke/ ne rijetka broja članova DKH bez petlje, konformista i zaplotnjaka. Da, takva je bila slika toga "povijesnoga" s-kupa. A u zagušljivosti plitke kazališne dvorane lebdio je, poput korbača nad glavama, črleni dik-tat, koji se trsilo provesti prebrižno u posluhu i lojalnosti, Radno predsjedništvo DKH.

Gotovo pri završetku, rasprave dakako, došulja se poguren do sjedišta mi /sjećate se?/ moj drevni pajdaš iz nemilih zemana Zajednice samostalnih pisaca TIN - Nikola Pulić: Doja" - šapće mi, zabrinut, u uho - "moli Te Predsjedništvo da ne dolaziš za govornicu: situacija je vrlo delikatna, a u dvorani ima..." - Hvala, Nikola, ovo je prelomni tren - ja ću po svojoj savjesti!

I kad je Ante Stamać, uvaženi nam profesor koji je vodio Plenum o jeziku Društva književnika Hrvatske, još jednom izvirio formalnim "Ima li još koji prijedlog?", na opće iznenađenje predsjedavajućih, koji bijahu uvjereni da me je njihov emisar "obradio", ja sam izletio na podij i, doduše, u ponešto skraćenom obliku, očitoao svoje u mikrofon. Grunuo je, a potom brzo utruuo, aplauz, najglasniji iz neosvijetljena dna u pozadu. Konsternacija i muk. Podržao me, s govornicice, jedino Hrvoje Hitrec, udarajući u čistežice, na zajedničkoj crti bitke. Spustio se, kasnije, još jedan besjednik s pozornice i prolazeći uza zid - niste to zamijetili? - na razini moga reda, pogleda ukoso s migom i čvrstim stiskom ruku /u visini testisa, ne capitis!/ izrazio mi također solidarnost i podršku, čestitkama. Bio je to dr. Franjo Tuđman. I prvomu i drugom moje dužno hvala!

Ali tog čemernog predvečerja, kuštrav, a lelujav, popeo se na podij i Horvat u deminutivu, što zapravo znači - mali Horvat aliti: mali Hrvat. Njegov prijedlog glavinjući, na zaprepaštenje i ojađenost moju s kolegom uz bok - bi /parafriziram/: "Šta mi tu uopće tako dugo raspravljamo?! Svejedno je kako ćemo zvati taj jezik, možemo i ovako i onako: važno je da pišemo!...

Prošlo je od toga skoro sedam i pol godina. Vrli nam Horvat u snizilici govorio je, nema tome dugo, i za okruglim stolom /TV Parlament?/ na HRT-u i zaboravio /ili zatajio?/, ali u svakom slučaju is/pro/pustio, a možda i namjerno prešutio pisca ovih redaka među ljudima koje je spomenuo kao istaknute u hrvanju za nedvosmisleni naziv, dakle krsno ime mojega, ali i njegova i vašeg materinskoga jezika. Padam u napast pomisliti kako njemu /mislim malome Hrvatu/ i danas smetaju one moje misli. Kako, naime, on još uvijek стоји na klimajnici "ovako i onako": "Svejedno je kako ćemo ga zvati", jezik, naravno, ovaj koji je - partijski serviranom sugestijom /čitaj: pen-drek-naredbom!/ u optimalnoj kršteničkoj definiciji amandmana na Ustav SRH i Ustav SFRJ - trebao glasiti, vi to niste zaboravili?/: hrvatski književni jezik! Zašto neizostavno i atributnu naljepinu "književni"?

Evo međutim /da me koji nečasnik ne bi još i iskrivio!/ koje su i kakve bile moje teze i argumenti krvarenim kao oporuka u bolesničkome krevetu prvosvibanjskih praznika 1988. Objavio sam ih u "Ušutkanima", svojoj knjizi beseda /1960-1988/, sredinom 1989-e, a potom u separatu, iste godine, uz napomenu pri dnu slijeva: Govor je održan na Plenumu o jeziku Društva književnika Hrvatske, u Teatru ITD u Zagrebu, večeri 27. siječnja 1989.

Tko i kako pljačka Hrvatsku

ZANIMLJIVOSTI IZ RIJEKE

Rijekom će iduće četiri godine, voljom birača, vladati reformirani komunisti, na čelu s vječitim gradonačelnikom Stavkom Linićem. Za protekle četiri godine Linić i njegova ekipa dodijelili su većinu gradskih poslovnih prostora svojim sumišljenicima, priateljima i rodbini bez javnog natječaja. Popločali su Korzo skupim, uvoznim pločama, umjesto jeftinijeg i ljestvog domaćeg kamena. Upisali su nezakonito u vlasništvo Grada mnoge školske zgrade, te muzeje i ustanove, čiji je osnivač hrvatska država. Zahvaljujući njima, Rijeka je jedini grad u Hrvatskoj, koji ima gradsku tržnicu u privatnim rukama. Kakve li će "podvige" ostvariti u iduće četiri godine, samo se može nagađati.

Kako to rade bivši, sadašnji i vjerojatno budući gradonačelnik Rijeke Slavko Linić i njegovi, navodno reformirani, komunisti? Linić je još kao predsjednik Izvršnog vijeća bivše Općine Rijeka dopustio Javnom poduzeću "Tržnici" preregistraciju u društveno poduzeće kako bi kao takvo moglo u pretvorbu, odnosno u privatne ruke. Kako su tada presudan utjecaj u Riječkoj banci imali es-depeovi kadrovi, uz pomoć takožvanog menadžerskog kredita, riječka je tržnica postala jedina gradska tržnica u Hrvatskoj koja je prešla u privatne ruke, i to bez ulaganja vlastitog kapitala. Ne treba posebno izticati kako su novi vlastnici također bliski navodno reoformiranim vladarima iz bliske prošlosti, ali bitno je kazati da je od tada pa do dana današnjeg riječka gradska tržnica, smještena na velikom prostoru u samom središtu grada, najskupljia tržnica u Hrvatskoj. Naravno, i mnoga druga riječka poduzeća, uz pomoć menadžerskih kredita, od kojih se mnogi ne vraćaju, a preuzeti su uz sumnjuve hipoteke, prešla su u privatno vlastništvo, a vlastnici su im uglavnom članovi ili simpatizeri SDP-a.

Druga specijalnost riječkog gradonačelnika i njegovih suradnika gradski su poslovni prostori. Još u vrijeme čelnikovanja u Izvršnom vijeću Općine Rijeke, Linić je, uz pomoć dobro plaćenih pravnika, sve u ovomu gradu uknjižio u vlastništvo Općine. Tako u Rijeci imamo jedinstveno stanje, kakvo ne postoji nigdje u drugim hrvatskim gradovima. Naime, zgrade škola, muzeja i kulturnih ustanova, čiji su vlastnici i osnivači državna ministarstva, upisana su kao vlastništvo Grada Rijeke. Gradske vlasti Rijeke, koje su propisale vrlo visoke komunalne naknade, naplaćuju ih i od državnih ustanova za zgrade, koje su formalno vlastništvo Grada, još uvjek, iako se vodi niz sudskih postupaka, budući daje uknjižbu u najvećem broju slučajeva nezakonita. Slično je i sa športskim objektima. Grad Rijeka ponosno statistički dokazuje kako izdvaja više za kulturu i šport od drugih hrvatskih gradova, ali prikriva činjenicu da je komunalna naknada, koju moraju platiti športaši i kulturnjaci, nerijetko višestruko viša od pomoći koju dobiju od svoga voljenog grada.

Svi poslovni prostori u vlastništvu Grada Rijeke, koji su mogli biti ispräžnjeni, a takvih je nekoliko tisuća, naravno, izdani su u najam što, samo po sebi, nije negativno. Naprotiv, to donosi velike prihode u gradski proračun. Međutim, ako se zna da je više od polovice takvih prostora ustupljeno takožvanom neposrednom dodjelom, bez javnog natječaja, onda to baca drukčije svjetlo na politiku poslovnih prostora

Piše:**Mijat TOMIĆ**

Gradske uprave Rijeka. Treba li isticati da su se najboljih poslovnih prostora u najelitnijim dijelovima grada domogli stranački i osobni prijatelji riječkog gradonačelnika Slavka Linića. Najdrastičniji primjer, o kojem su već pisale neke novine, je dodjela dva elitna poslovna prostora u središtu Rijeke poduzeću "Libe", čiji je vlasnik Berta Linić, supruga gradonačelnika Linića. Naravno, prostori su dodijeljeni bez javnog natječaja, a u zaključku, koju je usvojilo Gradsko poglavarstvo Rijeke, stoji da dodjela nije u skladu s Odlukom o poslovnim prostorima, ali se ipak predlaže njegovo usvajanje, što su članovi Poglavarstva i prihvatali. Dakle, podpuno svjesni kako krše propise, riječki su vlastodržci dodijelili bez javnog natječaja dva poslovna prostora u središtu Rijeke supruzi svog gradonačelnika. Istina, riječki je gradonačelnik, nakon što je skandal izašao u javnosti, pokušao dokazati kako je kod dodjele poslovnih prostora poduzeću njegove supruge sve bilo u redu, ali u to nije uvjero nikoga, pa su ga čak kritizirali i u "Novom listu", dnevniku koji je njemu i njegovoj političkoj opciji izrazito sklon. Bura, koja se digla oko dućana gradonačelnikove supruge, pomogla je da se odkrije činjenica da u Rijeci dodjela poslovnih prostora u vlasništvu Grada bez javnog natječaja nije bila nikakva iznimka već gotovo pravilo. Naime, više od polovice ukupnog broja poslovnih prostora dodijeljeno je bez javnog natječaja. Nepravdu nastoje ispraviti hrvatski zakonodavci, koji su usvojili zakon po kojemu od početka ove godine svi poslovni prostori, pa čak i oni koji su već dodijeljeni bez natječaja, moraju ići na javno nadmetanje. Nu, u Gradskoj upravi Rijeke angažirana je ekipa iskusnih pravnika, koja je pripremila novu Odluku o poslovnim prostorima, čije su odredbe formulirane tako da što više otežaju primjenu novih zakonskih propisa, odnosno čiji je cilj zadržavanje dosadašnjih privilegija. Koliko će u tomu Linićeva, na proteklim izborima potvrđena vlast, biti uspješna, pokazat će vrijeme.

U što su sve riječki reformirani komunisti spremni uložiti novac građana Rijeke, najbolje se vidi na središnjem prostoru u Gradu Rijeci, poznatom pod nazivom Korzo. Naime, Korzo je u vrijeme najžešćeg rata u Hrvatskoj popločan pločama uvezenim iz Finske, daleko skupljim od domaćih koje uzgred, kako su pisali, dođuše senzacionalistički, neki mediji, radioak-

tivno zrače više od dopuštenog. Jesu li ploče na Korzu radioaktivne ili nisu, stvar je struke, ali ono što vidi svaki laik, više je nego očito. Finski granit odudara od mediteranskog okoliša u Rijeci gdje bi, slaže se većina stručnjaka, jeftiniji bijeli brački kamen mnogo bolje odgovarao. Osim toga, već nekoliko godina traje podizanje ploča i njihovo ponovno ugrađivanje u Korzo jer su tako nekvalitetno postavljene bez betonske podloge, da se gotovo sve klimaju. Za ovaj posao popravaka angažirano je isto poduzeće, koje je ploče i postavljalo, s tim što se prema ugovoru s Gradom svaka nova intervencija iznova plaća novcem građana Rijeke. Uz ovakav ugovor, nije nikakvo čudo što su ploče nekvalitetno ugrađene.

U obilju Linićevih "poslovnih poteza" najviše pozornosti javnosti izazvalo je oduzimanje unosnog posla naplate objedinjenih troškova stanovanja poduzeću "Standard", koje je taj posao za Grad obavljalo godinama i dodjela tih istih poslova novoformiranom poduzeću "Ristan", čiji je osnivač odvjetnik Grada Rijeke i bivši predsjednik Općinskog suda u Rijeci. Posao je oduzet od poduzeća s 500 zaposlenih, koji su ga radili godinama i dodijeljen, na javnom natječaju, poduzeću bez jednog zaposlenog, bez poslovnog prostora, bez iskustva i boniteta, dakle, poduzeću koje nije ispunjavalo niti jedan uvjet iz natječaja. Kasnije se ispostavilo da poduzeću "Ristan" ti "sitni" nedostaci ne predstavljaju nikakav problem jer je novoformiranim, kako gaje nazao riječki gradonačelnik, prijateljskom poduzeću Grad Rijeka osigurao prostore za rad, računala, djelatnike i posao. Posao novog vlasnika, dakle, bio je samo da registrira poduzeće i potom, po preuzimanju posla, ubire proviziju. Gradonačelnik Rijeke nije krio da je dodjela tog posla nagrada čovjeku koji je uknjižio veliki broj poslovnih prostora u vlasništvu Grada, oko čega se sada vode sudski sporovi. Novinari su iščačkali još jednu zanimljivu pojedinost. Naime, predsjednica Upravnog odbora poduzeća "Ristan" istodobno je i načelu privatnog poduzeća, čija je vlasnica predstojnica Ureda poglavarstva Grada Rijeke i jedna od najbližih Linićevih suradnica, Ksenija Čule.

Naravno, na ovomu se ne završavaju svi "nestašluci" riječkog gradonačelnika i njegove gradske vlasti u Rijeci, ali i ovo je dostatno za zabrinutost budući daje i porez ovakvog ponašanja Linić pobijedio na lokalnim izborima i pred sobom ima još četiri godine za primjenu vlastitog čudnog koncepta upravljanja gradom.

BJELOVARSKI ŽRVANJ SMRTI (III)

Nastavljamo objavljinjem popisa osoba osuđenih pred bjelovarskim vojnim sudištem u srpnju i kolovozu 1945. godine. Ovdje donosimo drugi dio popisa na smrt osuđenih i kasnije pomilovanih odnosno onih protiv kojih je postupak okončan na drugi način, a ne izvršenjem kazne. Zatim slijedi popis osuđenih na doživotni zatvor ili na dvadeset godina robije, te popis osoba osuđenih na robiju u trajanju od 10 do 15 godina.

Piše:

Stjepan DOLENEC

Prezime i ime	Mjesto rođenja	Datum presude	Kazna zatvora i oduzimanje grad. prava
41. KOLARIĆ, Petar	Hlebine	06.07.45 smrt	20 g. i 5 g.
42. KOLONIĆ, Darko	Bjelovar	09.07.45 smrt	3g. i -
43. KOVČIĆ, Josip	Ludinica	24.07.45 smrt	12 g. i -
44. KRANJEC, Petar	Jakopovac	05.08.45 smrt	ponoviti postupak
45. KRAŠEVAC, Petar	Krivača	08.07.45 smrt	20 g. i 5 g.
46. KRIŽEVAN, Antun	Pavijani	08.07.45 smrt	10 g. i 3 g.
47. KUČIĆ, Josip	Bakovčice	07.07.45 smrt	20 g. i 5 g.
48. KUTEN, Dragutin	Dijaneš	08.07.45 smrt	15 g. i 5 g.
49. KUTEN, Marko	Dijaneš	08.07.45 smrt	15 g. i 5 g.
50. LACKOVIĆ, Lovro	Durđevac	19.07.45 smrt	2 g. i 2 g.
51. LAKŠARD., Marijan	Bjelovar	29.07.45 smrt	20 g. i 5 g.
52. LAMAČ, Jandro	Gudovac	08.08.45 smrt	ukinuta presuda
53. LUKČIĆ, Josip	Ravnaš	26.07.45 smrt	20 g. i 10 g.
54. LUKIĆ, Marko	Bjelovar	09.06.45 smrt	obustav. postupak
55. LUTARIĆ, Petar	Kapilica	08.07.45 smrt	20 g. i 10 g.
56. LJESTAK, Pero	Skucani	08.07.45 smrt	5 g. i 5 g.
57. MACAN, Ferdo	Novoseljani	19.07.45 smrt	1 g. i 2 g.
58. MADJERIĆ, Franjo	Peščenik	16.07.45 smrt	20 g. i 5 g.
59. MEDJIMOREC, Josip	Hlebine	20.07.45 smrt	15 g. i 5 g.
60. MAGIĆ, Ivan	Ludinica	28.07.45 smrt	12 g. i 5 g.
61. MAGIĆ, Stjepan	Vel. Grabičani	08.07.45 smrt	15 g. i 5 g.
62. MARGETIĆ, Marko	Tomaš	18.07.45 smrt	20 g. i 10 g.
63. MARKOVIĆ, Franjo	Koprivnica	28.07.45 smrt	15 g. i 5 g.
64. MARTINČIĆ, Andrija	Ždala	04.06.45 smrt	20 g. i 10 g.
65. MARTINČIĆ, Andrija	Miholjanec	07.06.45 smrt	15 g. i 10 g.
66. MASTOROVIĆ, Vinko	Zagreb	13.08.45 smrt	20 g. i -
67. MATEŠIN, Ivan	Novo Virje	08.07.45 smrt	20 g. i 5 g.
68. MATIČEC, Stjepan	Jabučeta	08.07.45 smrt	20 g. i 5 g.
69. MILOŠIĆ, Ivan	Pitomaca	19.07.45 smrt	5 g. i 5 g.
70. NOVAK, Josip	Križevci	15.07.45 smrt	20 g. i 10 g.
71. NOVOSELAC, Ivan	Stanici	08.08.45 smrt	20 g. i -
72. NJEGOVAN, Izidor	Škrib	14.07.45 smrt	20 g. i 20 g.
73. OBERENCER, Josip	Podgorac	21.08.45 smrt	ukinuta presuda
74. PAKASIN, Tomo	Hlebine	09.07.45 smrt	15 g. i 5 g.
75. PANKAS, Imbro	Pupelica	28.07.45 smrt	10 g. i 5 g.

76. PAPEC, Josip	Kupinovac	14.07.45 smrt	20 g. i 5 g.
77. PAŠA, Mato	Molve	18.07.45 smrt	10 g. i 10 g.
78. PAVELIĆ, Vladimir	Bjelovar	16.07.45 smrt	20 g. i 5 g.
79. PAVLČEK, Stjepan	Miholjanci	15.06.45 smrt	20 g. i 10 g.
80. PAVLOVIĆ, Eduard	Bjelovar	16.07.45 smrt	12 g. i 5 g.
81. PETRANOVIĆ, Nada	Križevci	21.07.45 smrt	20 g. i 5 g.
82. POPOVIĆ, Ivan	Prespa	20.07.45 smrt	20 g. i 10 g.
83. POSAVAC, Jandro	Balatinac	14.07.45 smrt	15 g. i 5 g.
84. POSAVEC, Ivan	Mučna Reka	09.07.45 smrt	15 g. i 15 g.
85. PREBEG, Mijo	Gračarka	08.07.45 smrt	5 g. i 5 g.
86. PRIBANIĆ, Stjepan	Šumećani	08.07.45 smrt	15 g. i 5 g.
87. RADIČIĆ, Martin	Hudovljani	08.07.45 smrt	15 g. i 5 g.
88. ROJEVIĆ, Antun	Paul. Kloštar	18.07.45 smrt	20 g. i 10 g.
89. SABOLIĆ, Mato	Virje	19.07.45 smrt	15 g. i 5 g.
90. SITEK, Tomo	Sesvete	17.08.45 smrt	20 g. i -
91. ŠIMUNJAK, Stjepan	Šušnjari	07.08.45 smrt	10 g. i 5 g.
92. ŠRAMEK, Vlado	Sv. Ivan Žabno	21.08.45 smrt	2g. i 2 g.
93. ŠTANGL, Branko	Gornje Plavnice	06.06.45 smrt	15 g. i 10 g.
94. ŠUTIJA, Martin	Udbine	15.07.45 smrt	20 g. i 10 g.
95. ŠVEGOVIĆ, Ivan	Drnje	07.08.45 smrt	20 g. i 10 g.
96. TALAN, Valent	Domaje	01.08.45 smrt	15 g. i 5 g.
97. TOMAŠIĆ, Josip	Tomaš	31.07.45 smrt	20 g. i 5 g.
98. TOMLJANOVIC, Antun	Gola	31.07.45 smrt	20 g. i 10 g.
99. VIBIRAL, Vladimir	Bjelovar	19.07.45 smrt	20 g. i 10 g.
100. VLAHOVIĆ, Martin	Šemovac	19.07.45 smrt	20 g. i 5 g.
101. VLAHOVIĆ, Slavko	Lipovo Brdo	19.07.45 smrt	15 g. i 5 g.
102. VLAŠIĆ, Djuro	Ždralovi	08.07.45 smrt	20 g. i 5 g.
103. VOJKOVIC, Josip	Vel. Korenovo	- smrt	20 g. i 10 g.
104. VRBANAC, Ivan	Apatovac	19.07.45 smrt	20 g. i 10 g.
105. VUČINIĆ, Ivan	Lurčani	13.07.45 smrt	20 g. i 5 g.
106. VUNAK, Ivan	Bjelovar	09.07.45 smrt	15 g. i 5 g.
107. VURIĆ, Jana	Obreška	15.07.45 smrt	20 g. i 5 g.
108. VUSIĆ, Franjo	Novoseljani	19.07.45 smrt	15 g. i 5 g.
109. ZAVAČKI, Milan	Blatnička	08.07.45 smrt	20 g. i 5 g.
110. ZEMUIĆ, Andrija	Prgomejli	08.07.45 smrt	ponovna istraga
111. ZRGAJ, Ivan	S. Marča	13.08.45 smrt	5 g. i 3 g.
112. HABDIJA, Slavko	Vojakovac	18.06.45 smrt	15 g. i 5 g.

Popis osuđenih na Vojnom суду Bjelovar na doživotni zatvor i na 20 godina robije - prisilnog rada ili lišenja slobode s prinudnim radom.

Prezime i ime	Mjesto rođenja	Datum presude	Kazna zatvora i oduzimanje grad. prava
1. BALAŠKO, Stjepan	Kunovac	08.07.45. 20 g. + 20 g.	4 g. + 4 g.
2. BELEC, Mijo	Hlebine	16.07.45. 20 g. + 10 g.	20 g. + 10 g.
3. BLAŽUNAJ, Stjepan	Lipovčani	14.07.45. 20 g. + 10 g.	5 g. + 3 g.
4. BRUNEC, Vilim	Ludina	09.07.45. doživotno	10 g. + 10 g.
5. BUJIĆ, Josip	Ludenica	19.08.45. 20 g. + 5 g.	5g.+ -
6. DOBRIČEVIĆ, Zlatko	Zagreb	29.08.45. 20 g. + 10 g.	20 g. + 10 g.
7. DOLENEC, Ivan	Peteranec	09.07.45. 20 g. + 20 g.	20 g. + 20 g.
8. DUJIĆ, Ivan	Vel. Korenovo	07.07.45. 20 g. + traj.	10 g. + 5 g.
9. DJUREKOVIĆ, Mato	Hrvovljani	08.07.45. 20 g. + 20 g.	9 g. + 9 g.
10. FAGNJEN, Franjo	Kamešnica	14.07.45. 20 g. + -	5 g. + 5 g.
11. FUČEK, Stjepan	Ferdinandovac	11.07.45. 20 g. + 10 g.	5 g. + 5 g.
12. GABAJ, Andro	Hlebine	09.07.45. 20 g. + 10 g.	5 g. + 5 g.
13. GREČEVIĆ, Josip	Stružec	05.08.45. 20 g. + 5 g.	3 g. + 3 g.
14. HASAN, Martin	Virje	09.07.45. 20 g. + trajno	1 g. + -
15. HARAMUSTEK, Ignac	Čazma	08.07.45. 20 g. + 20 g.	10 g. + 2 g.
16. HRŠAK, Ivan	Prespa	24.07.45. 20 g. + 10 g.	20 g. + 10 g.
17. HRŽENJAK, Djuro	Novo Virje	20.07.45. 20 g. + 10 g.	5 g. + 3 g.
18. IVANIĆIĆ, Ivan	Bjelovar	27.08.45. 20 g. + 5 g.	1 g. + 1 g.
19. JILK, Dragutin	Gola	16.07.45. 20 g. + 10 g.	20 g. + 10 g.
20. KAPIĆ, Izidor	Hlebine	08.07.45. 20 g. + 20 g.	7 g. + 5 g.
21. KOLARIĆ, Krešimir	Križevci	06.07.45. 20 g. + 20 g.	20 g. + 20 g.
22. KRANJČEVIĆ, Josip	Carevdar	13.07.45. 20 g. + 10 g.	20 g. + 10 g.
23. KOVAČ, Josip	Korenovo	09.07.45. doživotno	20 g. + 10 g.
24. KOVACIĆ, Ivan	Ludinica	20.07.45. 20 g. + 10 g.	20 g. + 10 g.
25. KOVACIĆ, Stjepan	Graberec	20.07.45. 20 g. + 10 g.	20 g. + 10 g.
26. KUKULJA, Djuro	Starigrad	19.08.45. 20 g. + 10 g.	10 g. + -
27. LONČAR, Mijo	Repaš	19.08.45. 20 g. + 5 g.	20 g. + 5 g.
28. LUKAČIĆ, Valent	Koprivnica	16.07.45. 20 g. + 10 g.	5 g. + 5 g.
29. LUKINAC, Martin	Vel. Zdenci	08.07.45. 20 g. + trajno	5g. + 5 g.
30. MARČINKO, Luka	Novo Virje	06.07.45. 20 g. + trajno	20 g. + trajno
31. MADJEREK, Stjepan	-	27.08.45. 20 g. + 5 g.	20 g. + 5 g.
32. MARGETIĆ, Savo	Vel. Sredice	14.07.45. 20 g. + 10 g.	20 g. + 10 g.
33. MEDVEN, Neun	Križ	15.07.45. 20 g. + 10 g.	20 g. + 10 g.

34. MESAR, Mijo	Budrovac	08.07.45. 20 g. + traj.	7 g. + 7 g.
35. MEŠTROVIĆ, Josip	Cazinac	24.07.45. 20 g. + 10 g.	-
36. MRAK, Djuro	Vel. Ciglena	19.07.45. 20 g. + 10 g.	-
37. NIKOLČEVIĆ, Franjo	Virovitica	14.07.45. 20 g. + 10 g.	20 g. + 10 g.
38. OLUJIĆ, Mato	Split	18.07.45. 20 g. + 10 g.	20 g. + 10 g.
39. PAVEC, Julijan	Legrad	19.08.45. 20 g. + 5 g.	2 g. + 2 g.
40. PELIKAN, Dragica	Bjelovar	06.07.45. 20 g. + 20 g.	8 g. + 8 g.
41. PINTARIĆ, Ivan	Garešnica	13.07.45. 20 g. + 10 g.	15 g. + 5 g.
42. PLANINC, Ivan	Bjelovar	15.07.45. 20 g. + 10 g.	-
43. PLOVANIĆ, Juraj	Bjelovar	20.07.45. 20 g. + 10 g.	5g. + 5g.
44. REPNJAK, Petar	Farkaševac	16.07.45. 20 g. + 10 g.	20 g. + 10 g.
45. SABO, Mijo	Koprivnica	16.07.45. 20 g. + 10 g.	20 g. + 10 g.
46. SAZ, Pavao	Drnje	19.08.45. 20 g. + 5 g.	2 g. + 3g.
47. SOKOLIĆ, Viktor	Prgomej	13.08.45. 20 g. + 10 g.	20 g. + 10 g.
48. SONINGER, Milan	Pitomaca	-, 20 g. + 10 g.	20 g. + 10 g.
49. STILINović, Milan	Bjelovar	25.07.45. 20 g. + 10 g.	20 g. + 10 g.
50. ŠANTEKOVIĆ, Mato	Kokinac	08.07.45. 20 g. + 20 g.	7g. + 7g.
51. ŠEB, Nikola	Rajić	09.07.45. 20 g. + 10 g.	20 g. + 10 g.
52. ŠOHINGER, Milan	Pitomaca	18.07.45. 20 g. + 10 g.	20 g. + 10 g.
53. TARANDEK, Mijo	Novigrad P.	09.07.45. 20 g. + traj.	20 g. + traj.
54. TILJAK, Ivan	Koprivnica	16.07.45. 20 g. + 10 g.	5 g. + 3 g.
55. TOMAŠIĆ, Josip	Djelekovac	06.07.45. 20 g. + 20 g.	20 g. + 20 g.
56. VALJAK, Josip	Križevci	13.07.45. 20 g. + 10 g.	20 g. + 10 g.
57. VARGA, Grga	Starigrad	16.07.45. 20 g. + 10 g.	20 g. + 10 g.
58. VARGA, Mijo	Virje	08.07.45. 20 g. + traj.	10 g. + 10 g.
59. VELIMIR, Nikola	N. Marča	07.08.45. 20 g. + 5 g.	7 g. + 5 g.
60. VITELA, Ivan	Gola	15.07.45. 20 g. + 10 g.	20 g. + 10 g.
61. VRANIĆ, Martin	Novo Virje	02.08.45. 20 g. + 10 g.	20 g. + 10 g.
62. ZAGORAC, Tomo	Berek	13.07.45. 20 g. + 10 g.	1 g. + 2 g.
63. ZOREC, Slavko	Bjelovar	07.06.45. 20 g. + traj.	20 g. + traj.
64. ŽIDAK, Ivan	Zrinja	16.08.45. 20 g. + 10 g.	20 g. + 10 g..

NAPOMENA: 20 g. + 10 g. i slično, znači: osuđen na 20 god. robije, lišenja slobode s prisilnim ili prinudnim radom, a onih 10 g. znači gubitak građanskih i ostalih političkih prava. U drugoj rubrici je konačna kazna, jer su mnogi od spomenutih uložili žalbe, a onda je nekima kazna smanjena, a nekima potvrđena. "Trajn." je kratica za trajan gubitak građanskih časti i svih ostalih građanskih i pol. prava.

LONJSKO POLJE

Piše:

Verica OŽIĆ-VELIKI

Urano proljeće prozvano je nas 300-400 osuđenica, većinom s visokim kaznama. Nakon što smo došli do željezničke postaje, utjerali su nas u stočne vagone. Vozili smo se tako, uz duga stajanja na pomoćnim kolosjecima, čitav dan i noć. U rano, maglovito jutro, istjerane smo iz vagona. Gdje smo? Žene iz ovog kraja rekoše da je to sisačko sajmište. Na tom smo sajmištu dobili dopuštenje da obavimo fiziološke potrebe na očigled stražara i ljudi koji su rano odlažili na posao. Potom su nas postrojili te smo krenuli uz šume i livade. Bila bi to idila da nismo bile gladne, žedne i neispavane. U sumrak smo stigle do jedne čistine gdje su stajale dvije barake. Već se mračilo kada su nas stražari utjerali u jednu trošnu baraku bez stakla na prozorima. Posjedale smo po podu i, još uvijek bez jela i vode, zaspale, naslonivši se jedna na drugu. U jutro rano buđenje, a za doručak smo dobile čaj i kruh jer još nije bilo kuhinje. Zatim su nas rasporedili u desetine koje su trebale sastaviti barake od elemenata bivših vojničkih baraka. Drugi dio kažnenica sjekle su i donosile iz šume drva za ogradu i ograđivale stupove bodljikavom žicom.

Tako je nastao logor pod nazivom "Gladna birtija" za radilište Lonjsko polje. Tako su se ostvarivale nečije sulude ideje da se Lonjsko polje, prirodni rezervat bilja i životinja, pretvoriti u rižino polje. Glavni je cilj zapravo bio prikriti zločine i mučenja tisuća Hrvata i njihovih obitelji, koji su se usudili preživjeti Bleiburg i jame Križnoga puta.

Ovdje je počeo dio izgradnje kanala i nasipa gdje su radile žene - kažnenice, dok su iz Gušća, nasuprot nama, radili kažnenici - muškarci.

Radilo se na normu. Prva desetina radila je na sjeći šume. Alat su bile sjekire i jedna ručna pila. Stabla su bila stara i visoka: hrastovi, bukve, javori, jaseni i vrbe. Bila je to divlja šuma u koju već dugo nije stupila ljudska noga. Nakon rušenja stabala, sljedeće skupine odsijecale su grane, od kojih su one deblje čišćene i slagane zajedno sa stablima uz kraj puta. Te smo grane i stabla, nakon završenog radnog dana, nosile na ramenima u logor, a ostale smo, manje grane, palili. Sljedeće skupine iskapale su panjeve i čistile teren. Istodobno smo od granja i zemlje radili cestu po kojoj smo dolazili na radilište. Najveći je broj kažnenica radio na prokopavanju i produbljivanju postojećeg kanala, što je bio i najteži dio posla. Trebalо je stajati u kanalu, u vodi punoj zmija, glista, pijavica i insekata i vaditi smrdljivo

blato, utovarivati ga u kolica i odvoziti po uskim, strmim daskama. Te su daske bile klizave od mokrog blata i teško je bilo izvući kolica, a nerijetko se padalo, zajedno s kolicima, u kanal.

Druge skupine radile su na izgradnji nasipa. Skupina od deset žena, starih između 18 i 60 godina, trebala je iskopati četrdesetak kubika zemlje, prevesti na nasip, izravnati i nabiti. Nastojali smo da u desetini bude barem šest mlađih žena da preuzmu teži dio poslova, kako bi malo zaštitile one starije. Radilo se do ispunjenja norme. Ukoliko se norma nije ispunila, za kaznu se trebalo noć prostajati u samici - lijisu, na hladnoći i kiši. Za ovakvo kažnjavanje brinule su se dvije kriminalke, bivše partizanke, Maca i Ljubica, koje su obavljale prljavi posao stražarica, udarajući štapovima iznemogle žene.

Ustajale smo u tri sata u jutro i do četiri sata trebale smo biti postrojene za izlazak

Ilustracija: Anto Mamuša

na radilište. Hrana je bila grozna. Doprmljeno je oko 40 tona graha sa žišcima koji su, nakon kuhanja, plivali u tri oblika: kao leptiri, crvi i kukci. Čitav je logor zauđarao za vrijeme kuhanja te je uprava logora zaključila da će radni učinak biti slab ako nas pošalju na teren samo nakon čaja. Stoga su nam taj grah sa žišcima, odnosno ručak, dijelili u tri sata ujutro, a po povratku s posla večera - neka juha, te čaj prije spavanja oko devet sati. Malo je

žena uzimalo taj grah, uglavnom su ga nosile na radilište i tamo pojele jer se to na prazan želudac jednostavno nije moglo.

S komadom kruha i onim što smo dobivali od kuće, odlazili bi na radilište oko četiri sata ujutro. Još polusnene, u koloni po pet osuđenica, u gluho, mračno jutro mogla se čuti samo po koja sova.

Što se tiče higijene, dovoljno je reći da nije bilo ni tuševa ni tople vode. Imale smo samo vodu iz iskopanog bunara, koja nam je služila za piće, osobnu higijenu i pranje rublja.

Upraviteljica radilišta "visoka Dara" željela je "poraditi na prosvjeti" i odredila je Slavicu Šoštar, Duku Rukavinu i mene, po zanimanju učiteljice, da nakon rada vodimo tečaj za opismenjavanje.

Teško smo uspjevale zainteresirati jedne, umorne i gladne žene, kakve smo bile i same, za nekakvo opismenjavanje. Da bismo se istodobno vraćale s radilišta, prebacili su nas u brigadu za sjeću šume. Jednog dana, prilikom iskopavanja jednog velikog panja, začuo se krik - ispod panja smo našli ogromnu zmiju s mладuncima. Stražar Duško, mrk i šutljiv, ledeni sivih očiju, rastjerao nas je od panja. Da pokaže svoju snagu i moć, uhvatio je jednu mladu zmijicu sa dva štapa i odnio je do lomače, gdje smo palili granje. Držao je tu zmiju iznad vatre, pogledavajući i zlurado se smijući prema nama. Zmija se otimala i ispuštalala glasove slične dječjem plaku. Uz cijuk nesretne zmije, odzvanjalo je šumom njegovo cerekanje koje nas je ispunjavalo jezom...

Kako su radovi odmicali, svakog bi dana put do radilišta bio duži. Tako smo stigli i do osamnaestog kilometra. Sada smo već stabla sa radilišta nosili na ramenima 18 kilometara.

Jednog dana začuli smo udarce sjekira, koji su stizali nama u susret. Muškarci - kažnenici iz Gušća približili su se našem radilištu i, nakon nekoliko dana, probijena je i zadnja dionica šume. S obje strane nastala je tišina - stajali smo jedni nasuprot drugima. Začuo se šapat: "ono mi je brat...", "onaj u sredini je moj muž..." .

Sljedeći smo dan iznenada morale napustiti radilište. U roku od pola sata trebale smo se postrojiti sa svim stvarima. Opet cestom do Siska, pa u stočne vagone. Vozile smo se s dugim stajanjima bez izlazaka iz vagona na sljedeće radilište - austoceste "Raići".

FRANZ KAFKA U STAROJ GRADIŠKI

Jedna se čavka udomaćila među robi-jašima u Staroj Gradiški. Ne zna se ot-kuda je došla. Jednog je dana doletjela i ostala tu stalno. Najčešće je boravila na ra-menu piromana Rikija s Rijeke. To nije bilo čudno: on je od svih robijaša najviše nalikova-no na pticu. To se je lijepo vidjelo sprijeda, no još više kada ga se gledalo sa strane: nje-gov je profil bio sasvim ptičji - nos je nalikova-no na kljun, a čelo na ptičje čelo. Čavka je doletjela na rame čovjeku-ptici i tu je i ostala. Znala je i letjeti oko po krugu i tada su ju neki robijaši hranili kruhom. No, mali je broj bio od kojih je htjela primiti hranu. Jedan od rijetkih bio je riđovlasi očalko Makso, rodom s Grobničkog polja, kojega su iz Njemačke doveli u Gradišku okovana u lance jer je bio član Ujedinjenih Hrvata Europe, a ti su naj-više ratovali s Udbom, tukli se s Udbašima i pucali i ubijali i ranjavali po cijeloj Njemačkoj, a najviše na obali Bodenskog jezira. Hrvatima je to bila neka luda, divna igra. Otvarami su paljbu stalno po Udbašima, a i ovi po njima. Glavni je među njima bio žutovlasi Žarko Odak, Hercegovac iz Zapadne Herce-govine. Bio je ludo hrabar, neustrašiv, ne-salomljiv, neuništiv.

Čavka, koju su zvali Keka, htjela je pri-mati hranu od Makse i Rikija, a druge baš nije rado podnosila. Zrinski joj se isto htio približiti i hraniti ju i primati na rame i na dlan, ali ga je ona srdito izbjegavala.

Zrinski je došao u Gradišku u proljeće 1973. Radio je često na čišćenju kruga unutar kaznioničkih zgrada ili oko kaznioničkih zidina ili u tapetariji. I tako je prošlo oko godinu dana. Puštali su ga da vide kako će se ponašati. On je radio dopodne, a po-podne, u slobodno vrijeme, mnogo čitao, pi-sao je ili učio francuski. Stalno je posuđivao knjige iz zatvorske knjižnice i pročitao je mnogo knjiga. Osobito su ga zanimali uži-čike uspomene. Pisali su ih uznici iz raznih zemalja. Takvih je začudo bilo dosta u toj knjižnici. Najdraža mu je bila knjiga **Zapisci iz mrtvog doma** Fjodora Mihajlovića Dostojevskog, u kojoj je taj neobični Rus opisao svoje godine provedene kao politički uznik u Sibiru. Rado je čitao i knjigu Margarete Buber-Neumann **Bila sam Hitlerova i Stalj-nova zatočenica**, u kojoj je ova Židovka opisala i Milenu Jesensku, koja je bila najveća ljubav praškog pisca Franza Kafke, koji je bio češki Židov i pisao njemački. Milena je bila prava Čehinja, no u logor je

Piše:

Zlatko TOMIĆIĆ

dospjela jer je bila žena bečkog Židova Ernesta Polaka, a velika protivnica komuni-sta i nacista. Bila je novinarka i književnica i pisala je uvijek istinu i borila se za slobodu čovjeka. Kafka je volio njezinu štiva, trčao je u novinarnicu da kupi njezin list, kada bi izašao.

Kada je prošlo godinu dana, Zrinski je počeo čutjeti kako se oko njega polako steže krug nasilja i prijetnja kaznom, koja je do tada bila stale odgađana, da se krvnici što bolje pripreme za svoje mučenje. Svatko je morao doći na red, a pravo mučenje je počimalo kada bi sužanj dospio u samicu. To je bilo pravo mučilište; tu su se odigravale najstrašnije igre mučitelja. Svi, koji su se vraćali iz samica, dolazili bi u strašnom stanju: smršali, crni u licu, ruke su im drhtale, pa i cijelo tijelo, tresli su se, oči su im bile izbezumljene. Nitko nije htio govoriti što mu se događalo u samici. No, svi su uznici znali što su prošli ovi povratnici iz smrti. Tako je došao red i na Zrinskog.

No, prije nego što će početi prvi tajni do-govori i prve kazne mučitelja, čavka Keka iznenada se stala približavati Zrinskom i upozoravati ga što se priprema. Tako je jed-noga dana, dok se šetao tamničkim hod-nikom, čavka odjednom doletjela odozdo iz dvorišta, stala letjeti oko glave Zrinskog i jako kriještati. On se iznenadio i uplašio jer nije znao što se to događa. No, odmah nakon toga, bio je pozvan na preslušanje referentu. To je bio umiljati naziv za Udbaša koji je bio na čelu svakog odjela. Referent IV. odjela, na kojem je bio Zrinski, bio je tam-noputi Cincar po prezimenu Mamula. Taj bi uznička zvao uvijek kada bi ovaj nešto "zgrijeo". Ako je određena kazna, referent bi zatočenika predavao stražarima kojima je na svakom odjelu zapovijedao šef odjela. Sada ga je referent, neobično drzak i ohol čovjek, stao rešetati na svoj osoran način, pun prijezira i mržnje prema zatvoreniku. Ko-rio ga je kao da je malo dijete. Razlog je sada bio taj da uprava nije htjela otpremiti pismo Zrinskog njegovoj obitelji, jer je bilo na-vodno predugo. Sužanj je imao pravo samo na mali, određeni broj redaka i to nije smio prekoračiti, a ako bi to učinio pismo bi se vraćalo i nije imao pravo ponovno pisati, a to

je mogao samo jednom mjesecno. Nakon što je donesena neka odluka da se u svim kaznionicama ima pravo na veći broj redaka, a ovi to u Gradiški nisu uvažili, Zrinski se žalio pismeno referentu. I upravo je to pismo, ta žalba, bila razlog što je referent Mamula pozvao Zrinskog na odgovornost i rekao mu da će biti kažnjen što se žalio.

- Pa, imamo pravo žalbe! - rekao je Zrin-ski.

- Nemate vi nikakva prava! Vi ste politički neprijatelj ove države i kao kažnjenici u njoj nemate nikakvog prava! Morate ispaštati svoj grijeh! Vi ste zlo!

- Kako da lopovi imaju ta prava, a mi poli-tički ne?

- Oni su rodoljubi, a vi nam radite o glavi, te vas treba uništiti! Je li vam jasno? Bit ćete kažnjeni radi svoga pisma!

Kad god mu se tih dana događalo nešto zlo, čavka je doletjela i kriještala oko njega. Počeo je živjeti u strašnom strahu. Ne od onoga što mu se događalo, nego od čavki-nih predviđaja. Vidio je da se zlo umnaža i ubrzuje i da će se na kraju dogoditi nešto strašno i neizbjegivo.

Jednoga dana upala su dva opaka stražara u ćeliju, u kojoj je Zrinski obitavao s još oko trideset drugih robijaša. Pozvali su Zrinskog da otvari svoj drveni kovčeg, u ko-jemu je držao svoje stvari. Takve su kovčege nekada imali vojnici u prvoj Jugoslaviji a u novoj su bili ukinuti, no naslijedili su ih robi-jaši jugoslavenskih robijašnica.

Kada su ta dva stražara ušla u tu ćeliju, uletjela je zajedno s njima i čavka. Letjela je oko glave stražara i jako kriještala. I ne samo da je kriještala nego je nasrtala i na njihove glave, lupala ih raširenim krilima, pokušala ih je udariti kljunom, a oni su se branili začuđeni i ustrašeni kao da je to neki krilati demon, poludjeli vrag. Letjela je i oko glave Zrinskog i očajno pijukala. Spuštalas se na krevet i odatle ih izazivala, kao da ih je htjela otjerati, no nije ipak mogla. Tada je Zrinski shvatio da ona nije njegov neprijatelj, kao što je u početku mislio, nego prijatelj i da mu hoće pomoći. Ona je sve učinila sada da potjera stražare, ali nije uspjela. No, pošteno ih je namučila. Oni su mahali rukama, vikali, tjerali ju, no ona nije htjela nikako otići. I to je trajalo sve dok je trajala premetačina. Sužnji su to zvali "trkeljaža". Njih je zanimalo samo ono što je Zrinski pisao. Sve su to pregledali i uzeli i odnjeli. Odnijeli su njegov dnevnik,

pjesme, priče, crtice i sve brojne vježbe na francuskom, koje je pisao dok je učio francuski i pisao razne francuske zapise.

Kada je bio pozvan na kazneni rapport, opet se pojavila čavka Keka i kriještala po hodniku i pred vratima sobe za raporte tako da su se zatvorenici čudili što je toj ptici. Prije nije nikada ulazila u prostorije zgrade, samo se je kretala vani po zatvorskem krugu. Izrekli su mu kaznu od tri tjedna samicice. Kažnjen je bio radi svoje žalbe referentu. Ovaj je ispunio svoju prijetnju po njihovom međusobnom dogовору.

Nakon dva dana rekli su mu da pripremi svoje najnužnije stvari za polazak u samicu. Stražari su došli po njega i odveli ga u mučilište. Kada su se pojavili i vodili ga preko kruga, opet je doletjela čavka i kružila im nad glavom i kriještala. Zatvorili su ga u samicu, a on je počeo razmišljati o čavki. Zašto ona dolazi i tko je šalje? Očito ju je netko naputio iz duhovnog svijeta. Ali, zašto baš nju kada je tu bilo i drugih ptica, ne baš puno, jer su i ptice izbjegavale ovo strašno mjesto, ali ih je ipak bilo.

Kada je prije 15 godina bio u Pragu, zanimalo ga je gdje je živio njegov omiljeni pisac Franz Kafka i tražio je sve ulice u kojima je taj za života malo poznati pisac stanovao. Lako ih je našao i obilazio ih više puta. Vidio je njegovu rodnu kuću i kuću u kojoj je njegov otac imao trgovinu. Prodavao je papuče. Bio je na groblju Strašnjicama gdje je bio pokopan Kafka zajedno s roditeljima, a potražio je i Staro židovsko groblje na kojemu je bio pokopan čuveni praški rabin iz 12. stoljeća. Zvao se je Loew i napravio je robota od gline koji je u svemu bio nalik čovjeku, ali nije mogao govoriti. Bio je vrlo velik, kao neki podravski Ved, i stalno je i dalje rastao i u svemu je slušao rabina Loewa; radio je sve što mu je ovaj naložio. Čini se da se je hranio vatom jer mu je često znao izbiti organj iz usta i dim. Zrinski je potražio grob rabinov jer se je govorilo da ispunjava sve želje. Zrinski je došao do tog starog groba i napisao na ceduljicu "Molim te, podari slobodu mojem narodu!" i ubacio papirić kroz jednu od mnogih rupa koje su bile na tom grobu. Svi su ti grobovi bili jako stari i nisu imali slovne nego likovne natpise, Hahn je imao sliku pjetlja, Taube goluba, Stierbika, pa je tom rabinu na grobu bio reljef lava. Tako su i kuće u starom Pragu imale reljefe s likovnim pismom. I danas je ostalo u Pragu dosta takvih kuća.

To je bilo u starom dijelu toga grada, koji su zvali Rim sjevera. A i gradili su ga većinom Talijani, koje Česi zovu Vlasi. Želio se sresti s duhom Franza Kafke i stoga je dolazio i na

groblje u Strašnjicama i na Staro židovsko groblje, ali mu se tada ta želja nije ispunila. Sada, 15 godina kasnije, učinilo mu se da se je Kafkin duh ipak njemu objavio. Češka riječ **kafka** znači na hrvatskom **čavka**. Ta gradiška čavka je zapravo Kafka, tako je mislio Zrinski u samicu. Duh Kafkin pojавio se u liku te ptice. Čavka je ptica iz obitelji vранa. Manja je i od vrane i od svrake, velika tako nekako kao gačac. Ima posve crno perje, okruglu glavu i neobično lijepo krupne more oči. Zrinski je jako volio te Kekine oči. To je bio izraz njezine posebnosti među svim drugim pticama. Pisac Kafka iz duhovnog svijeta preko te ptice njemu šalje poruke, upozoruje ga na sve što se događa, želi ga zaštititi. Hrvati tu pticu zovu čavku zlogodnjača. Za njega, Zrinskog, zbilja je i bila zlogodnjača. Ona je bila znak na početku velikog zla koje se njemu tada počelo događati u ovoj crnoj tamnici na obali Save iz koje je svaka ljepota posve nestala i gdje ni cvjeće, ako ga ima, nema mirisa. Bilo je to strašno mjesto muke i smrti. Veliki broj Hrvata tu je bio strašno mučen; veliki ih je broj tu ostavio život. Neke su zatukli, objesili u samicama, a neki su se jednostavno utopili okovani u podzemnim mračarama. To su bile podrumske samicice ispod običnih samic u prizemlju i te mračare nisu imale nikakve prozore i uvijek je bilo vode u njima, a kada bi se Sava dizala u svojem koritu, dizala se i u njima voda i potapala te nemoćne ljudi kojima su bile okovane uza zid i ruke i noge. A stražari su se kretali kroz tamnički krug na taj način da bi uzahali na ramena osuđenika i ovi su ih nosili kroz vodu, a da se panduri ne bi morali smočiti.

Kada je stigao u samicu, za Zrinskog je počeo pakao. Pakao, koji nikad prije nije upoznao. Bio je izložen na milost i nemilost dvojici krupnih stražara, Obradoviću i Hodžiću, no najviše gaje kinjio zatvorski redar zvani Vukodlak. Bio je to dlakavi crni Vlah iz Like, debeo i nezgrapan, muklog glasa, koji je bio osuđen u svojem kraju oko Udbine jer je bio plaćeni ubojica. Ubijao je po narudžbi za stotinu dinara po glavi. Jeftino, no sigurno.

Drogirali su ga, nisu mu dali da prazni kiblu s izmetom i u celiji je strašno zaudaralo, a i on je zaudarao jer nije bilo vode za pranje. Bilo je samo toliko da ugasi žed. Prozoru nije smio pristupiti. Bila je na njemu rešetka i još gusta čelična mreža. Nije smio leći na postelju, pa je znao leći ispred vrata samicice gdje ga stražar nije mogao vidjeti kroz zurilo na debelim i teškim vratima njegove celije okovane teškim željezom. Nije imao ništa za či-

tanje, nije imao duhana, papira za pisanje ni olovke, sve su mu oduzeli. Mogao se je samo šetati i razmišljati. Nije htio više jesti, a nije ni mogao, bio je sve jadnji. Bilo mu je sve gore. Živci su mu bili sve slabiji. Bio je sve nemirniji. Kad god mu je bilo teško, čuo je čavku Keku kako leti oko samicice i kriješti. I od tog mu nije bilo lakše; bilo mu je sve teže. Hvatao ga je sve veći strah i strava od onoga što dolazi, a čutio je da se valja neko veliko zlo. Nije znao hoće li se ovaj put izvući. U ratu 1941-1945. bio je puno puta u smrtnoj pogibli, ali se uvijek spasio. Sada ne zna hoće li izaći odavde živ...

Počeo ga je hvatati bol. Najprije oko kralježnice, a onda se to počelo širiti po cijelom tijelu i svakog dana gaje sve više boljelo i nije bilo nijednog dijela koji ga nije bolio. Boljelo ga je svaka mišica, svaka kost, svaki živac, svaka tetiva. Boljelo gaje svaka ćelija u tijelu. Bilo je to neizdrživo. Počeo se trzati i bacati od muka. San mu je bio loš. Bio je to stalno neki polusan, kao neko bunilo i mučile su ga strašne prikaze, tlapnje su bile sve brojnije i sve veće. Trzao se i vikao i kidao sve sa sebe.

Jedne noći pokazalo se svjetlo na prozoru. Pojavila se čavka. Kako je ušla kroz rešetku i gustu mrežu? To nije znao, no ona je bila tu i letjela mu je ispred glave i bila je sve veća i veća. Na kraju se počela mijenjati i dobila je Kafkin dobri lik. Izgledao je kao demon, imao je crna krila od kože kao šišmiš.

- Što hoćeš? - počeo je vikati Zrinski.

- Ne boj se, ja sam tvoj prijatelj! - rekla je prikaza.

- Kako si ušao ovamo? Ti si đavo!

- Ima demona koji su prijatelji ljudi.

- Ako me uistinu voliš, izbavi me odavde! Ovdje će umrijeti ako me ne odvedeš. Stavi me na svoj vrat pa ćemo odletjeti! Zauvijek s ovog crnog mjesta zla i iz ove zemlje zla i zločina i mržnje! Daleko u tvoj drugi svijet! Uzmi me, letimo što prije!

- Samo mirno, izbavit ćemo mi već tebe. No moraš ovo propatiti.

- Ne mogu više čekati, pomozi, ovo je moj kraj!

- I ja sam dugo čekao da se pojavi zračenje mesijanske nade. Trebalо mi je vremena dok mi se pojавio prorok Elijahu. Ni sam ni ja bio siguran mogu li izdržati glas Božji! To je mogao samo Mojsije, prorok nad prorocima! On je mogao podnijeti glas Božji i vatrui iz gorućeg grma! Bog se ne otkriva svakom, samo pozvanim ljudima, izabranima. No, on nikada ne otkriva svoj skriveni korijen, samo svjetlo i glas. Tako se otkriva

samo dio nepriopćivog, koje dolazi iz skrivenog Ništa!

- Ime je Tvoje u Tebi i u Tebi je ime Tvoje! Ja bih želio doznati prva slova Božjeg imena! Ja želim vidjeti živoga Boga, a nikakve mrtvace po križevima! Je li istina da Bog ima lik čovjekov samo što je nevidljiv? Ja želim knjigu tvrdnu kao orah! Želim već da se ukaže svjetlost. Stalno smo u tami, već tisuće godina živimo u mraku. Malo samo svjetla, samo malo! Ako je rečeno FIAT LUX - Neka bude Svetlo - onda neka se pojavi već jednom to Svetlo! Njega nigdje nema! Ja bih pio s izvora, dosta mi je mutne bljutave vode! Neka poteče živa voda iz tog vrila! Odavno nam je obećano blaženstvo, a mi imamo samo muke! Stalno smo u progonstvu. Ako je pravednik temelj svijeta, onda neka se ostvari i pravda! Dokle će se primoriti jarci kao žrtve okajnice? Dokle će gubavci žrtvovati svoje ptice? Mi se želimo vratiti u radost svetoga kralja! Trijumf Mesije! Mi želimo gozbu savršene vjere! A gledaj koliko patimo u ovim tamnicama i mračarama! Ako smo Božji puk, neka se objavi naš Bog svetoga puka!

- Doći će to!
- Kada će doći?

- Kada prestane san! Tada će se opet povjavit prapočetni Meštar! Meštar života. Riješit će se sve zagonetke. Tada ćemo se probuditi! Treba samo imati duboko u sebi usađenu sliku Nevidljivog. To je Theos Logos. Nevidljiva će riječ postati vidljivom. Očutjet ćemo svi nadnaravnii dodir buđenja. Kada se svi probudimo, vidjet ćemo gdje je Bit. Pojavit će se savršeno viđenje. Vid će postati drugačiji. Čut će se pravi pijetao. Otvorit će se prava knjiga. Svi će ugledati skriveno Sunce. Otvorit će se do kraja laticе Tajanstvene ruže, ona će cvjetati za sve, a ne samo za izabrane. Preplavit će nas savršena Jasnoća...

Zrinskom je bivalo sve gore i gore. Jedne večeri počeo je kričati. Čudio se čiji je to glas. Nije uopće znao da taj zvuk dolazi iz njegovog grla. Nije znao tko to više i zašto više. To je nešto tajno u njemu zvalo u pomoci.

Prebacili su ga u bolesnički stacionar. Tu je ležalo nekoliko bolesnih sužanja kojima nitko nije htio pomoći. Zrinskog su tu još više mučili. Davali su mu injekcije od kojih mu nije bivalo bolje nego sve gore. Vidio je da ga zahvaća ludilo i da mu srce sve lošije radi i da cijelo tijelo otkazuje poslušnost. Nije dugo imao stolice, a sada više nije mogao ni mokriti. Od dugog gladovanja u samici bio je sav jedan kostur, lice mu je pocrnjelo i

izobličavalo se. Jedno je oko bilo sve veće, a drugo sve manje. Jedno se dizalo prema čelu, a drugo padalo prema obrazu. Pretvarao se u živo čudovište. Nije i dalje mogao jesti.

U bolesničkoj sobi svi su umirali jedan za drugim. Noću se čula čavka Keka kako leti oko te usamljene puste kuće, a njoj se pridružila i neka noćna ptica i sada su obadivje ispuštale strahovite krikove koje su užasno strašile bolesne sužnje i samo su se križali i molili Boga da ih poštedi.

Kada su svi poumirali i kada je Zrinski ostao posve sam, prebacili su ga iz te velike sobe s desetak kreveta u jednu drugu prostoriju, posve malu, u kojoj je bio samo jedan krevet u nekoj krletci i tu su ga ugurali i sputili u luđačku košulju. Kada je video što se sada događa, znao je da je to kraj. Da mu nema više spasa. Odlučili su ga tu ubiti. Pustiti ga neka polako umire, bez hrane, bez vode, bez pravih lijekova, od kojih bi možda ozdravio, a davat će mu i dalje otrove, koji polako ubijaju. Smrtonosne injekcije, koje će ga pretvoriti u neko drugo biće, nesposobno da se brani, da misli, da vjeruje, da sanja o povratku u svijet bez mučitelja i krvnika i luđaka koji samo misle na tuđe uništenje. Na smrt neprijatelja koji im ne čine nikakvo zlo, osim što misle o svojoj slobodi i o svojoj istini. Nije više podnosio nikakav zvuk, nikakvo svjetlo; sve gaje boljelo i smetalo; bol po tijelu bila je sve veća. On je umirao.

Noću mu je opet dolazila čavka, dolazio je Franz Kafka i mučio ga je svojim idejama, koje nisu ovdje imale nikakvog smisla, i nadama, koje se nisu nikada mogle ostvariti.

Ukazivali su mu se noću i danju razni likovi. Bili su to anđeli i demoni i sukobi koji su ga strašno iscrpljivali. Pojavljivala se velika knjiga sjaja. Dolazio mu je i div Golem iz starog Praga. Nekada je izgledao kao atletski crnac, a gdjekada kao neki nacist. Rekao je da će mu rabin Loew dati na kraju i spolnu moć i radat će. Čuo je lavove kako riču. Javljaо mu se i lik Joba kako tuži i nariče i proklinje. Vidio je pustinjske predjele. Nekada je sve bilo puno zmija, a on bos i tu nije imao gdje stati, a da nije bila zmija, koja ga je ujedala. Vidio je silne ponore zlodjelnika. Raslo je pred njim Drvo života i svi Sefiroti. Bog je vikao odnekud s neba na njega i srdio se i prijetio mu. Ukazivali su se i Adam i Eva i Lilith. Njegovo je srce gorjelo požudnim plamenom i cijelo mu je tijelo bilo u vatri. Čutio je miris ljudskih duša u Paklu i njihov vapaj se čuo cijelu noć. Urlali su vukovi i vučodlaci kesili svoje zube. Vještice su se smi-

jale i vile pjevale zavodljivo. Letjele su iznad njega tijela krilati žena, neke su imale duge repove. Okruživale su ga plamene Mandale i bijeli krilati konji i crni psi, koji su ga ujedali za ruke. A on ih je ubijao. Vidio je zmajeve i bodrice. Vidio je drhtače i vjetrokose ratnike i gole ratnice. Mnogi preobliči bili su ovdje uza nj. Svebozi su dolazili i odlazili. Pojci su pjevali. Mnogi ophodnici su se jatili. Dvo-rođeni su imali lik munje. Prolazili su tještači pijani i ludi. Častitelji su dizali svoje žrtve. Krv je tekla. Crne su lađe plovile po nemirnom moru. Zlatne su ptice uzlijetale i pjevale svoje pjesme. Čekao je da se pojavi veliki Odrjeha.

Bio je posve sam. Nitko mu nije dolazio. Nikoga nije viđao osim Sudara; bio je to glavni kaznionički Udbaš. On je dolazio da ga ispituje, muči i optužuje, da ga tjera neka se pokaje i ponizi na taj način da prizna kako je kriv i kako je zločinac. A on to nije bio. I nije htio priznati, pa makar ga pekli.

Dolazile su mu nove prikaze. Pojavljivao se Dostojevski i govorio mu o Sibiru i o ljutim zimama dalekog ruskog istoka, o mongolskim plemenima i dvoprstašima i raznim vjerskim objaviteljima i pustinjacima i putujućim propovjednicima i misticima, pravoslavnim prorocima. Dolazio mu je i Miguel Saavadera Cervantes, sužanj iz raznih španjolskih pokrajina, koji mu je pokazivao svoju kljastu ruku i pričao mu priče o Don Ouijoteu i drugim putnicima i skitnicama. Došao je i Francois Villon i opisivao mu svoje doživljaje s francuskim razbojnicima i o osuđenim na smrt vešanjem. Ugledao je jedne noći i pjesnika Filipa Grabovca, dalmatinskog fratra, koji je cijeli život trunuo u mračnoj i vlažnoj mletačkoj tamnici. A Fran Krsto Frankopan recitirao mu je svoje stihove koje je spjevao u austrijskoj tamnici u Bečkom Novom Mjestu i priopovjedao o svojim sjećanjima na Hrvatsku i o njihovim frankopanskim dvorcima po cijeloj Hrvatskoj i bojevima s Turcima i vlaškim martolozima.

Jedne noći, opet je došao Franz Kafka. Rekao je:

- Nemoj očajavati. I ja sam mnogo patio. Mučila me je melankolija. Imao sam loša odijela. Bio sam nesposoban za budućnost, morao sam rano umrijeti. Sve što je bilo preda mnom, bilo mi je nedostizno. Patio sam puno od mrzovolje. Moja mi je duša bila nejasna. Otac me je prezirao i ponižavao; ja sam za njega bio biće bez ikakve vrijednosti, bio sam nesposoban za trgovinu, nisam volio novac, uopće nisam shvaćao čemu on služi; uvijek sam se bunio kod plaćanja. Stradavao sam od čuvstva vlastite beskrajne

krivnje. Natumarao sam se u životu i nazijevao. Bijah prizvan k Tori, a to je bila jako lijepa cura. Bio sam vrlo osjetljiv i neizmjerno ranjiv. Htio sam biti pravednik. Znao sam da jedino na pravednicima počiva svijet, a ne na tako zvanim uspješnim ljudima. No, sve jedno sam se divio svomu šefu u Osiguravajućem zavodu - on je tako dobro znao pisati na pisačem stroju. A ja sam uvijek pisao noću rukom u svoje bilježnice, koje sam poslje dao Mileni, a ona Maxu. Bio sam vječni sanjar. Ideal su mi bili Flaubert, Dostoevski, Dickens, a Goethe mi je bio pravo božanstvo. Talmud mi je pomogao, on me nadahnuo. Sve je oko mene bilo tako beznadno. Dogodilo se strašno ubojstvo celuloidne lutke zvana Franz Kafka. Imao sam čuvstva za red velikih. Uporno sam tražio pravi put. Kršila me je svaka prepreka. Čeznuo sam za Oskarom Pollakom, on me nije nikada shvatio. Pisao sam i objavljivao u Hyperionu i **Bohemiji**, no nitko nije na to obraćao pozornost. Prvi mi je rad izašao 1909. Smišljao sam svoje priče na putu od Celetne ulice do Staromjestskog trga. Razmišljao o Platonu. Volio sam ići u akvarij u Berlinu i razgovarati s ribama. One su me shvaćale. Oči mi je otvorio Rudolf Steiner. Rodio se u malom hrvatskom selu u Međimurju, a bio je Nijemac. Volio sam nijemstvo; to je za mene bila velika bajka. Volio sam i Čehe i praške pjesnike Tomana, Šrameka, Mareša, i s njima proveo mnoge noći po krčmama kao i svi pjesnici. Mučila me je uvijek glavobolja i želudac me je bolio i slaba mi je bila stolica. Imao sam prhut u kosi. Stotinu sam puta poželio "Neka me zemlja proguta!" Dopodne sam radio, popodne spavao, a noću pisao. Mnogo me je lomila nesanica. Buka mi je raskidala ne samo sluh nego i dušu. Ona je uvijek trajala do dugo u noć, od nje se Proust zaštitio plutom. Imao sam golemi svijet u glavi. Nerazjašnjivi labirint. Volio sam ići na izlete s Franzom Werfom na obalu Sazave. Volio sam Kozji trg u Pragu. Putovao u Švicarsku. Htio sam napisati turistički vodič **Jeftino**, da pomognem siromašnim putnicima kakav sam ja bio, da mogu putovati jeftino. Išao sam u Weimar pronaći duh Goetheov. U Berlinu sam 1912. upoznao Felicie Bauer, a Dom Dymant na obali Baltičkog jezera. Žene su me jako zanosile. Često je bio dostatan osmijeh neke žene da se zanesem do kraja. Jedna Švicarka me je tako pogledala iz čamca i ja sam bio gotov. U liku Friede opisao sam svoju Milenu.

Pisao sam tri romana i nikako ih nisam mogao dovršiti. Bio sam nesretni zaručnik

kao i Kierkegaard. U Danskoj sam bio s pjesnikom Ernstom Weissom. Feliciu sam video i 1915. i 1916. u Marianskim Laznjima. Uvijek sam se pitao: kako se sjediniti do kraja sa ženom? Bojao sam se zajedničkog života. Najljepše mjesto u Pragu su mi bili Hodkovy vrtovi. Stalno me progono Golem rabina Loewa. Risao sam divlje crteže u svojem dnevniku. Molio sam se često: "Smiluj mise, Bože, jer sam griješan do srži kostiju!" Prosvijetlio sam se zimi 1916-1917. u praškoj ulici alkemičara...

... Sanjao sam često Milenu Jesensku kako mi dolazi razbarušene divlje kose, sise joj ispale, a ona se baca na mene kao zvijer i grli me i ljubi i stiše da gubim dah. Pojavljivala se i Greta Blochs. Imala je krvavu glavu; neki ju je Nijemac udario kundakom u tjeme. Vidio sam i Doru Dymat, krvavih ruku. Kada sam ju prvi puta ugledao na obali Baltika, imala je krvave ruke jer je baš čistila ribu. Odgovorila mi je tada na hebrejskom, a ja sam onda još slabu znao taj jezik naših predaka. Tri dana prije nego li će umrijeti, Dora je pozvala na stranu doktora Klopstocka, koji me je njegovao, i rekla mu da se na mom bolničkom prozoru svake večeri povavljuje čuk, ptica smrti.

Prvi sam puta bacio iz sebe krv u kolo-vazu 1917. Bio sam na gorskom prijevoju Šipka i shvatio da se moram odreći Felicie zauvijek, a to mi je bilo teško, htio sam da mi bude žena. Sve je bilo tako zamršeno u mom životu. Znaš li zašto sam ti došao u liku čavke u Staru Gradišku? Da te podsjetim na zakon Tao. I da čovjek mora zatajiti pred Bogom i da se Bog i čovjek ne mogu nikada shvatiti i nikada sjediniti! Htio sam da to znaš. Ti se žrtvuješ za tvog Boga, no, s tobom će se naduti bogati Hrvati izrugivati jednog dana i reći: "On je za nas patio; mi smo uzeli ono što on nije znao ni mogao!" Dodirnuo si svijet Nadnaravnog i izgledat ćeš kao svetac, a bit ćeš uvijek siromašni đavo koji se žrtvovaš za ideju od koje će uživati samo koristoljubci, a tvoje će ideje biti popljuvane i oskrvnute na najstrašniji način. Dodirnuo si svijet Neizrecivog, a tvoji će sinovi patiti kao i ti i protjerivat će ih sa zemlje njihovih predaka. Ne će imati korice kruha ni za svijeću da zapale nad tvojim grobom! Stoga ti nisi nevin, nemoj se zavarati, ti si kriv kao što je bio i moj Josef K. I osuđen si jer si uistinu kriv. Jer si vjerovao. To je tvoja najveća krivnja. Tvoj će te Bog napustiti; on te je napustio čim si došao u ovaj strašni logor smrti. Smijat će ti se kao taštom proroku koji nije nikada ostvario svoju zamisao. Ti si stvarao novi svijet, a oni će obnoviti stari i sve će biti

kao što je i prije bilo! Ništa se neće promjeniti. Božji svijet se ne će nikada pojavit! Nikada ne će pobijediti istina! Cijeli je svijet jedna velika laž! Mesija ne će nikada doći! Bit ćeš uvijek heretik, zlosretni lutalac. Davno su još rekli u staroj Indiji: "Tko zna što će biti u sljedećem životu kada već u ovom vidimo da grešnici napreduju, a krepsoni ljudi pate?" To je napisao njihov vedantistički pisac Šriharša još u 8. stoljeću prije Krista. Ja sam u svojim djelima stalno pisao o tomu kako nas Bog ne voli i kako nas stalno kažnjava. Job se pobunio proti Bogu, ja isto tako, još i više. On nas je izručio na milost i nemilost Sotoni. To stoji i u samoj Bibliji, ako čitaš Knjigu o Jobu. Pravednik je temelj svijeta, ali za njega nema nikakve milosti! Bog stalno traži žrtvene jarce, a ne ljudi! Idealisti se uvijek žrtvuju, a materijalisti se iza njih okoriste i sažaljevaju ih. Iznikao si iz pupka zemlje i opet će te u nju stjerati, u njezino crno blato i već jesi u njoj! Zašto je Bog dopustio ljudima da stalno prave Zlatno tele, iako je Sotona stalno u njemu! Bog više voli Sotonu nego nas! Ja znam tajnu knjige J' Čira, stoga bježi sa mnom!

- Kuda?

- Idemo na onaj svijet! Baci svoju pidžamu, svuci se gol i uzmi ovo moje crno pero i izgovoraj tajna slova Sefirota, pa čemo skupa poletjeti! Ravno u onostrani Pakao! Tamo je ipak bolje nego na ovostranoj Zemlji. Od Zemlje nema goreg Pakla.

I Zrinski je uzeo crno pero u ruku i gol i bijel počeo dobijati crnu boju i perje. I kada je svanjivalo u Staroj Gradiški, dvije su crne čavke izletjele kroz prozor na Stacionaru i odletjele u druge svjetove tražeći sreću za ptice kada nema sreće za ljudi. Došlo je do teurgičkog preobražaja. Kao u Seti i Enoša. Njihove su jarko plave oči sjale na mladom suncu tog prosinačkog praskozorja. Tako je konačno čavka zlogodnjača zauvijek napustila Staru Gradišku i njezin novi drug i kriještali su obadvoje veselo. A sužnji, koji su ostali na obali Save, strašili su se kada su čuli njihove paklenske krikove. Sava se dizala i nova je poplava nadolazila i padali su stari zidovi i gladni vukovi su iz Bosne zavijali i kliktali su jastrebovi i sokoli pijukali, a Sotona se slatko smijao. Krist je ponovno krvario i plakao i bog Mars zvao je na juriš i veliki bojni ognovi su blejali i kosturi na uzničkom groblju u selu Uskocima su se vrpoljili i okretali i slutili opet neko zlo. Derviš Gajbija, šejh starogradiški, uzvikivao je u zanosu HAK. I vrtio se ludo kao zvuk.

ŽIVOTNI PUT MARKA VRDOLJAKA: SVE ĆE JEDNOM BITI JUČER

Nakon što su mi ispred gimnazije u Imotskom strijeljali strica, otac je bio uhićen, ali se nakon nekog vremena izvukao. Kad su ga trebali drugi put uhititi, on je to nekako doznao i te noći pobegao u Zagreb, preko Bosne, da spasi glavu. Smjestio se u Zagrebu kod naših prijatelja, Petričevića, koji su podrijetlom također Imoćani iz Lovreća. Nakon nekog vremena, i mi smo došli u Zagreb, najprije majka, potom ja i onda moj mlađi brat Ivo. Stariji je brat, Tonći, bio u Osijeku u školi. Tonći je završio višu gimnaziju u Osijeku i nakon toga upisao kazališnu akademiju u Zagrebu. Ja sam završio nižu gimnaziju u Imotskom, gdje sam i rođen 1933. godine. U Zagrebu sam upisao srednju građevinsku školu. Do 1952. godine živio sam kod Petričevića, kod drage tete Mile, koja je i danas živa, a odgoj je u kući bio takav, da su moj put i nazori bili uvijek zacrtani i jasni.

- Kako je došlo do Vašeg uhićenja?

U Hrvatskom narodnom kazalištu održavala se 1952. svečana akademija povodom prvoga Srpskog ustanka, kojoj je predsjedao Miroslav Krleža. Stoga što se to održava u HNK-u, dvojica mojih prijatelja i ja, odlučili smo prosvjedovati. Počupali smo po nekoliko tulipana ispred HNK-a, koji su bili zasađeni dan prije održavanja te svečane akademije, i po noći ih odnijeli na grob Oca Domovine, dr. Ante Starčevića, u Šestine, i tu ih zasadili, a grob uredili. Policija je to, naravno, uočila sutra ujutro. Nedugo nakon toga smo doznali da smo prokazani i da se spremi uhićenje. Odlučili smo pobjeći preko granice u Austriju. Nas dvojicu su pri pokušaju uhitili, dok je treći ostao u Zagrebu.

- Kad kažete mi, tko je bio još s Vama u skupini?

Bio je jedan čovjek koji se zvao Stjepan-Šef Razum, a drugi je, sada nažalost pokojni, bivši saborski zastupnik, gospodin Velimir Terzić. Terzić je ostao u Zagrebu. Izveli su nas na sud. Osuđen sam na deset mjeseci zatvora. Upućen sam u Lepoglavlju. Nikad u povijesti te kaznionice tamo nije bilo mlađega političkog zatvorenika od mene.

- Koliko ste godina imali?

Piše:

Petar S. UJEVIĆ

Još nisam imao 19 godina. U Lepoglavlju sam bio jedno vrijeme.

- Sva ste trojica bili u Lepoglavlju?

Ne. Terzić je bio suđen po drugoj osnovi, a Štef Razum i ja smo bili u Lepoglavlju i tu smo se nakon četiri - pet mjeseci razili. Mene su poslali u Caprag kod Siska,

Marko Vrdoljak po izlasku iz zatvora

gdje se u to vrijeme gradila željezara, pogon cijevi. Poslije Capraga prebačen sam u Staru Gradišku, gdje sam proveo ostatak.

- Kako ste, tako mladi, izdržali?

E, izdržalo se, izdržalo se. Uvijek sam imao na pameti jednu od tisuću poslovica moga đeda Luidija: Istrpi, sve će to biti jučer! To je vjera da ćeš doživjeti sutra. Mislim da sam zbog toga lakše sve podnosio, pa i kasniju robiju. Kad sam izdržao kaznu u Staroj Gradiški, dolaskom u Zagreb već me čekao poziv u vojsku. To je bilo 1954. godine, pravac Foča, disciplinski bataljun. Bože, gdje je ta Foča?, mislio sam tada. Dolazeći u disciplinski bataljun, vjerovao sam da će naći mnogo istomišljenika, jer je to bilo za predpostaviti. Okupljujući ljudi oko sebe, pričajući o slobodi Hrvatske, osjećao sam se kao da

sam među svojima, a bilo je to pomalo i naivno, bez obzira na već izdržanu robiju, gdje sam stekao veliko iskustvo.

Naravno, jednog su me dana pozvali u "komandu" i rekli da se razdužim.

Otpremljen sam na vojni sud u Sarajevo, gdje je počelo ispitivanje: gdje si, s kim si, što si govorio, koga si organizirao, koga si vrbovao?

- Netko Vas je prokazao?

Da. Bio sam prokazan. Netko me od tih vojnika, s kojima sam se družio, prijavio. Dvojica od njih su bili svjedoci na sudu.

- Možete li nam reći tko su bili ta dvojica?

Jedan je umro, pa će mu reći ime. Željko Mileusnić iz Karlovca, nije imao obitelji, a bio je homoseksualac. Nije Hrvat. Drugi je bio iz Vukove Gorice, ne bih mu spominjao ime, živ je i danas. Mislim da je njega Mileusnić prisilio svjedočiti protiv mene, jer je bio strašno zaplašen. Njemu sam oprostio, jer znam da nije mogao izdržati.

- Koliko ste dobili u Sarajevu?

Osuđen sam na dvije i pol godine strogog zatvora, zbog djela "neprijateljske propagande", kao hrvatski nacionalist i antikomunist.

Branitelj, koji mi je dodijeljen po službenoj dužnosti, savjetovao mi je da kažem da sam ne-komunist a ne antikomunist, jer da će dobiti šest mjeseci manje. Nisam prihvatio i dobio sam šest mjeseci više zbog toga "antikomunist". A to sam i danas. Iz istražnog u Sarajevu, prebačen sam na izdržavanje kazne u KPD Zenica. U Zenici sam radio na visokim pećima, a u sobi nas je spavalо oko 80. U zatvoru je bila i jedna skupina, koja se zvala "Mladi Muslimani" (MM organizacija). Oni su mahom bili intelektualci, sveučilištarci itd. Bili su strogo zatvoreni u sebe, ni s kim nisu kontaktirali. Tu sam zatekao i neke, koji su još od rata, kao hrvatski vojnici, izdržavali svoje kazne. Bilo je mnogo i teških kriminalaca.

U Zenici su me posjetili sestra i šogor, koji su se tek vjenčali. Jednog su me dana strpali u vlak, koji bi se znao zaustaviti negdje na pustim mjestima, tako da ne znaš gdje te vode. Upoznao sam jednog

svećenika, koji je bio uguran negdje na nekoj postaji u vlak. Kasnije sam doznao, da je to bilo u Zagrebu. Zvao se Baldo Čupić, rodom od Metkovića. Iz Komina, čini mi se. I kad je vlak napokon stao, video sam, da smo u Rijeci. Ukrali su nas na jedan brod i vezali liscima. Bilo nas je oko šezdesetak na brodu. Svi su bili ponosob vezani, samo su mene i toga Baldu vezali skupa. Znači, nismo imali nikakvih izgleda spasiti se u slučaju nevolje. Na brodu se osuđenici ne smiju vezati, osim ako nisu osuđeni na smrt. Pravac je bio - Goli otok.

- Kad ste došli na Goli otok?

Krajem listopada 1956. godine. Onaj svećenik, Baldo, i ja, bili smo politički osuđenici, drugo su sve bili kriminalci, koji su popunjavali "kapacitete", koji su ostali prazni nakon odlazka velikog broja IB-ovaca. Kad smo došli na Goli otok zatekli smo tamo preustroj. Ostala je tzv. osuđenička samouprava. U toj su samoupravi vladali IB-ovci, Vlado Dapčević i Petričević, oni su to i formirali.

- Kakav je odnos bio između vas hrvatskih nacionalista i preostalih IB-ovaca?

IB-ovci, koji su se pokajali, imali su pravo glasa u toj samoupravi, a oni, koji se nisu pokajali, nisu imali pravo glasa. Ovi s pravom glasa su mogli raditi sve, doslovce sve. Na primjer, mogli su ti se pišati u tanjur, dok jedeš, tući, batinati te...sve! A oni bez prava glasa, bili su zatvorenicima drugog reda. Ali Baldo Čupić i ja smo za sve njih bili klasni neprijatelji.

- Hoćete reći, da ste vas dvojica, praktički bili prvi hrvatski politički zatvoreni na Golom otoku?

Da, mi smo bili prvi.

- Kako ste izgubili prste desne šake na Golom?

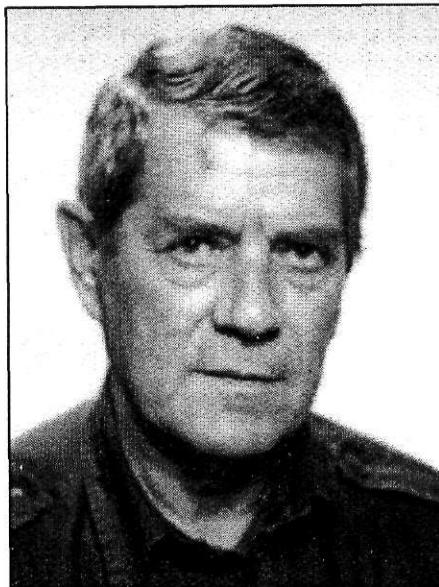
E, to je bilo najgore i najteže tjelesno, a i psihičko zlostavljanje. To je bilo na "kaseti", na kojoj se nosio trčećim korakom kamen. To su drvene tragače, s dvije nejednakosti duge drške naprijed i otraga. Vi ste sami naprijed, a otraga su dvojica, koji se izmjenjuju, dok vi ostajete naprijed do iznemoglosti. Gone vas trčećim korakom. Ispustiti ih ne možete, jer su povezane "gurtnom" oko vašeg vrata, tako da padnete zajedno s tom gomilom kamenja i tim tragačama - "kasetom". Tako sam i ja, nakon ne znam kojeg puta, pao pod tim teretom, i "kaseta" s kamenjem zdrobila mi desnu šaku. Možda su se prsti i mogli spasiti, ali jedino u Rijeci. U ambulanti na Golomu su to jednostavno

odrezali. Ta, tko će se mučiti oko jednog neprijatelja! Ja sam s Golog otoka izišao u prosincu 1957. godine, invalid u desnoj ruci i s tri otvorene kaverne na plućima, kao plučni bolesnik. Takav sam izišao van!

- Nakon Golog otoka, kakva Vas je sudbina čekala. Posao, život itd.?

Možete misliti. Doći u Zagreb 1958. godine iz zatvora i tražiti posao. Struku sam imao, ali svagđje je trebala ona "Potvrda o nekažnjavanju"... Preživio sam i to.

- Brat Antun je tada već radio na filmu?

Marko Vrdoljak danas

Tako je. On je već kao glumac tada radio filmove, a ja sam dolazio na snimanja gledati. Nisam nigdje radio, pa sam dolazio to gledati, jer me je zanimalo, što je to film i kako se radi. To mi je bilo otkriće! A kako na filmu nema radnog odnosa, nego je sve slobodna pogodba, to mi je bila prigoda da bar nešto radim. Na filmu mi nije trebala ta potvrda o nekažnjavanju, pa je to bila jedina djelatnost, gdje sam mogao raditi.

- U kojem ste sve svojstvu radili na filmu?

Najviše sam radio kao organizator. Ja sam uspio postići sve što se moglo u toj struci.

- Je li tko od poznatijih (i danas živih) bio s Vama na Golom?

Bio je tamo jedno kraće vrijeme i gospodin Ante Stamać, predsjednik Društva hrvatskih književnika. On je bio moj podstanar, a to znači da je došao i otišao, dok sam ja bio tamo.

- Sjećate li se još nekoga?

Od hrvatskih političkih uznika ne. Oni su u većemu broju počeli dolaziti nešto kasnije, kad sam ja već otišao.

- Prije dvije godine ste mi u jednom razgovoru rekli, da ste bili pozvani, prigodom neke svečanosti, na Goli otok, a da ste to odbili.

Da. To je bilo prije dvije godine, kad je moj brat Ivo, koji inače vodi "Mare nostrum", organizirao hodočašće na Goli otok, odnosno podizanje križa u spomen svim žrtvama Golog otoka. Brat me zamolio da dođem, da budem nazočan i upalim baklju, kao prvi hrvatski nacionalist, koji je doveden na Goli otok, na što sam se ja i odazvao.

Međutim, kad sam došao na Rab, odakle se kretalo za Goli otok i kad sam video, tko je sve među tim uzvanicima, toliko kriminalaca, koji su robijali na Golom otoku i koje sam prepoznao, kad sam video da idu i oni na paljenje baklje i podizanje križa u spomen Golog otoka, ja sam prije polaska rekao bratu: "Meni nije mjesto među njima". Okrenuo sam se i s Raba se vratio ravno u Zagreb. Nisam otišao na Goli, kad sam video svitu, koja se tada okupila pod nazivom "hrvatski politički zatvoreni". Puno je takvih primljeno u Društvo političkih zatvorenika. Stoga u Društvo političkih zatvorenika nisam ni zazazio, iako sam član od osnutka. Još na prvom kongresu koji se održavao u prostorijama Doma Hrvatske vojske, kad sam video tko sve ulazi u dvoranu, otišao sam. Nisam htio biti tu nazočan.

- Otišli ste živjeti u Petrinju, napravili ste tamo i kuću. Rat Vas je zatekao u Petrinji. Rat je završio, a Vi ste još hrvatski vojnik?

Da. Rat me zatekao u Petrinji i ja sam se priključio pričuvnomu sastavu MUP-a. Uzeo sam pušku, a tada sam već imao pedeset osam godina. Nije bilo lako nositi pušku, ali želja je bila jača od bilo čega, i od godina i od tjelesne spremnosti. Uzeo sam je, a nosim je i danas. Godine 1992. bio sam pozvan u Ministarstvo obrane, radi ustrojavanja Ureda za odnose s UN-om i EZ-om. U tom uredu radim i danas, u činu pukovnika Hrvatske vojske, i to u djelatnom sastavu. Imam šest odlikovanja i medalja. Nisam se skinuo još iz Hrvatske vojske, mada, s obzirom na godine provedene u zatvoru i u ratu, imam i viška radnog staža. Imam 54 godine radnog staža i 64 godine života.

- Odlaskom gospodina Červenka u mirovinu, Vi ste danas najstariji, narav-

no po godinama, djelatni časnik u Hrvatskoj vojski?

To je točno. Po činu ne, ali po godinama sam najstariji. Tako sam registriran u personalnoj upravi, i bit će, zakleo sam se, sve dok ne dođem u Vukovar i dok ne pojedem fiš-paprikaš na Dunavu. Okrenut ću se čelom unazad i pokušati učiniti nešto, kako bi se očistio šljam, koji se nakupio u ovoj zemlji. Jedanput sam čuo nešto "lijepo" u Novoj Gradiški, uoči "Blješka", gdje sam razmjenjivao jednog mrtvog četnika za četiri naša civila. Kod Dragalića na auto-cesti, čujem, kažu: "Evo ga, ide, ide pjevač, pjevač ide!!!" Pa sve pjevač, pa pjevač... Pitam moga časnika za vezu: "Što to znači, pjevač?" Kaže: "Znaš, to su ti oni koji su '91. godine pjevali: Bože čuvaj Hrvatsku, odoh ja u Njemačku, i sad kad su se vratili iz Njemačke, sad su Veliki Hrvati".

Ja sam od tada dobio kompleks i čini mi se, da sam svakim danom sve manji i manji Hrvat, tako da u određenom trenutku jednoga dana, uobće neću biti Hrvat! Jer me neće više biti, zapravo ću biti tako mali.

- Što ostaje tim "malim Hrvatima"?

Nada! Vjera i spoznaja da će i ove tegobe, koje sada pritišću hrvatski pošteni puk, jednoga dana biti - "...tek jučer"!

Moja je žena Maja 100% invalid, ali hvala Bogu, živa je. Imam dva sina sveučilištarca, Tonča i Juricu, i za razliku od moga pokojnog oca, ja imam i moju Hrvatsku, koju on, eto, na nesreću, nije imao prilike doživjeti. Imat ću sreću, nadam se, i očistiti Lijepu našu od komunističkog i neokomunističkog šljama. Ako sam se 1952. godine deklarirao kao nacionalist i antikomunist, i za to dva puta robijao, ja sam i danas isto tako nacionalist i antikomunist. Ja se time dičim.

- Hoćete li se vratiti u Petrinju?

Apsolutno!!!

- Što bismo još trebali reći za kraj, Imate li kakvu poruku?

Hrvatski je narod na izborima dobio ono što je zasluzio. Uskoro će biti bolje! Ta, ovi su ljudi i zasluzili bolje i samo bolje! Samo, ne daj Bože, da nam se vrate komunisti! Samo to ne! A poruku za kraj? Pa to je moj životni stav, moje uvjerenje: Nikad ne ću i ne mogu zaboraviti ono, što su mi učinili. Neću im nikad oprostiti, ali nikad im se, isto tako, ne ću osvetiti. Molio bih svakoga dobromanjernog čovjeka, da ne zaboravi, da ne oprosti, ali da se nikad ne osvećuje. To je sve.

Iva Čuvalo

KRIŽNI PUT

I.

Modra ruka besrama upire prst u nedužne. Daleko od pogleda zastiđena neba, u tajnosti novovjekih piramida, moćnici pletu trnovu krunu oslijepjeloj Pravednosti. Umiveni vodom dvoličnosti, na krvavu zemljovidu potpisuju još jednu smrtnu osudu.

II.

Rekli su: "Pognite glave pokoreni, odbacite svoje iskonsko poslanje i nadite zaborav u orgiji moći i uma; ili primite na se ovaj Križ i podite put paklena stratišta." Osuđeni podižu prkosne oči i, grleći Križ rukama Vjernosti, nose Nadu putem beznađa.

III.

Sumja sapliće korake na vrelini vrleti. Nijema se kletva lomi poput krika. Zlokobne ptice razmiču krila nad posustalima u hodu do Smrti. Nad zapadnim obzorjem smračila se noć i gasnu zvijezde od ledena nemara.

Dodir lahora na oznojenu čelu i radost zore u noći punoj mora. Svevideće oči Majčinstva silaze na prestrašenu djecu. Pod beskrajnim svodom Božjega hrama, kao tamjan na žrtveniku, miriši smilje na kamenim bregovima.

Stranac u prolazu podiže pogled: prizor užasa. Još jedan život i ne htijući napušta poznatu stazu da bi služio Ljubavi. U nenavikle ruke prihvataća djelić tuđega križa i nosi svoj teret na Zemlji posutoj trnjem i laticama.

. vi. .

Dlanovi hrabri pružaju utjehu: pod prstima izvire slika Istine. Platno istkano nitima sebedarja obavlja Svijet i poput čudesna zrcala prokazuje laži Sotonskih Uglednika.

VII.

Dok Sinovi Mraka dozivaju luđački grohot Smrti, groza obilazi one skrivene u utrobi Zemlje. Plamene oči bezbroja krvnika razdiru noć. U beskraju muka i praska, jednako boli pad na koljena.

VIII.

Ne plačite nad dječacima što gaze snijeg žut od mjesecine i nude svoje tijelo šibanju šuma! Ne plačite nad njihovim ranama i mrtvim drugovima! Njihov je Pakao ostao gorjeti; na kamenu i blatu, oni će živjeti u zagrljaju Boga.

IX.

Nesavršenost puti puca pod križem dok očaj i osama preplavljaju duh. Vizija Zla bliža je svakim treptajem srca i duša mora ustuknuti od strahota što ih čovječji um predan Zlo-duhu nanosi pravednima.

X.

Ravnodušna šaka vojnika trga ogrtač s izmučena tijela. Sa svih strana dolaze znatiželjni motriti raspeće. Njihove bezobzirne oči zadiru u rane, procjenjuju bol. Onima što stoje u Areni Smrti oduzeli su čak i pravo na stid.

XI. . .

Ljudskom rukom oblikovani komad željeza trga meso, žile i kosti ljudske ruke. Malj podignut nad glavom krvnika razbijja Svod. Križ pribijen na tijelo raspinje dušu.

XII.

Ničega više nema jzmeđu nas i Neba. Sve smo prijevare prozreli, sve sumnje ostavili na putu do Konačne Žrtve. Ovaj nas je Križ uzdigao iznad Straha i Boli i Mržnje. Predajući se žuđenoj Slobodi, mi možemo praštati.

XIII.

Zemlja drhti od majčina krika: jeka ne utihnuje. Samilosni ljudi vraćaju hladna, opustjela tijela u naručja nemoćna da dozovu sinove. I dok roditeljica suzama posvećuje izgubljeno čedo, ne shvaća da grli samo zemaljsku ljušturu Bića Vječnosti.

XIV.

Srebrene masline osluškuju noć. Kroz sjene čempresa promiču povorke neutješnih. Žurno, bez tužaljki i pomasti, žalosnici predaju Zemlji svoje najmilije, ogrnute tek bjelom ljubavi.

XV.

Evo već i pijetli najavljaju Zoru: posljednji pijetli u ovome kraljevstvu Tame. Radostan bruj. To nebesnici Svevišnjega Oca odvaluju kamen. Svetlost. Bijela, božanska zraka zaslijepljuje blagoslovom duge. Ispunjeno je.

(HRVATSKA REVIJA, 1-2/95)

IVAN IKAN DJEREK-SVJEDOČENJE S KRIŽNOGA PUTO OD BLEIBURGA DO SOLUNA...

Krvavu dramu, koju ću vam pokušati dočarati, bez pretjerivanja, a koja se odnosi na Bleiburg i Križni put, čiji sam sudionik i svjedok, želio bih objelodaniti, kako bi naši potomci znali koliko je hrvatske krvi proliveno za slobodnu i nezavisnu Hrvatsku, kako bi znali što je četnička bratija, što je jugoarmada i koliko vrijedi zemlja Hrvatska, u čije je temelje ugrađeno toliko mlađih života, koliko je za nju palo junaka i vitezova. Tako nam, umjesto uvoda, istinito svjedočenje u stradanjima Hrvata, posebice na Križnom putu i Bleiburgu, kazuje Ivan (Ikan) Djerek.

Podimo od samog početka rata. Kada odlazite i u koje se postrojbe uključujete?

Ivan: Rodjen sam u Gornjim Vinjanima 1920. u obitelji s četvero djece, od kojih sam jedino ja muški potomak. U drugi svjetski rat krenuo sam kao redoviti vojnik 11. svibnja 1942. te se uključio u domobranstvo. Odmah sam po pozivu otišao u Varaždin, odakle me prebacilo u Koprivnicu - u I. koturašku bojnu (biciklisti). Tu smo imali dva mjeseca obuke. Na Sv. Mihovila, 29. rujna, prebačen sam u Pitomaču, gdje sam sudjelovao u prvoj borbi kada su partizani zapalili paromlin. Potom smo krenuli u Viroviticu, Daruvu i Pakrac, gdje sam video kako su partizani poubijali gotovo sve Hrvate, a potom ih pobacali u okolne bunare. Kasno smo stigli u pomoć, jer sve je bilo gotovo, mrtvo, poubijano... Odatle smo krenuli za Voćin, gdje je bilo partizansko uporište cijelo vrijeme rata kao i Zvečevu, a potom krenusmo u Podravsku Slatinu te se vratismo natrag u Koprivnicu. U rujnu (11. 09. 1943.) partizani su zauzeli Koprivnicu, pa smo odatle (koliko nas je bilo živih) preplovili Dravu i došli u selo Golu (Madžarska), blizu mjesta Dekeniš.

Što se tada dogodilo, budući ste se našli u drugoj državi?

Ivan: Tu su nas okupili Nijemci te nas pridodali sastavu Nijemaca u Budimpešti i uputili na rusko-njemačku frontu. Tako smo izravno bili uključeni u najžešće borbe za vrijeme II. svjetskog rata, gdje su se, slikovito rečeno (kako sam ja to doživio), tenkovi boli kao volovi, a nebo gorjelo od zrakoplova, granata, topova... Tako je bilo sve do kraja 1943. i svi smo računali da se nikada više nećemo vratiti živi u Domovinu.

Ipak, ostali ste živi. Što je bilo dalje?

Ivan: Nakon svih tih užasa, zapovjedništvo nas je pustilo na odmor. Bilo je to za Božić; pustili su nas iz Budimpešte u Zagreb. U Zagrebu, kad smo došli, partizani su zapalili 5 skladista punih oružja i streljiva Hrvatske vojske. Tri su izgorjela, a dva su ostala. Zbog tih dogadjanja nismo išli kući na odmor, nego smo morali skupljati bombe i ostalo, što su razbacale eksplozije. Kad smo to dovršili, otišli smo kući na 15 dana. Kad sam se vratio, u Za-

Piše:

Vladislav PERIĆ

grebu je utemeljena I. hrvatska domobraska divizija na Mirogoju. Odatle smo išli u pomoć Bobanu u Koprivnicu (prošli smo preko madžarske granice - zaobilaznim putem), oslobođili Bobanove i izvukli ga prema Zagrebu.

Koje su akcije iza toga uslijedile?

Ivan: Odmah iza toga krenuli smo u veliku akciju - 15. prosinca 1944. smjerom prema Slavoniji preko Križevaca, Bjelo-

dan "Ikan" Djerek u vrijeme križnog puta

vara, sve do Daruvara i Velikih Zdenaca, odakle smo se počeli povlačiti 1945.

Kako ste doživjeli povlačenje?

Ivan: Bilo nam je teško. To se ne može opisati. Ali već su Nijemci zapalili topničke vojarne na Črnomeru, i tu više nije bilo vremena za čekanje. Povlačenje je bilo neizbjegljivo. Povlačili smo se prema Zagorju te smo došli u mjesto Pregradu 8. svibnja 1945. Tu smo preko krugovalne postaje čuli da su Njemačka i Hrvatska kapitulirale.

Što se tada događalo?

Ivan: Povlačenje se pretvorilo u metež. Usput sam, kada smo stigli u Pregradu, na jednom mjestu popio malo jabukovog vina. Odmah sam dobio dizenteriju. Budući da sam vozio i motor CINDAR toliko je me bolest onesposobila, da nisam mogao dalje voziti. Tako sam se zaustavio i stao pokraj ceste. Tada je našla kolona i začuo sam zov: "Ikane! Otkud ti ovdje?" Oni zaustave zaprežna kola, mente prime na kola, a motor prikvače uz kola i tako smo krenuli. To su bili moji susjedi: Jozo Janjiš "Čevo" i Djodjak Jović te Ante Aračić "Karandač". Bio sam sretan što sam s njima. Što nam je sudbina - neka bude, bit ćemo zajedno. Medjutim, dok smo izašli na pogled Celja, kroz neki su nas usjek iznenada napali partizani. Tu smo se rastali i nismo znali kuda je tko krenuo. Kad smo ipak došli blizu Celja, Nijemci su pokraj nas prolazili sa svojim transportom (vlakom). Vagoni su bili krcati tvarivom, i sve je to išlo za Njemačku. Odjednom, odkrilo se da je pruga minirana i transport je stao. Vojska i gradjanstvo nosili su iz vagona što je tko htio. Jedna slika ostala mi je u sjećanju: moj Vinjančanin Antuka Lončar uzeo je svinjsku polovicu i prebacio je preko ramena, a njemu se na to svak podsmjejuje - što on to nosi. A on odgovori: "Svi ćete vi baciti to što ste natovarili, a Antuki će ovo ostati." Tako je i bilo. Sve stvari i tvorivo, što je tko s vlaka uzeo, vrlo brzo, kad su partizani napali - sve su bacili. Potom smo stupili u Dravograd. Tu je bilo nešto vojske i gradjana (vojska je bila razna - Rusi, Kozači, ustaše, domobrani...). Mostovi su se od pustog meteža zatvorili; sve je bilo krcato vojskom, gradjanima, ranjenicima. Na kraju Dravograda partizani su počeli tući brzom paljbom iz topova u takvu masu ljudi. Od jedne granate ginulo je po stotinu ljudi.

Kuda ste pod takvim napadajima dalje krenuli?

Ivan: Iz Dravograda išli smo okolnom cestom oko poljana, kako nas partizani ne bi ponovno napali. Došli smo do austrijske granice te ušli u Bleiburško polje. Tu se okupilo mnoštvo Hrvatske vojske i gradjana. Tu sam takodjer našao neke svoje susjede. Jedan od njih je Markan Lončar, koji je na moje pitanje - gdje su

naši? - pokazao prstom u jednu skupinu, oko 15 Vinjančana. I ja sam im se priključio. U tom trenutku stiglo je oko 60 kamiona i autobusa - engleskih iz Bleiburga, s one strane granice. Onda je vikao prevoditelj: "Časnici i ranjenici neka se ukrcaju u autobuse i kamione!" I ja sam se tako želio utrpati, ali mi u gužvi nije uspjelo. Za njih su kazali da idu u Italiju - u logor. Ne-tom kasnije, doznali smo da se svi oni koji su otišli, nikada neće vratiti, jer su ih Englezi predali partizanima, a ovi ih pobili. To je bilo oko 5 sati poslijepodne. Potom su se izvjesile bijele zastave za predaju.

Jeste li vjerovali da će s vama postupati (s Hrvatskom vojskom) prema medjunarodnim pravima, na što su bili obvezni?

Ivan: Nismo im vjerovali. Stoga smo odlučili vratiti se natrag uz granicu prema Dravogradu. Namjera nam je bila udariti na granicu, probiti njihov obrub i prijeći u Austriju, jer to bi za nas bilo najpovoljnije. Bilo nas je više od 2.000 naoružanih. Napali smo obrub, sastavljen od Engleza i partizana, zapalili njihove tenkove i probili granicu, a zatim prešli. Prije napadaja rekli smo: TKO POGINE NEK SE NE SPOMI-NJE, A TKO OSTANE, VESELA MU MAJKA. Tako smo došli na austrijsku stranu do tvrdjave, gdje je bilo englesko zapovjedništvo. Tu smo ostali jedan dan. Predali smo oružje Englezima, a oni su nas sproveli na Bleiburško polje. Bježeći od partizana, završili smo opet u njihovu zagrljaju. Opet nas je bila golema masa vojske i gradjana. Opet se oglasio prevoditelj i govorio preko razglosa: "Rat je završio. Rata više nema. Idite kući kud je kome najbliže." Mi smo tako i učinili. Pošli smo preko granice na našu stranu, računajući da idemo kući. Medjutim, tu su nas dočekali partizani, okupivši nas na jedno mjesto. Pamtim kako je jedan u partizanskoj odori s našeg prostora pitao: "Ima li tko od Imotskoga?" Ja sam se javio. Pitao me odakle sam. Ja sam odgovorio da sam od Vinjana taj i taj. A ja mu govorim: "Daj, brate - spašavaj kako znaš!" A on ode bez riječi. I danas je živ, možda će ovo pročitati. Partizani nisu čekali; odmah su nas počeli goniti prema Dravogradu, potom prema Celju. Došli smo u Celje. Vlak je stao na otvorenoj pruzi. Partizani su odvojili Ruse i Kozake i trpali ih u vagone, a nas preostale gonili su dalje. U Celju su nas grupirali prema okruzima, prema tome odakle je tko. Mi smo, ja i nekolicina naših, pripadali okrugu Mostar. Tu sam ponovno našao mojih 15 Vinjančana. U sumrak smo pošli iz Celja za Zidani Most, udaljen oko 30 kilometara uz rijeku Dravu. Bila je noć, a partizani su nas sprovodili na konjima i biciklima. Stalno su pitali vičući: "Tko može?" Odmah bi ga ubili i bacili u Dravu. To je trajalo do svanuća, kad smo

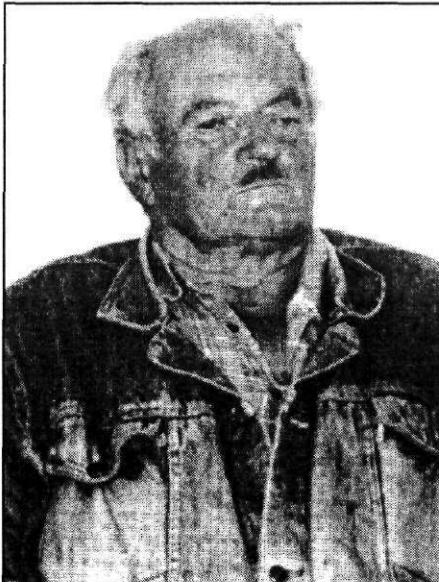
stigli u Zidani Most. Tu smo našli mnoštvo ispaćene vojske što leži u gomilama po okolnim proplancima. Mi smo legli malo naviše, izmoreni, izranjeni, nogu krvavih od naboja cipela. Još nismo dahnuli, a više: "Pokret!" Mnogi nisu reagirali, ležeći polumrtvi u gomilama. Odjednom iznad nas, gdje su same kamene litice, prolomila se strašna eksplozija. Partizani su minirali te litice. Kad se kamenje počelo kotrljati niz padine i padati iz zraka, više je poginulo vojske nego u ratu od naboja. Potom smo krenuli prema Krškom. Tu sam posljednji put vido svoje Vinjančane. Zastajkavao sam, jer su me ubile cipele pa sam teško hodao. Odjednom su partizani presjekli kolonu, koja je bila duga oko pedeset do šezdeset kilometara. Nas veliki broj odvojili su i svratili na jedno državno

sok partizanski časnik izvukao je pištolj i obadvojicu pred našim očima ustrijelio. Opet se obratio stražarima: "Nahranite ove ljudi, svih 102 dovedite u Prečko u logor i javit ćete se meni." U štali, u kojoj smo bili, kasnije smo doznali daje ubijeno više od 10.000 ljudi.

Iz tog vremena nikad neću zaboraviti sliku kako su nas izvlačili iz štale, trpali u kamione i odvodili u smrt. Ipak, jedna slika urezala mi se u sjećanje i čini mi se najstrašnjom u cijelom tom ratu. Budući da smo mi, koji smo bili u štali, izbjegavali izaći u skupini od 20 do 30, krili smo se i zabijali u kutke štale. Onaj tko ne bi htio izići, jer znao je da ide u smrt, dva partizana bi uzela stajske vile te ga s obadvije strane bokova uboli tim vilama i na njima izbacili kroz prozor u dvorište. Ovo spominjem zato da se ne bi nikad zaboravilo. Tako smo stigli u Zagreb, predani u Prečko u logor, onako kako je to zapovjedio onaj visoki partizanski časnik. Rečeno nam je da ćemo ostati u logoru dok nas se ne ispita gdje smo bili i što smo radili. Tako smo se našli u masi od oko 100 tisuća ljudi. Jedan dio nas je prebačen u Đački dom kod Botaničkog vrta. Tu smo popravljali topničke vojarne, koje je zapalila njemačka vojska. Tuda su prolazile često časne sestre. Tako sam odlučio, jer nismo mogli izdržati od gladi, baciti ceduljicu i pitati za nešto hrane od njih. Tako sam i učinio. Jednog dana rečeno mi je da me traži sestra. Došao sam do ograda, a to je bila časna sestra koja je našla ceduljicu te mi je donijela nešto hrane, čaja i marmelade, te mi je dodala da su i one gladne i jadne.

Što se dalje dogadjalo?

Ivan: Jedne noći došao je kamion i rečeno nam je da dvadeset nas izidje van i da se penjemo na kamion. Tako smo i uradili. Iskricali su nas u jedno dvorište, gdje je bilo pjeska i cementa, kolica za voženje materijala. Tu, u tom dvorištu, prepoznao sam Markicu Zdilaru i ženu mu, gdje su oboje bili svezani. Pitao me je: "Odakle ti, Ivane, ovdje?" Rekao sam mu da su nas odredili da nešto trebamo raditi. Poslije ga nisam vido. Mi smo cijelu noć miješali žbuku i prevozili u podrum. Kako sam ja vozio kolica sa žbukom, tako sam u podrumu vido da mi taj materijal razgrćemo po mrtvima (ubijenima), kojih je bio pun veliki podrum. Budući da sam, vezeći kolica, ogrebao ruku, a ona sutradan otekla pa nisam mogao raditi, sljedeće noći išao je umjesto mene drugi iz skupine. Te noći ta je skupina otišla i budući da su završili posao, nitko se nije vratio. Sigurni smo da su ubijeni. Ja sam igrom usuda ostao jednim svjedokom što se dogodilo i što smo radili u tom dvorištu i podrumu. I danas se sjećam, po prilici, gdje je to, jer kad smo ulazili u kamion na

Ivan "Ikan" Dereck danas

dobro. Tu je bila jedna velika štala. S nama su napunili prizemlje i kat. Možda nas je bilo nekoliko tisuća. Budući da je bila noć, teško je utvrditi broj. Odmah kad se snoćalo, dolazili su kamioni i u svaki kamion trpali su po 20 do 30 ljudi. U daljinu su se potom čuli mitraljezi, a kamioni su se vraćali sve do jutra. U samo jutro u dvorište štale upade jedna limuzina s visokim partizanskim časnikom. On je zapovjedio stražarima da nas izvedu u dvorište. Stražari su to odmah uradili. Mi smo se tada pred njim postrojili. Pitao je koliko nas je - nakon brojenja bilo nas je 102. Na njegovo pitanje stražarima koliko nas je bilo - oni su odgovorili da nas je bilo puno gore i dolje u štali. Pitao je zatim tko je zapovjedio da se ljudi ubiju. Nitko nije znao odgovora. Stražari su rekli da su do-lazila dva partizanska poručnika. Odmah je poslao po njih. Stražari su ih doveli. Vi-

vrh Zrnjevca, video sam meteorološku postaju. Stoga, možda bih i danas pronašao tu masovnu grobnicu.

Jednog u nizu strašnih dana, odveli su nas na željezničku postaju (nas nekoliko tisuća) i krenuli smo u nepoznatom smjeru - naime da idemo obnavljati Novsku. Cijelo smo vrijeme išli pješice. Prošli smo Novsku, Slavonski Brod, zatim Zemun i dalje. Sprovodili su nas od mesta do mesta, prešli smo preko Save i ušli u Beograd, a potom preko Plane, Palanke, Paraćina, Crvenog Križa, Niša, Kumaneva, Vranja, Skoplja. Iz Skoplja u Titov Veles, Demir Kapiju pa u Đevđeliju. Odatle smo bili upućeni u Grčku. Tu nam nisu dali prijeći granicu, pa smo vraćeni natrag u Kičevo, Tetovo, Strumicu i opet u Titov Veles; iz Velesa u Prilep, iz Prilipa za Bitolj, Žabno, zadnja postaja između Grčke i Jugoslavije. Potom smo došli u Solun. Tu smo bili 10 dana, odakle su naši počeli bježati. Onda su nas opet vratili na granicu, a odatle u Kajmakčalan (u selo Bać), Skočivir i Brod. Tu smo radili neku željezničku prugu za rudnik. Gladovali smo i radili. Koliko smo bili gladni, s obližnjeg pravoslavnog groblja jeli smo ostavljenu hranu. Tu su neki planirali bijeg, ali nisu uspjeli. Potom su ih nemilosrdno tukli pred nama i prijetili nam. Poslije su nas otjerali u zatvor u Bitolj. Mi smo ostali još neko vrijeme. Jedne večeri odveli su nas na željezničku postaju, tu su nam ispunili objave, ime, prezime, dali nam kruh, suhu hranu i prema vojnim okruzima uputili nas kući. To se dogodilo 1946. godine. Došli smo u Čapljinu. Tu nas je primila policija. Šestorica su bila iz Ružica (koji su sa mnom stigli), a ja sam od Imotskoga. Išli smo po noći pješice. Na samom dolasku u Ljubuški, u noći netko je viknuo: "Stoj! Tko ide?" U strahu smo odgovorili: "Dru-govi!" A oni su, nama nepoznati, zapucali. Bio je jedan ranjen i jedan mrtav. Kad smo došli u dolinu, gdje su nas odveli, jedan nosi kruh, a drugi pletaru vina. Odmah smo znali da su to "škipari". Poslije su nas preko svoje veze poslali na policiju u Ljubuški, preko svojih posrednika. Dok su ranjenog odveli da mu previju rane, kad su čuli što se dogodilo, ja sam pošao prema Humcu, gdje mi je sestra. Odatle sam otisao prema Gorici i stigao kući u rodne Vinjane, gdje sam našao roditelje i ostale ukućane. Kad me danas pitaju: "Kako si ostao živ?" - ja im odgovorim: "Nisam mogao doći na red!" Uistinu, ne znam, sudbina je tako htjela da sve to vidim, proživim i ispriopovjedim. Moje svjedočenje o krvavoj drami neka bude opomena našim potomcima i budućim na-raštajima, kako bi znali cijeniti svaku kap prolivene krvi i svaki život koji je pao za Hrvatsku.

Svjedočenja

GDJE SU HRVATSKI ČASNICI? (II)

U glasilu "Politički zatvorenik" br. 58/97 na str. 46 objavljen je članak pod naslovom "Gdje su hrvatski časnici?"

U broju 60/97 na strani 27 g. Zlatko Krivanek javlja dopune i ispravke.

Kako se, na žalost, do danas nije nitko javio u svezi objavljenog popisa časnika, a ja sam jedan od slučajno preživjelih iz te skupine, potrebno je dati istinite podatke o sudbini promaknutih djelatnih zastavnika 3. klase Domobranske zastavničke škole u Zagrebu dne 7. IV. 1945. godine.

7. travnja 1945. godine promaknuto je ukupno 79 pitomaca vodnika IV. godišta DZŠ i to: 77 u djelatne pješačke zastavnike, 1 u pričuvnog zastavnika i 1 posmrtno, dakle ukupno 79 zastavnika s raznim redočinima. Dakle, potrebno je znati za sudbinu 78 pješačkih zastavnika, koji su odmah nakon promaknuća primili udjelbe u razne postrojbe oružanih snaga, te se, nakon trogodišnje izobrazbe i zajedničkog života u časničkoj školi nakon svečane večere, razišli po Hrvatskoj.

U objavljenom popisu u broju 58/97 na strani 46 PZ potrebno je izvršiti ispravke imena. Ispravna imena jesu: BRANKO Balija, IMCA Banko, i LUKA Milas, te treba popisu dodati još IVAN ZAGORC.

Današnje je brojno stanje sljedeće: 13 živih, 6 umrlih prirodnom smrću nakon izlaska iz logora i zatvora, te 59 strijeljanih odmah nakon zarobljavanja 15. V. 1945. g. i tijekom svibnja 1945. godine. Strijeljanih bez suda, ispitivanja i ustanovljenja identiteta.

Živi: Branko Balija, Franjo Banfić, Josip Ledić, Aleksandar Lončar, Zvonko Kačarovski, Tihomir Lukićić, Ivan Milojević, Milan Murat, Vladimir Šoštarić, Darko Škrinjar, Ivan Štefančić, Juraj Šutija i Josip Telarović. Navedeni žive u zemlji i u inozemstvu.

Umrl prirodnom smrću: Juraj Antolić, Petar Futač, Slavko Hočević, Dimitrije Gorganc, Milan Čika, te Milan Jakovljević.

Strijeljani: Svi koji nisu na popisu živih i umrlih prirodnom smrću.

Svi časnici rođeni su 1925., 1926. i 1927. godine, dakle 1945. godine bili su

Piše:

Darko ŠKRINJAR

stari 18, 19 i 20 godina, svi neoženjeni. Nikada nećemo zaboraviti krvavi svibanj 1945. godine! Zašto nam uvijek svaki svibanj, iznova naša sjećanja vraća u prošlost toliko daleku, a opet toliko nama blisku, toliko u nama prisutnu? Sjećanja na KRVAVI SVIBANJ i KRIŽNI PUT 1945. godine, na tragediju Hrvatske vojske i ratne zločine izvršene nad hrvatskim narodom. Zato što u ljubavi živi - nikada ne umire, vječno se u nama obnavja i sjaje, jer, zbog čega je vrijedno živjeti - u nama je, a to je naša jedina nam domovina HRVATSKA.

Pobjednik nije poštivao ni jedno Međunarodno pravo: ratno, konvencije o postupcima s ratnim zarobljenicima, ranjenicima, odredbe Međunarodnog Crvenog križa itd., već je izvršio masakre, ne samo na zarobljenim pripadnicima Hrvatskih oružanih snaga, već i nad među vojskom nalazećim se civilima, ženama i djecom. Nije vrijedilo ni jedno pravilo ni zakoni, već nož i ubojito oružje, za koje se nikada nije znalo kada i na koga će zapucati.

U Časničkoj školi učili smo Međunarodne zakone, ratna prava, odredbe Međunarodnog Crvenog križa o postupku sa zarobljenicima, pa smo vjerovali da će pobjednik to poštovati i primjenjivati. Nu, jako smo se prevarili, a dokaz je bilanca 3. klase Domobranske zastavničke škole: od 78 zastavnika odmah po zarobljavanju strijeljano je 59. JAO POBIJEDENIMA!

Pobjednik nije samo strijeljao zarobljene, već su doneseni i mnogi zakoni kojima se poništavaju sve svjedodžbe, ispitni diplome, doktorati i sli. osobama koje su bile pripadnici Hrvatskih oružanih snaga. Nadalje, poništeno je razdoblje za izračun mirovinske osnovice od 6. IV. 1941. - 15. V. 1945. godine, u koliko je netko služio BILO KOJE VRIJEME /dakle i 1. dan/ u "neprijateljskim" oružanim postrojbama. Ovim su bili pogodjeni pričuvnici, koji su

pozivani na vojne vježbe od mjesec dana, kao i svi ostali.

Nu, pobjedniku i jugoboljševičkocomunističkoj vlasti nisu smetali samo živi pripadnici Hrvatske vojske već i mrtvi, poginuli tijekom rata te pokopani na grobljima u Hrvatskoj. Izdana je pismena zapovijed koje je podpisao ministar ministarstva unutarnjih poslova Vicko Krstulović, broj 2.811/45., kojom se zapovijeda žurno uklanjanje svih vojničkih groblja "okupatora". Poskidati nadgrobne oznake, ploče, krijeve i sli., a grobove preorati i poravnati, a na ta mjesta posaditi drveće i grmlje. Treba izbrisati svaki trag, po kojem bi se raspoznavalo mjesto gdje su ti grobovi i groblja postojali. Zapovijedeno - učinjeno. Tako da i danas na mnogim grobljima u Republici Hrvatskoj ne znamo mjesto gdje su pokopani tijekom rata poginuli i umrli pripadnici Hrvatske vojske. Sve je još poravnato zarslo u korov i drveće, zapušteno, neobilježeno i neoznačeno. U tijeku su radovi da se groblja urede i obilježe, suglasno Međunarodnom humanitarnom pravu, te prava na grob i grobna obilježja.

Jugoboljševička vlada KPJ i KPH ispirala nam je od 1945. - 1990. g. mozgove po staljinističkoj i velikosrpskoj metodi. Iz pamćenja Hrvata moralno se izbrisati sve što je smetalo diktatorima, osobito školskoj i sveučilišnoj mladeži, a onda u praznu glavu unositi podatke i misli koje njima odgovaraju. Cilj je bio izbrisati Hrvatima misao na slobodu, posebnost, jezik, kulturu, te pravo na samostalnost, demokraciju i neovisnost države Hrvatske. Odmah po zarobljavanju, postalo nam je /nažlost ne svima, pa su stradali/ jasno, da moramo plesati kako pobjednik svira. Onaj, tko se toga nije pridržavao, strijeljan je ili je odveden u Staru Gradišku, Lepoglavu, Požegu, Zenicu, itd. To je bio odlično razrađen plan za uništenje žive sile - Hrvata na zemlji Hrvatskoj.

Nu, potrebno je odgovoriti na najvažnije pitanje. GDJE SU HRVATSKI ČASNICI, dakle, 59 djelatnih pješačkih zastavnika, koji su se u cvijetu mladosti, žara i ljubavi prema domovini Hrvatskoj u novim zimslim lijepim odorama našli od 8. - 30. V. 1945. u ratnom zarobljeništvu? Na žalost, oni koji su ta strijeljanja preživjeli, više nisu među nama, jer su umrli prirodnom smrću. Za života, o sudbinama zarobljavanja i masakra nisu smjeli pisati, kako ne bi stavljali u životnu opasnost sebe ni svoju

obitelj. Ostalo je samo na usmenim predajama.

Zarobljenici su vođeni raznim smjerovima od Austrije, preko Slovenije sve do Vršca, Kovina, Petrovaradina, Niša, Požege, Osijeka, Bjelavara, Krapine, Macelja i t. d. Pravilo je bilo da se zarobljenik prvo svuče. Svoju obuću i odjeću dade partizanu u zamjenu za poderanu i ušljivu odjeću, bez obzira na veličinu koju je od partizana dobio. Kolone zarobljenika u pravilu su se kretale trkom u jednom smjeru, te nakon toga ponovno natrag odakle su i došli. Odlazak na bunare, rijeke /kada je kolona stala/ da se utazi ogromna žed, bila je opasna po život, budući su stražari gađali sve koji su se nalazili na bunaru. O hrani ni govora. Seljaci, kao i građani, koji su stajali uz ceste s hranom i vodom, također su bili u opasnosti za život, nu, ne u takvoj kao ratni zarobljenici. Nu, uspjelo se nešto u prolazu uhvatiti.

Za 59 mojih kolega i suboraca iz 3. klase DZŠ, prema pričanju kolege koji je zarobljen u Bleiburgu, te se kasnije nalažio u logoru u Mariboru zajedno s našim kolegama i ostalim mnogim časicima, sprovedeni su u šumu Tezno kraj Marijbora, te strijeljani kraj opkoparskih protutenkovskih rovova. Jesu li se u toj skupini /tu su se nalazili samo časnici/ nalazili baš svih 59 kolega, očeviđac i sudionik strijeljanja, koji se kasnije samo ranjen, izvukao iz rova i pobegao u pravcu Zagreba, nije se mogao tada /1946. godine/ sjetiti. Nu, za većinu je potvrđio da su se nalazili zajedno s njim u Teznu, budući su se, kao dugogodišnji prijatelji i polaznici Časničke škole, držali u toj nevolji i pogibelji zajedno. Dakle, ne može se sa sigurnošću tvrditi da je 59 časnika u svibnju 1945. godine strijeljano u Teznu kraj Marijbora. Nu, sa sigurnošću se, na žalost, može utvrditi da je svih 59 pripadnika 3. klase DZŠ, djelatnih zastavnika strijeljano tijekom svibnja 1945. g. bez suda, sastavljanja, i bez krivnje, u cvijetu mladosti.

Nema mesta od Bleiburga do Vršca i Kovina, gdje nema grobova streljanih Hrvatskih vojnika. Zarobljenici su se kretali do pakla i natrag. Mi, koji smo slučajno ostali živi, možemo nešto zahvaliti i našoj tadašnjoj mladosti i izvrsnoj tjelesnoj kondiciji stečenoj u Hrvatskoj vojsci. Nu, sve je to bila puka slučajnost i sreća da smo izbjegli ranjavanje i smrt. A kako nam je to uspjelo, zna samo dragi BOG.

Antun BLAŽETIĆ

U SJEĆANJE NA POMORENE HRVATSKE DOMOBRANE

Usiječnju ove godine navršilo se pedesetčetiri godine od dana kad su partizani 1943. godine, zahvaljujući izdaji, noću zaskočili čitav vod domobrana, pripadnika 5. domobranske pukovnije, smješten u Gunji.

Nemajući izbora, domobrani se odlučiše predati, u nadi da će bar spasiti živote. Uzaludna je bila njihova nada: krvnici ih odmah povezaše i pomoriše. Masakrirali su ih do neprepoznatljivosti. Kad je ujutro stigla hrvatska vojska, bilo je prekasno: izmrcvareni su domobrani ležali pokriveni granjem iz kojeg su se pušila još topa tjelesa.

Očevici svjedoče da je bilo onih koji su na pogled takva prizora padali u nesvijest. S obzirom da su mnogi bili neprepoznatljivi, nisu mogli biti pokopani u svojim mjestima. Zapovjedništvo 5. domobranske pukovnije pokopalo ih je stoga u zajedničku grobnicu na Domobranskom groblju u Gunji.

Beskrajna Vam hvala, dragi naši pokojnici. Vi; koji ste dali svoju krv i živote za Domovinu, slavniji ste i dosljedanstveniji od tisuća kraljeva i priespolja, od tisuća generala i maršala. Svaka je kapljica Vaše krvi sjajnija i bistrija od svih dragulja i nakita* a Vaša će žrtva živjeti vječno u hrvatskim srcima; kao opomena novim hrvatskim pokolenjima i kao stisnuta šaka nad Vašim krvnicima.

Vama na spomen posvećujem ove skromne retke:

"Nek' Vam bude vječna čast i slava,
što ste mlađi za slobodu pali,
na braniku rodnog zavičaja,
krv i život Domovini dali."

Nek' Vas naša rodna gruda krije,
počivajte u Svevišnjoj slavi.
Duh slobode nad Vama se vije
i zastava crven-bijeli-plavi!"

PISMA IZ ISTRE

Ravnoteža

Ja ne znan ča uti hrvački tisak ima toliko proti Vladimira Bebića, "bombarđera sa Kvarnera"? Ako niš drugo, on je barem iskren, ni ga strah i se narodu, to jest glasačima ne rivlje pod kožu. I još nikamo! A kolike samo stranke i političari danas sakrivaju kako zmija noge da njinje drag socijalizam, eli komunizam, kako čete. I Jugoslavija! I da bi bilo dobro daje Tito još živ. A Bebić prez straha i rišpeta viće i ponavlja kako papagalo: "Živio Tito... živio Tito..."! A kad ga pitaju ča bi on narodu obeća ko ba ga izabrali, se razjadi i uten glupen narodu lipo u voči reče: "Vero niš! Tako van i triba, kad ne glasate za me, za Tita i za Jugoslaviju. Svaki narod ima unakovu vlast kakova zasljužuje!" A ste vidili kako je on lipo pasa u Podunavlju, kad je tamo drža predizbornu kampanju? Je lipo reka unin Srbima da je Hrvatska država zločinačka i da je nad njima, Srbima učinila genocid. Nišan bija tamo, ma san siguran da je na kraju vika: "Živio Tito, živila Jugoslavija, živija samopravni socijalizam, živilo bratstvo i jedinstvo..."! I da je pobrza zasluzeni aplauz. A ne kako uni HDZ-ejci koji su držali samo konferenciju za tisak. I nisu imali jaja zajti prid svoje birače. I za to su hi uti birači, da bi hi Uhrabri, zasuli z jajima. Su njin oni dali uno ča njin fali. A ča ni bija i Vazam, fešta ud jaji?

Se razumi, ne moru svi njigovi sljedbenici biti kako i Bebić. Poli nas su se u njigovu stranku sakupili svi uni koji Hrvatsku vole koliko i uni kojima se je obratila u Podunavlju. Ma to nikako da priznaju. A u ten krugu, da ne rečen jušto deveten krugu, vrte se i glumci koji su u Titovoj Jugoslaviji glumili partizane, pak dica bivših časnika Jugo-vojske, koja glume demokrate, pak Srbi, koji glume socijal-demokrate, pak Jugoslaveni, koji glume lojalne hrvačke građane. Koji da su za hrvačku državu, ma ne takova kakova je danas. Slobodna i nezavisna. A nika druga stranka, nišan jušto zapamtija koja, govori da je u stratešken interesu hrvačke države da ča više Srbi ustane u Hrvatskoj, posebno u Podunavlju. I da bi tribalo da se tornaju nazad svi srpski izbjeglice. Inšoma u ten Podunavlju će biti problemi van ja rečen. Tamo će biti izvor svih nestabilnosti u Hrvatskoj državi, ko niki tamo ne uspostavi kakovu-takovu ravnotežu. A za utu ravnotežu se največ zalaže naš IDS, van ja rečen. Ako si Hrvatsku zamislite

Piše:

Blaž PILJUH

kako jenu balancu, jenu vagu, kako se to po hrvački reče, koja jedan krak ima u Podunavlju, a drugi u Istri, če van zajno sve biti jasno. Ča išču Srbi na istoku? Dvojezičnost, dvojno državljanstvo, demilitarizaciju, poseban status i statut za svoju oblast, meke granice sa susjednon državon. A na drugen kraju balance, IDS išće uto isto za Istru. I za to ni niš čudno kad Srbi u Istri glasuju za IDS.

I mi ni jasno ča ima toliko uti hrvački tisak proti IDS-a i Jakovčića, proti SDU-a i Vladimira Bebića, a ne znan ko je to i vami jasno.

U laži su kratke noge

Učijer je bija prvi dan pramalića. To zname. A ča je danas, ne zname. Danas van je dan žalosti za pijance. Vero je! Svjetski dan ud vode. He, he! Brižni pijanci, svi se sprdaju na njihov račun. A niki bi hi i tukli. Da je niki senator u Ameriki predložija zakon po kojen bi pijane vozače tribalo javno bičevati. A da san ja niki senator bin pridložil zakon da se javno bičuje sve političare koji lažu. Van ja rečen, da u uvo promičbeno-predizborne vrime, nanke jedan nebi na lišo pasa. A da se ja kandidiran, bin javnu tribinu organizira na 1. travnja. Pak bin moga svašta obećavati i lagati, koliko me je volja.

A niki naši lokalni političari izgleda da nimaju strpljenja čekati do 1. travnja. Pak su počeli toliko lagati da njin ni bija ravan nanke uni barun Minhaugen. Tako, na primjer, barun Lutenberger je jopet zvadija jenu staru storiju iz naftalina i je ponavlja. Da su Hrvatsku zapravo obranili IDS-ovci, a da su uni drugi, tobože Hrvati, uni HDZ-ejci se izležavalni po kupalištima. A ja se domišljaj mojega pokojnega dida. On je bija u austrijskoj vojski za prvega rata. Ma mu ni nikada palo na pamet da bi reka da je Austriju branija. A moj pokojni otac je bija u talijanskoj vojski. Ni njemu se ni hodilo, ma su ga levali, pak je mora poći. I nikad ni reka da je branija Italiju. A naši Lutenbergeri, Kajini i Jakovčići su u laganju nadmašili čak i Srbe. Oni su, barem ča se tega tiče, bili iskreni pak su sami za se rekli: "Rado ide Srbin u vojnike, tri ga vuku, a četiri tuku!". Inšoma, da ne duljin, pozivan spomenutu gospodu IDS-ovcu, da navedu, z imenom i prezimenom,

jenega, jedinega svojega člana, koji je kako dragovoljac bija, u uven našen ratu u ZNG-u, HV-u, eli forši u HOS-u. A iman i jedan prijedlog. Da svoj simbol, tri koze, pod hitno promijene i da to budu tri breka i to jazavčara. Zašto? Zato ča su u laži kratke noge. Bog!

Nevinost bez zaštite*

Niki govore jeno, niki drugo. Kad dođe hrvačka vlast u istočnu Slavoniju, da će Srbi pojti ča, u svoju Srbiju, eli pak da će si uzeti domovnice, poprodavati sve ča imaju i ča su pokrali i pojti po svitu. A, ma! Ja iman informacije da će svi Srbi u Podunavlju izumriti. Kako dinosauri, eli mamuti. Vero če! Mi ne vjerujete? Pročitajte si lipo ča je izjavila upravitelj Podunavlja Žak Klajn: "U Podunavlju nevino 99,9% stanovništva!" A to znači da se tamo ni dan ne bavi z seksom. Pak tako ne bude ni diće, ča ne? Postoji doduše još jena varijanta, jer su Srbi dosta tvrdoglav narod, pak lako ne popuštaju. Srbi će ustati nevini, neće se seksati ni delati dicu, ma će hi njihov Slobo klonirati. Kad se moru klonirati ovce i šimije, moru vero i Srbi. Pak će za koje lito biti u Podunavlju puno malih nastrhurenih Miloševići.

Utu rezervnu varijantu san uznesa radi tega da ne skoče na me Jakovčić i njigova kumpanija. Da ja tobože želin da Srbi izumru. Uostalen, kad bi čovik radi želje poša u pržunu bi i bino forši bija u zdavnu u pržunu. A tako i tako su se uvih dani vrgli u potragu pak išču ustaše u HDZ-u. A u IDS-u ne išču niš. Ko bi jušto počeli pretati po svojen dvorišcu, forši bi našli i kakovega fašista. Zato njin je bolje da i dalje metu škovace sprid tuđih portuni. A, ma! Danas se ipak jeno malo više zna ki su bili ustaše, ki partizani, a ki fašisti. A u IDS-u podatke koji njin rabe za politiku i promičbu još vade iz starih enciklopedijah. Ma u njima ne piše samo o ustašama, nego i o partizanima. I lipo piše: "PARTIZAN (franc. partisan, od tal. partigiano) u srednjem vijeku najamnik, koji se pridruživao strani koja je najviše plačala..." Svašta! I ča ni bolje pustiti ča ute stare knjige, tiskane za vrime bivše Jugoslavije. Vero je, van ja rečen, barem ko zaspavljje želite znati punu istinu o ten ki su bili partizani, ustaše, eli fašisti.

* (Naziv jednog od prvih filmova iz vremena stare Jugoslavije)

MOJ KRIŽNI PUT I NJEGOVE POSLJEDICE (II)

Upravi logora bili su: komandant Đuro Smrekar, kapetan i od žene rođak po materi - ali to nije mijenjalo moje stanje, zatim je bio politički komesar Marijan, kapetan te kapetan Ivica za vojna lica. Zatim je bio jedan zastavnik po imenu Bogdan s velikom crnom flekom (micinom) na čelu, uz ostale vodnike i stražare. Nakon dva dana što smo došli u logor, počeo je ujutro raspored za rad, radi čega su dolazili kamioni s ceradama da nas nitko ne vidi. Ja sam bio u grupi za rad u Vojnoj bolnici u Vlaškoj ulici gdje smo radili sve što su naređivali. Ponekad sam i promijenio radno mjesto te sam išao na utovar vagona na "Siod", tako se zvala firma, a bila je iza logora kanala u Lužioničkoj ulici. Tu smo utovarili razne motore, saniterije, hranu, vozila i što sve ne za Rusiju.

Organizator posla i nadzor imali su ruski oficiri. To mi je preko nekog podmićenog stražara žena uspjela doturiti kovertu u kojoj je bilo rješenje željezničke direkcije da sam otpušten s posla kao narodni neprijatelj.

Jednu večer kad smo došli s posla otisao sam u baraku gdje su bili zahodi da operem ruke. Tu sam našao prijatelja Ivezić Martina i počeli smo malo pričati tko gdje radi. Kroz prozor nas je opazio zastavnik Bogdan i odmah nas je odveo u upravu logora. Tu smo morali ući u kancelariju uzdignutih ruku da izvrše po odjeći premetačinu i prisiljavali su nas da govorimo što smo međusobno razgovarali. Kad nisu čuli što ih je interesiralo, tada je komandant naredio Bogdanu da nas poveže žicom i baci u jednu sobu samicu. Tu smo bili dva dana, ali bez jela, dok je obilazak vršio neki major s ličkom kapom na glavi. Kad su mu otvorili vrata naše češlje vidjevši nas vezane pitao je zastavnika zašto smo ovdje. On ne reče ništa, a major je naredio "Odveži ih i pusti van!" Naše ruke bile su skoro crne i otečene da se nismo mogli ni obući ni jesti cijeli dan. Strašno nas je bolilo od podsjetne krvi.

Piše:

Nikola LAŠKARIN

Često su oficiri i stražari znali u jedan sat u noći napraviti prepad na logoraše po barakama, na taj način što bi naglo upali u baraku vičući nešto sa bando jedna. Tada bi stražari vršili premetačine po odijelima s prijetnjom "Tko samo makne, dobit će metak u čelo!" Ta premetačina obično je trajala do tri sata ujutro. Takvih je premetačina bilo češće jer su neki logoraši pobegli i nikad ih nisu uhvatili.

Obilazeći sve zagrebačke logore upoznao sam mnoge ljude i žene kojih se i sada sjećam. Bližio se polako dan

Ilustracija: Anto Mamuša

našeg tj. mojeg logorašenja u zadnjoj grupi. Otpraćeni smo u kolovozu na Vojni sud u Novu Ves. Neki su išli na sud na Zrinjevcu i drugdje.

Razmjestili su nas po ćelijama gdje smo opet odsjedili po nekoliko dana. Jedne nedjelje brzo po dolasku na sud u devet sati prije podne, stražar je otvorio ćeliju i prozvao moje ime. Krenuo sam ispred stražara u prvi kat sudske zgrade i uveo me u sudsку dvoranu. Za

stolom su sjedila tri oficira, ali bez oznaka i jedna daktilografkinja. Od predsjedavajućeg sam upitan kako se zovem te ostale generalije, što je daktilografkinja odmah upisala u zapisnik.

Predsjedavajući je zatim diktirao zapisnik, kako sam ja neprijateljski raspoložen prema NOR-u i da sam svjesno bježao od narodne vojske, te da sam do zadnjeg trenutka surađivao s okupatorom kao i da sam bio član Mačekove stranke i još koješta čega se više ne sjećam. Pokušao sam neke dijelove optužnice pojasniti, ali kad sam tražio riječ, rekli su da je ne mogu dobiti, jer da oni znaju sve. Na kraju me osudiše na tri godine prisilnog rada te dvije godine uvjetno. Presuda Vojnog suda Zagreb broj 1345/45 od 25. 8. 1945. Isto prije podne pušten sam iz zatvora bez ikakvih papira, optužnice ili barem otpusnice nakon pet mjeseci robianja po logorima.

Opet u veljači 1946. bio sam uhičen i zadržan u zatvoru 27 dana pod optužbom da sam američki špijun, kojom sam prilikom dobio dobre batine.

Treći put sam opet uhapšen 27. 4. 1948. u Kaknju gdje sam radio na izgradnji termoelektrane Kakanj. Tom prilikom zatvorena je samnom supruga i dijete od pet godina. Žena je odsjedila šest mjeseci, dijete su poslali u Zagreb, a ja sam opet dobio jednu godinu prisilnog rada kojeg sam odradio u građevnom poduzeću "Hidrogradnja" u Jablanici kao robijaš. Presuda Okružnog suda Sarajevo broj K - 308/48 od 2. 11. 1948.

Nakon toga nisam više imao neprilika. No, dok sam robijao u Jablanici istjerali su me iz jednosobnog stana iz Zagreba sa ženom i troje djece u Dobranskoj ulici br. 12. Žena je sa djecom preselila k svojim roditeljima u Kraševu 16.

* Odpusnica grad N.O. Sarajevo odjel unutrašnjih poslova br. 1179/49 od 2.2.1949.

POSLJEDICE BLEIBURGA I LOGOROVANJA

Nakon puštanja na slobodu 27.8. 1945. u Vojnom sudu, mislio sam daje patnjama kraj. No, nije bilo tako. Kako sam bio bez posla, slučajno sam sreo prijatelja Ćićka koji je radio u Elektrani u Gundulićevu 22 (bio je neki šefić). Rekao mi je da je izašao u Vjesniku oglas kojim se traže lica s određenom stručnom spremom da se jave radi prijemnog ispita za prijam na tromjesečni tečaj jednoobraznog knjigovodstva uz dobivanje stipendije, a po završetku istog i prijam u službu. Odmah sam napisao molbu i odnio Ćićku da je predala za prijam tečajevaca. Nakon deset dana dobio sam poziv za prijemni ispit i došao u dvoranu gdje je radila komisija. Tu sam našao već pedesetak kandidata za prijam koji su isto čekali prijemni ispit. Nakon što sam položio vrlo dobrim primljen sam na taj tečaj i odmah sutradan tečaj je počeo s radom. Radilo se prije podne po raznim službama, a poslije podne smo imali teoretski dio programa.

Nakon 20 dana došao sam kući s posla i taman sam ručao kad netko zakupa na vrata. Velim ženi "Daj pogledaj tko je". U to se otvoriše vrata i na njima stoje dva oficira UDBE, govoreći je li to stan L.N. Rekoh - jest. Jedan oficir odmah strogo naredi da dignem ruke u zrak i licem se okrenem prema zidu, dok su oni vršili premetačinu stana. Tražili su uz ostalo i moje osobne dokumente, koje sam ja pred deset dana stavio u veliku kuglu stropnog lustera u spavaćoj sobi što nisu našli. Kad je premetačina bila gotova, rekoše mi da se spremim i da idem s njima. Naravno da sam pitao za razlog hapšenja. Rekli su mi da je to nijihova stvar. U taj momenat žena je uzela kuhinjsku štokrлу i njome opalila jednog oficira, radi čega je nastala tuča koja je malo potrajala, jer su mene bili izbacili van kuhinje pred kuću u dvorište. Ja sam imao kod sebe pismo od brata iz mariborskog zatvora, koji je bio osuđen na 14 godina. Smisljao sam kako bih se riješio toga pisma u kojem me brat moli da mu na neku adresu naznačenu u pismu javim ima li u šumi križara i da bi on pobegao da im se priključi. Kako sam čekao rasplet događaja u kuhinji, a stajao sam pokraj

zahoda u dvorištu, zakoračio sam u WC i u trenu sam uspio pismo ugurati u školjku, a da nije nitko primjetio.

Mene su stavili između sebe u džip i krenuli smo u Zvonimirovu br. 5 gdje je bila Vojna Udba, te su me pritvorili u jednu praznu sobu na trećem katu zgrade. To su napravili u pola noći. Došao je stražar po mene da me vodi na saslušanje. Došao sam u jednu povеću kancelariju gdje su za stolovima sjedila dva viša oficira. Saslušanje je počelo pitanjem "S kime sam vezan za špijunsku djelatnost u korist Amerike?" Naravno da sam bio siguran da ne mogu o tome imati podatke jer nisam bio taj, jedino što sam poznavao Ivicu Lucovića, kapetana partizanskog (koji je kasnije isto stradao). Kad su mi rekli da imaju podatke o mojoj špijunsкоj djelatnosti tražio sam svjedoka. U to je jedan od njih telefonom pozvao svjedoka. Kad je ušao jedan oficir u košulji, vojnim hlačama i čizmama, upitan je poznaš li ovog druga? Odgovorio je - da. Je li se bavi špijunažom? Rekao je opet - da. Kad je umjetni svjedok otišao, ja sam rekao da ga ne poznam i da laže. Na to je jedan od njih rekao da kako ja mogu reći oficiru JNA da laže. I priljepio mi je jak šamar. Ja sam se u tom času toliko razjario da sam mu šamar užvratio. Nastala je tuča između nas trojice, time što sam ja izvukao debliji kraj. Tako da dva dana nisam mogao rukom naći gdje su mi usta. Vraćen sam potom u ćeliju i nakon dva dana u pola noći odveden džipom u staru austrijsku vojarnu, danas ulica Republike Austrije, gdje sam smješten ispod razine zemlje u jednu samicu u kojoj nije bilo ništa osim podova i zidova. Nakon 20 dana izveli su me na slikanje i opet nakon tri dana na saslušanje.

Saslušanje je obavio kapetan Radić kojom mi je prilikom rekao da nek budem sretan što sam dopao njemu i da će brzo kući. Nakon istrage od 30 dana, jednu večer došao je stražar i odveo me opet kapetanu Radiću. Naredio je da mi se donesu osobne stvari i rekao "Evo ti, ideš kući." Ako te tko pita zašto si bio u zatvoru, reci da si uhvaćen u krađi i mi smo se pozdravili, a stražar me otpratio kroz vojarnu do ulice.

Po izlasku iz zatvora, drugi dan sam se javio ponovno na tečaj knjigovodstva, misleći da me više neće primiti za nastavak, ali sam se prevario jer su svi tečajevci i neki nastavnici smatrali me herojem da sam sve izdržao i naravno ponovno me uvrstili u tečaj. Kad je isti bio gotov polagali smo ispit i nas dvojica smo imali najbolje ocjene. Završetak tečaja proslavili smo kod bivšeg Bednjanca u Frankopanskoj ulici.

Odmah nakon toga, svi smo bili raspoređeni po svim republikama. Meni je sugerirano da se čim prije izgubim iz Zagreba, pa sam se prijavio za Bosnu u Hidrocentar. Samnom su još išli Stjepan Klobučić, Petar Stojaković, Maja Magić, Vara Živko i Darinka Ban. Po dolasku u Sarajevo prijavili smo se u produzeću Elektrocentar i tamo su nas rasporedili po elektro jedinicama. Ja sam dobio izgradnju termoelektrane Kakanj i nakon 15 dana otišao u Kakanj za šefa računovodstva. Uprava elektrane bila je smještena u jednoj većoj nacionaliziranoj zgradbi. Nakon mjesec dana dobio sam poziv u vezi finansiranja radova, da se javim u Beograd u Ministarstvo elektroprivrede. Kad sam došao u stanicu Kakanj primjetio sam jednu osobu u kožnom kaputu (Udbu). Nakon dolaska u Beograd i smještaja u hotel Moskva, opet vidim isto lice, čak u restoranu kako sjedi u jednom kutu i povremeno me pogledava. Nakon obavljenja posla, za dva dana ponovno sam došao u Kakanj. Opet sam na stanicu primjetio istog čovjeka, što je već kod mene izazvalo sumnju da je tu radi mene. Došavši u sobu gdje sam stanovaо, ženi koja je s djetetom došla u posjet meni prije par dana ispričao sam joj susret s mojom pratnjom. Naravno, počeli smo slutiti da se nešto sprema. I jedan sat nakon dolaska netko pokuca na vrata. Kažem ženi neka otvori jer ja sam se baš svlačio. U to u sobu uđoše dva oficira Udbe u uniformi, a jedan me upita da li sam ja L.N. Rekoh - da. Onda dignite ruke u zrak i okrenite se prema zidu da izvršimo premetačinu. Sve su živo prekopali i na kraju mi rekoše da se spremim i da krenem s njima. A, to rekoše i ženi, neka se i ona spremi sa djetetom. Pred zgradom nas je čekao džip i odvezao nas na milicijsku stanicu Kakanj gdje nas

odmah svakoga posebno zatvorise. Nakon dva dana opet su nas utovarili u džip. Dijete od pet i pol godina je tamo ostalo, a ja i žena za Sarajevo. U Sarajevu smo bili smješteni u austrougarski zator zvan Beladija gdje sam proveo nešto preko mjesec dana, ne znajući što je sa ženom. Da bi me zatvorili u najveći republički zator u centru grada. Razmišljajući zašto su me zatvorili nisam mogao odgonetnuti, nisu me nikako saslušavali. Tek nakon 189 dana istrage, dobio sam prvi put poziv za saslušanje. Bilo je od 12 do tri poslije pola noći, i to 11 puta, a da mi ni jednom rječju nije rečeno zašto sam pritvoren. Tek dana 20.10.1948. dobio sam u ćeliju Optužnicu br. 428/48 od 9.10.1948. iz koje sam tek sada video što je ustvari. U mojoj optužnici je stajalo da sam ja, Leopold Klemens, Vjećeslav Remeta i Antunović Aleksandra imali organiziranu grupu za rušenje federalnog uređenja bivše Jugoslavije, te da smo radili na tome da se Hrvatska osamostali, te da smo pripadali ustaškoj i Mačekovoj stranci, zatim da smo klevetali državno rukovodstvo da su ne-pismeni i nesposobni, te kako vlada komunistička diktatura i još druge stvari. Suđenje je obavljeno na Okružnom sudu u Sarajevu dana 2.11.1948. i tad sam osuđen na godinu dana strogog zatvora s prisilnim radom presudom broj 308/48 od 2.11.1948. Nakon osude odmah sam prebačen u veliku ćeliju gdje nas je bilo oko četrdesetak osuđenika koji su čekali raspored za rad. Ja sam drugi dan dobio pratinju stražara koji me dopratio do jedne građevine (zgrada CK BiH) gdje sam obavljao posao normirca radova, jer sam se u to razumio. Kad sam nakon mjesec dana ospособio dvojicu civila za taj posao odmah sam upućen u jedno građevinsko poduzeće "Pionir". Upravitelj zatvora Ilija Gromovnik, kako smo ga zvali, održao mi je lekciju kako se trebam ponašati i rekao mi je "Od danas ideš bez stražara i odmah se javi direktoru poduzeća, koji će ti reći što trebaš raditi." Tu sam trebao organizirati knjigovodstveno-računovodstvenu službu da poduzeće može raditi. Lijepo sam dočekan, čak i kavom i cigaretama počašćen. Bacio sam se na posao i sa raspoloživim kadrom u roku od skoro dva mjeseca sve sam postavio na svoje

mjesto. Opće iznenada jedno jutro došao je stražar i rekao mi da će me navečer primiti upravitelj zatvora. I u 23 sata došao sam pred kancelariju upravitelja kada mi je rekao da idem opet na jedno radilište, ali nije rekao kuda. Tada sam sa stražarom otpremljen na željezničku stanicu uzani kolosijek i pred jutro smo izašli u Jablanici gdje se gradila velika hidrocentrala. Tu je već postojao logor u jednoj tvrđavi (austrijskoj žandarskoj kasarni) u kojem je moglo biti dvije do tri tisuće osuđenika, radne snage u građevinskom poduzeću "Hidrogradnja" iz Sarajeva.

Provjerojutro u novom logoru i s novim zatvorenicima određeno mi je radno mjesto u knjigovodstvu uprave poduzeća Hidrogradnja. Za rad u administraciji i knjigovodstvu, svako se jutro formira od odabranih stručnjaka jedinica koju stražar otprati na posao i on nas ujedno čuva. Nakon par dana rada, jedno jutro umjesto u jedinicu za kancelariju morao sam se javiti upravitelju logora, komesaru Mići. On mi je rekao da mi je došla otpusnica iz Sarajeva i da će tog dana biti pušten na slobodu, ako potpišem izjavu da će ostati raditi dvije godine u tom poduzeću. Dakako nisam imao drugog izbora nego ponuđeno prihvati. Isti dan sam pušten i morao sam se javiti sekretaru poduzeća, Dušku Spasojeviću, koji mi je osigurao smještaj i prehranu.

Nakon godinu dana rada, bio sam pozvan predsjedniku sindikata da posutanem član Partije jer navodno kao dobar radnik to zaslужujem. Naravno da sam to odbio s motivacijom da se u politiku ne razumijem, jer sam se posvetio svom zvanju i usavršavanju u njemu. Osjetio sam da se opet nešto oko mene plete i nastojao sam da se odatle izgubim. Ali, kako? Izmislio sam čir na

stomaku i otišao na bolovanje. Ali pravo u Zagreb ženi i djeci. Čim sam došao u Zagreb obratio sam se državnoj kontroli moleći da me preuzmu. To mi je pošlo za rukom jer je na čelu te komisije prijatelj iz mornarice Tomo Buđevićević. Odmah sam upućen u poduzeće "Kopčić" u Ivanić gradu na dužnost šefa računovodstva. Momenalno sam se oslobođio da drugi vlasti samnom, ali opet za kratko. Nakon godinu dana, opet sam otišao, jer me je upozorio jedan prijatelj da se za mene zanima Udba. Preko prijatelja u direkciji željeznica dobio sam posao u Bihaću u sekciji za održavanje pruga. Tu sam proveo oko godinu dana, da bi me premestio u Banja Luku, gdje sam ostao duže vremena sve do premeštaja u novoformiranu direkciju željeznica u Knin, gdje sam radio u više sektora nešto oko godinu i pol dana. Za vrijeme boravka u Kninu često sam dolazio u sukob sa službenicima srpske nacionalnosti, jer sam u to vrijeme bio i povjerenik nogometnog kluba "Dinamo", govoreći da zastupam ustaški klub. Osobe sa kojima sam se sukobljavao bile su: Duško Radić, Mićo Micić, Jovo Martić (otac Mile), Dušan Ćuruvija i još neki. Počeli su me javno izazivati i drugo mi nije preostalo nego sam podnio ostavku i naglo pobegao u Zagreb. Tu sam se ponovno zaposlio u poduzeću "Sljeme" a poslije u "Tekstil stroj" i najzad u "Jadran", tvornicu namještaja, odakle sam konačno 1976. godine otišao u mirovinu. Sad kad u miru razmišljam, moje patnje i stradanja nisu bile uzaludne, stvorili smo našu lijepu hrvatsku domovinu i trud svih stradalnika iz komunističkog pakla je plod naših vjekovnih težnji za slobodom, pa neka nas i nadalje čuva dragi Bog.

P O Z I V

Pozivamo sve hrvatske političke uznike, da svoje uzpomene pošalju Uredništvu. Molimo, ako je ikako moguće, priloge izpisati pišaćim strojem ili računalom, s dvostrukom proredom (odnosno, 28 do 30 redaka na jednoj stranici). Već objavljeni tekstovi načelno ne mogu biti objavljeni. U obzir za objavljivanje dolaze tekstovi, koji Uredništvu prispiju do 23. tekućega mjeseca.

NA POVLAČENJU S PITOMCIMA ČASNIČKE ŠKOLE

U br. 52/53 našega lista, objavljen je dio sjećanja prof. Tihomila Augusta, koju sad upotpunjujemo novim pojedinostima.

U svibnju 1945. kod Zidanog mosta bio je zarobljen moj zapovjednik pukovnije, dopukovnik Stjepan Hajdinović, i glavar stožera, domobranski satnik. Oni su razoružali stražu u podrumu jedne kuće, gdje su bili zatvoreni s još 20 ljudi, što vojnika, što civila. Potom su došli k meni i izdali mi upute za daljnje kretanje, a oni su otišli u postrojbu koja je držala pobočnicu.

Predvečer, 10. V., pozvani su svi časnici da dođu na čelo zaustavljene kolone. Cesta je bila zakrčena njemačkim vojnim transportima. Dao sam upute svom zamjeniku povoza kako je to zapovjedio zapovjednik pukovnije i krenuo na zakazano mjesto. Tamo sam zatekao 15-ak časnika, sve iz neborbenih postrojbi. Prijavio sam se nekom domobranskom pukovniku, koji je zapovjedio da krenemo željezničkom prugom, pravac Celje.

Na izlasku iz kotline dojurio je teklić na konju i, ne zaustavljajući se, dovknuo da tu čekamo do daljnje zapovijedi, odjutriši dalje. Mi, mlađi časnici po činu, tražili smo da krenemo jer nismo znali čija je to zapovijed i od koga dolazi, a osim toga bili smo na nezgodnom brisanom prostoru. Na kraju smo svi krenuli i stigli do jednog hrvatskog bolničkog vlaka, koji je stajao nedaleko od Laškog na otvorenoj pruzi. Dalje nije mogao, jer je na udaljenosti oko četrsto-petsto metara gorio njemački transportni vlak sa streljivom. U jednom njemačkom vagonu koji je stajao do bolničkog vlaka, obskrbio sam se s dva mesna nareska i tablom dvopeka. Sutradan kraj dogorjelog vlaka krenuo sam s jednim vojnikom preko željezničkog mosta, na desnu obalu Savinje pravac Celje. Pred Celjem dva podrpanca s petokrakom na kapi razoružavali su Nijemce. Ne gledajući nas, govorili su: "Ustaša, domobran, prolazi!" Žalosno je bilo gledati kako njemački vojnici, uredno obučeni, polažu oružje pred dvojicom odoranaca.

Pred ulazom u Celje dobili smo obavijest, da se ne krećemo po Celju pojedinačno već samo u skupinama. Nakon kraćeg odmora u Celju, krenuo sam zajedno s hrvatskim kolonama u pravcu Maribora. Pročulo se da su u Mariboru partizani, pa smo krenuli na cestu koja vodi prema Slovengradecu. Prije odvojka ceste za Dobrno, prespavali smo na sjeniku udaljenom 50 m od ceste. Sutra-

P/še;

Tihomil AUGUST

dan, 12. V., krenuli smo dalje do Slovengradeca, gdje smo prespavali. 13. svibnja krenuo sam prema Dravogradu. Prestizavao sam kolske zaprege pune žena i djece. Na dva mesta vidio sam ostatke napadaja na kolonu. Na jedno 7 - 10 km naišao sam na jednu zaustavljenu kolonu. Na jedno 4 - 5 km pred Dravogra-

Prof. Tihomil August

dom susreo sam neke poznanike iz Zlatara te sam se s njima duže zadržao u razgovoru. Mislim da je bilo 4 sata poslije podne kad se iz pravca Dravograda začula puščana i strojnička paljba. Trajala je oko 20 minuta. Jedan sat nakon toga provedeno je kraj nas 7 - 8 zarobljenih partizana, koje su sprovodili prema Slovengradecu. U predvečerje je naišao terenski automobil u kojem su bila 2 ili 3 niža domobranska časnika, te su u prolazu objavljivali: "Hrvatska vojska, da se zaštiti, povlači se u šumu, a civilima je jamčen život". Zlatarčani i ja nakon kraćeg vremena krenuli smo u šumu, pravac zapad. Pred šumom pridružio nam se veterinar Martin Sudar s prijateljicom. Martina sam poznavao još iz studentskih dana.

Od Zlatarčana tu su bili: kotarski predsjednik Vladimir Haim (kasnije izručen i strijeljan), zatim poručnik Stanko Marzeg, rekovalescent - ranjen u zimi 1944. godine u pluća u borbama s partizanima kod Belca, zatim ust. vodnik Petrić s prijateljicom i ust. rojnik, po zanimanju bravar, imena se ne sjećam. Poveo sam ih u šumu i nakon 20 - 25 minuta zaustavili smo se na početku šumske prosjeke. Desno, na dnu prosjeke, bilo je jedno oborenno stablo, gdje smo prenoćili. Sutradan rano, zadnja straža bila je moja. Probudio sam ostale. Krenuli smo uzbrdo po prosjeci prema golom vrhu. Kretali smo se uz rub šume, a ja sam prednjačio na 50 - 100 m ispred ostalih. Na oko 100 m pred vrhom, opazio sam kretanje nekih vojnika.

Uočio sam da je to hrvatska vojska. Popevši se do njih, pristupila su mi dva zastavnika, Tomislav Kolb i Šavor. Izvjetili su me da su pripadnici zastavnice škole i da su se tijekom noći izgubili s još 19 pitomaca i zamolili me da ih vodim dalje. Bila su tu i još dva starija vojnika, jedan iz Crne legije, a drugi iz feld žandarmerije. Poveo sam ih drugom prosjekom. Oko 200 m dalje naišao sam na svježe ugažen put. Krenuli smo tom prtenom cestom prolazeći šumom. Spustili smo se do doline koja vodi od Dravograda prema Ravnom na Koroškem.

Zaustavili smo se na rubu šume, a pred nama je bila livada, zatim željeznička pruga, iza toga potok, pa cesta, iznad ceste brdo i šuma. Osluškivali smo i promatrati drugu stranu brisanog prostora. Polulijevno stajao je željeznički most, a na drugoj strani željeznička čuvarska kućica. Uskoro smo začuli dahtanje parne lokomotive koja se lagano krećući, približila mostu, prešla na našu stranu i lagano kretala prema Dravogradu. Na lokomotivi, uz strojovođu i ložača, bio je jedan partizan. Kad je lokomotiva odmakla, poslao sam "crnca" i gestapovca u izviđanje čuvarske kućice. Dali su nam znak da možemo za njima. Prešavši most, krenuli smo cestom put Ravneg. Nakon 150 - 200 m skrenuo sam u branjevinu i već nas je jedna trećina bila u branjevini kad su se na začelju začuli pucnjevi iz strojnica. Većina ih se povukla s ceste u branjevinu. Samo se veterinar s prijateljicom sklonio u vodopropust ispod željezničke pruge. I na višekratne pozive

da se priključi koloni, ostao je pod prugom, vjerojatno bojeći se izići. Nakon desetak minuta na zadnji poziv nije htio izići, pa smo krenuli bez njega. Kretali smo se lagano prema hrptu brda kroz visoku šumu - nekoliko dana. U srijedu, za vrijeme podnevnog odmora, čuli smo kako partizani u podnožju brda vježbaju. Sljedećeg dana vidjeli smo na drugoj strani Drave kako cestom prolaze kamioni puni partizana u smjeru Dravograda. U petak prije podne prešli smo austrijsko - slovensku granicu. Začelje kolone razgovaralo je s jednim seljakom, koji je prijavljen da vojnike vraćaju partizanima, a da civili ostaju u logorima. Nakon 10 minuta dobio sam sa začelja obavijest da su se Zlatarčani presvukli u civilna odjela i odvojili od kolone najavivši da odlaze prijavit se Englezima. Nisam reagirao, već sam zapovijedio da ih ne sprječavaju u njihovom naumu. Nakon sat hoda, poslao sam dvojicu pitomaca u osamljeni mlin na jednom potoku u šumi, da nabave kruh. Kupili su jedan veliki kruh. Pitomci nisu imali hrane osim tu i tamo koju tablu dvopeka. Ja sam podijelio svoje mesne nareske, te je od svakog nareska dopala svakog pitomca po jedna žlica mesa. Nakon kupnje kruha, svaki je pitomac dobio dosta veliku krišku. Zbog pomanjkanja hrane, kretanje je bilo usporeno jer nisam želio da mi se dogodi da pojedinci zbog iscrpljenosti ne mogu dalje. Srećom, cijeli put imali smo dosta pitke vode.

Duhovi 20. V 1945.

Stigli smo na istočni rub Blajburškog polja. Na oko 500 - 600 m od nas vidjeli smo selo u koje sam poslao dvojicu pitomaca, da nabave kruh. Po povratku, donijeli su jedan veliki kruh, koji su uzeli u prvoj kući, sa stola u kuhinji. Ni u prvoj, ni u drugoj kući nitko se nije odazivao na njihove pozive.

Pošto smo nešto zagrizli, krenuli smo uzvodno uz Dravu. Nakon jedan sat hoda, ugledali smo branu na Dravi i s druge strane veliku hidrocentralu. S ove strane brda stajao je stražar. Uočili smo da ima zapadnjačku odoru.

Poslao sam dvojicu pitomaca (jedan je govorio engleski) da pregovaraju o našoj predaji, uz jedan jedini uvjet, da ne budemo izručeni partizanima. Nakon pola sata ili možda malo više, vratili su se sa viješću da je prihvaćen naš uvjet o neizručivanju. Prišli smo do brane i položili oružje. Zapovjednik straže dao je pitomcima konzerve hrane i dopustio im da se okupaju u kupaonici hidrocentrale. Zastavnici i ja bili smo pozvani u sobu zapovjednika, koji nas je ponudio s jelom. U razgovoru dočekali smo smjenu straže. Straža je pripadala jednoj novozeland-

skoj jedinici. S novom stražom, došlo je nekoliko praznih kamiona u koje smo se ukrcali.

Prevezli su nas u logor Lavamind. U logoru je bilo dosta poznanika (civila) i među njima Zlatarčani. Logor je bio duplikom pun pa smo spavali pod vedrim nebom. Sutradan izvedoše nas iz logora do glavnog trga, gdje su nas ukrcali u prazne kamione s obrazloženjem, da nas vode u veći logor.

Nakon 15 minuta vožnje iskrcaše nas pred zapovjedništvom mjesta Dravograd. Postrojili smo se u dva reda, stao sam u drugi red, a neki partizanski časnik počeо je psovati pitomce (ne uočivši zastavnike i nas trojicu stariju) zašto nisu isli u partizane. Neki pitomci odgovorile kako nismo imali vezu. Taj je časnik zapovjedio dvojici partizana da nas vode u logor.

Prelazeći mostom Dravu uspio sam neprimjetno baciti u Dravu vojnu knjižicu i časničke oznake. Ostao sam u terenskom odjelu (njemačka bluza i talijanske hlače). Ulazeći u logor, odmah sam opazio kako nekoliko partizana skida zarobljenike oduzimajući im odjeću i obuću, dajući im u zamjenu iznošeno i poderano. Odmah sam krenuo u WC i ziletom razrezao dijelove odore i gornje dijelove cipela (sare), a donje dijelove cipela zamotao sam krpama da ne vide da su nove. U tom logoru bili smo od 21. V. 1945. godine (Duhovski pondjeljak) do 5. ili 6. lipnja. Za to vrijeme odvođena su po dvojica - trojica da pokapaju poginule vojниke (što njemačke, što hrvatske) kojih je bilo posvuda oko Dravograda. Većina nas nije izlazila iz logora.

Početkom lipnja, 5. ili 6., ukrcani smo u teretne vagone i prevezeni u Maribor. Sutradan smo iskrcați i odvedeni u logor u zgradu bivšeg kulturnog centra u gradskom vrtu. Tu smo ostali 12-14 dana. Odlazili smo na rad u mlin njemačke kuće (još potpuno namještene) i na kopanje temelja za neke barake iza nekadašnje škole za pričuvne časnike. Tu sam pripremio teren za bijeg. Nažalost, izjavilo se, jer smo sutradan bili prebačeni u logor Tezno. Odatle smo isli na rad u vojarnu Vojskove Mišića, te smo tamo i čistili raznovrsno oružje: od malih topova i bača do najvećih. Jednog dana Nijemci su zapalili jedan vlak sa streljivom. Među partizanima nastala je panika pa su nas brzo stjerali u vojarnu i zaključali. Pred večer s jakom stražom vraćeni smo u Tezno. Jednog popodneva sakupljena je skupina mlađih zarobljenika te je izvedena pod jakom stražom. Navečer, kad su se vratili, prijavljivali su da su morali sjeći travnjak u komade i prekrivati zatrpane pancer grabe iz kojih se široko strašan smrad. Prvih dana srpnja uspio sam raditi u logorskoj kancelariji. Tu sam

se pobrinuo da dođem do bianco otpusnice koja mi je kasnije dobro poslužila.

Dana, 4. ili 5. srpnja ukrcali su nas na kolodvoru Tezno u teretne vagone, 50 - 60 ljudi u svaki. Ja sam u gužvi izabrao vagon, koji se izvana nije mogao zatvoriti. Za čitavo vrijeme boravka u logorima, partizani su ispitivali i propitivali ima li među nama dočasnika ili časnika. Nijedan od hrvatskih vojnika nije pokazao nikoga. Osim mene i dva zastavnika zastavnice škole, tu su još bili jedan nadporučnik i dva poručnika PT.S. Jedan među njima bio je sin generala Rolfa. Vlak sa zarobljenicima bio je upućen u Osijek. To sam naknadno doznao, jer sam iz njega iskočio između Slobodnice i Brodskog Varoša.

ZAHVALA

Dana 3. ožujka 1997. godine pokopani su posmrtni ostatci moga sina

Tihomira Tomašića,

koji je junački pao braneći Vukovar i domovinu nam Hrvatsku. Ovim se putem želim zahvaliti svim mojim supatnicama i supatnicima, koji su bili nazočni posljednjem ispraćaju moga sina, te mi pružili riječi utjehe i ohrabrenja.

Posebno zahvaljujem predsjednici Hrvatskog društva političkih zatvorenika, gospodi Koji Perković, na dirljivim oproštajnim rječima, koje je izrekla u ime našega Društva.

Hvala supatnici i prijateljici Zorici Vučić-Brlet, na trenutcima, koje je provela uza me i sokolila me.

Hvala Ljubici Dragalić-Verić, koja je na pogreb doputovala iz Osijeka, posvjedočivši tako da ljubav i prijateljstvo, izgrađeno na roboji, ostaju vječnima.

Još jednom, svima velika i iskrena hvala!

**Ljudmila-Milica
Tomašić rođ. Vitković**

Mnijenja i rasudbe**Vjekoslav Lujo Lasić****HERETIČKA
RAZMIŠLJANJA
MALOGA, OBIČNOG
ČLANA HDPZ-a**

U broju 61 našeg časopisa s velikim sam zanimanjem pročitao opis slučajnog susreta g. Stjepana Dojlena s veleuvraženim g. Đurom Pericom. Počeo sam razmišljati.

Dok mi, mali domoljubi i sasvim obični bivši politički zatvorenici, disciplinirano stojimo u redu čekajući obećano obeštećenje, dotle neki umnici pronalaze prijeki put do istog cilja. Tako g. Perica, Šale, Aras i četvrti, meni podpuno nepoznati gospodin, uspijevaju dobiti od nadležnog Ministarstva rješenje da im se odmah isplati PUNI iznos pripadajućeg obeštećenja. I, nezamislivo, pojavljuje se neki dušmanin, koji tu isplatu sprječava.

Doznajem i to da g. Perica svoj gest drži moralnim. Po njemu se svatko mora boriti za sebe i ne treba brinuti o drugima. Moram ovo upamtiti i djecu i unuke sačuvati od ovakovih proroka.

Žalim što je g. Perici u Nijemcima SVE /što je to sve, pojma nemam/ uništeno. Predpostavljam da su ga Srbi istjerali iz kuće u kojoj je živio; kuću zapalili, a svu pokretnu imovinu odnijeli, kao i marvu obje vrste zuba. Ako je tako, izražavam duboku sućut. Morat ću to istaći kao primjer ovim mojim Primorcima, Župljanima i Konavljanim, koji su umjesto naricanja prionuli obnovi, živeći kao i kroz cijeli rat od humanitarne i socijalne pomoći.

G. Pericu osobno nisam nikada susreo. Ipak ga veoma dobro poznajem i s lica i s profila s bezbrojnih njegovih fotografija objavljivanih u svakom broju našeg časopisa. U jednom broju prebrajao sam čak 12 njegovih slika. Bio mi je, onako bučast i četvrtast, simpatičan/Nisam mogao slutiti da je oličenje samoživosti i Samoljubivosti. Sada se je deklarirao. Hvala mu na informaciji daje priča o obeštećenju samo mrtvo slovo na papiru. On je blizu oltara, morao bi znati.

Kako pročitah, g. Perica čak predviđa moguću promjenu vlasti. Na što to g. Perica misli i koga priželjkuje?

G. Perica, prestanite se baviti sam sobom. ...

Đuro POSAVAC**DOISTA, ŠTO NAM JE ČINITI!?**

ŠTO nam je činiti, pitao se svojedobno raniji urednik našega društvenoga glasila. Na žalost, to pitanje ni danas nije izgubilo na aktualnosti, s obzirom da nema korjenita prekida s praksom, koja je mnoge Hrvate učinila nezadovoljnima.

Bivši je jugoslavenski sustav predvodilo 10% komunista, koji su, kao "avanguarda", imali upravljački položaj, te su tlačili i izrabljivali preostalih 90% življa. Uoči prvih slobodnih izbora, na prste smo jedne ruke mogli izbrojati komuniste (članove SK), koji su bili za slobodnu i neovisnu Hrvatsku. Nakon izbora doživjesmo njihovu mijenu: bivši komunisti hrpmice prijeđoše u vladajuću stranku i, valjda uz objašnjenje da oni "znaјu vladati", zasjedoše na mnoga vodeća mjesta.

Da Tito ustane iz groba, tko zna kako bi doživio spoznaju da su se mnogi njegovi internacionalisti i Jugoslaveni, radi punih jasala lako prometnuli u "hrvatske nacionaliste" i, štoviše, prikazuju se većim vjernicima od Pape.

Ne zagovaram sjeću glava, ali ne mogu ne upitati se: zar nismo mogli bez tih "crvenih", bez tih 10%, koji su bili "avangardom radničke klase" i koji su pokazali da nas znaju voditi samo prema ponoru.

Oni i danas uništavaju Hrvatsku. Najbolji primjer za to jest stanje u poljodjelstvu. Hrvatski seljak ne može prodati mlijeko, meso, žito i druge proizvode, jer poljodjelske proizvode uvozimo iz inozemstva i tako uništavamo čak i ono, što je spašeno od zločinačke ruke s istoka. Pretvorba je priča za sebe: mnogi u vladajućim redovima (bez obzira na stranačku pripadnost) vole Hrvatsku samo dotle, dok je mogu gledati kao kravu muzaru.

Sjećam se, kako je 1971. godine Jakov Blažević, sad već pokojni progonitelj našega mučeničkoga kardinala Alojzija Stepinca, grmio zbog toga što su mnogi bivši robijaši, isti

Prosudbe i raščlambe

oni, koje su komunisti nakon rata osudili kao narodne neprijatelje i svu im imovinu konfiscirali. Bilo je u tomu istine, ali ne zato što su bivši osuđenici nešto ukrali, nego zato, što su bili prisiljeni krenuti od ništice, pa su svojim radom i marom postigli ono što su postigli.

Današnja naša gospoda, a dočerašnji drugovi, prije nekoliko godina jedva da su imali gaća, a sada - ne umorivši se i ne naradivši se u međuvremenu - zgrču milijune. Ima ih, koji za par mjeseci "rada" i s nenavršenih trideset godina života, raspolažu milijunima maraka, iznosom koji u svakom slučaju premašuje zbroj obeštećenja svim hrvatskim političkim uznicima!

Kolike li obijesti? Ta, jedva je desetina nas hrvatskih političkih uznika na životu, pa ipak smo svi i u ovomu Domovinskom ratu dali sve što smo mogli dati za obranu domovine. Skupljali smo oružje, pomagali radom i novcem, mnogi sudjelovali i u borbama. Nasuprot tomu, vrhnje u slobodnoj Hrvatskoj, koju - hvala Bogu! - napokon dočekasmo, ubiru neprijatelji svega hrvatskoga, tobožnji "antifašisti", koji su se proslavili samo i jedino proganjanjem Hrvata.

I što, dakle, činiti?

Što činiti, kad se suočite s činjenicom da hrvatski politički zatvorenik, nakon 45 ili 55 godina radnog staža, ima jedva 1.200 kuna mirovine, dok njegovi progonitelji žive u obilju. Uostalom, i moj je istražitelj, poznati zlatoribni hrvatski naroda, nedavno umro, a primao je mirovinu od 2.900 kuna. Zaradio ju je borbom protiv Hrvatske, a isplaćivala mu ih je slobodna, neovisna Hrvatska!

A nitko bolje od nas, dragi moji robijaški supatnici, ne zna kako je ti-suću puta teže primati pljuske od svoga, od onoga koga voliš, nego li od onoga, protiv kojega se boriš!

POVODOM PEDESETE OBLJETNICE PODMUKLOG UBOJSTVA STJEPANA WOLLITZA

Dana 24. svibnja o.g. navršava se pola stoljeća od pogibije velikog idealista i hrvatskog rodoljuba, Dubrovčanina Stjepana Wollitza, studenta agronomije. Tog dana, u 20,15 sati, na stubama, koje su nekada vodile do gimnastičke dvorane dubrovačke gimnazije do iza leđa te velike zgrade, odjeknulo je nekoliko hitaca. U isto se vrijeme začuo krik: "Ajme meni, majko moja!" Zaista, taj je krik i čula njegova majka i bratova žena, koje su ga čekale, da ga vide kad ga stražar bude vodio sa suđenja, koje je tih dana bilo priređeno u spomenutoj gimnastičkoj dvorani.

Njegov posljednji poklik nije bio usamljen. Hrvatskom su tih godina odjevali pucnji i takovi slični poklici, od Austrije, preko Srbije, do Makedonije, čitavim Križnim putem i nakon toga.

Strijeljanja ratnih zarobljenika, ranjenika, žena, djece i staraca, te podmukla ubojstva, bili su svakodnevica. Ubijanja u našoj Domovini bila su realnost, a OZN-a i drugi stvaratelji boljševičkog pakla, obavljali su svoj krvavi posao.

Stjepan je Wollitz rođen 14. prosinca 1919. g. u Kuparima kod Dubrovnika, od oca Ivana i majke Jelke rođ. Pupator, u relativno siromašnoj obitelji, koja ga je teškom mukom uspjela poslati u Zagreb na studij. Tamo ga je rat zatekao u četvrtom semestru Agronomskog fakulteta. Uzpostavom Nezavisne Države Hrvatske, stupa krajem 1941. g. u "Državnu radnu službu", te odlazi u Njemačku na usavršavanje, odakle se vraća u travnju 1942. g. u Zagreb, u činu zastavnika. U Zagrebu ostaje do kraja te godine. Nakon završenog tečaja u Vrapcu, odlazi polovicom lipnja 1943. g. u Banju Luku, Sarajevo, Bosansku Krupu, te se polovicom studenog te godine vraća u Zagreb. Od polovine siječnja do lipnja 1944. g. nalazi se u IV pohodnom sklopu u Sl. Brodu, da bi opet boravio u Zagrebu do početka rujna 1944. g. Nakon toga u istoj službi kreće u Zagorje u 111 radni odjel, odakle je 30. IX. 1944. g. otpušten.

Jedno je vrijeme bez obveza, pa odlaže u Sarajevo, gdje ga određuju u Mo-

Piše:

Dr. Augustin FRANIĆ

star u IV domobransku doknadnu lovačku bojnu. Početkom ožujka 1945. g. kreće s postrojbom u Zagreb, gdje i ostaje, nakon povlačenja hrvatske vojske u Sloveniju.

Slijedi uhičenje. Prolazi kroz logore Božjakovina, Bjelovar, Virovitica, Po-

Stjepan Wollitz

dravska Slatina, pa preko Papuka dospijeva u logor Požega. Odatle preko Trogira odlazi u Split. Nakon desetaka dana stiže u Dubrovnik, gdje ga iz "Lovrijenca" smještaju u karantenu, zbog oboljenja od tifusa. Nakon ozdravljenja, nalazi se u zatvoru "Rasica" 14 dana, pa u zatvoru "Karmen" 14 dana, da bi ga tadašnjom amnestijom pustili kući. Bez posla je i bez prava te mogućnosti nastaviti studije.

U noći između 11. i 12. travnja 1947. g. biva uhičen s jednom velikom skupinom Dubrovčana i odveden pod iztragu u UDB-u za Dalmaciju, u Split, na Bačvice.

Prilikom odvođenja za Split tadašnjim malim brodom "Knin", bili smo zajedno.

Iskoristivši napažnju stražara, uspio sam ga upitati, što je s njegovom razbijenom i nateklom usnicom. Odgovorio mi je da ga je tukao tadašnji šef Odsjeka unutrašnjih poslova Občine Dubrovnik. Time su već počeli ostvarivati svoju nakanu. Iztraga na Bačvicama bila je teška za uhičenike. Mučilo ih se na sve moguće načine, tako da su mnogi nosili, a neki preživjeli nose i danas ožiljke po tijelu.

Nakon provedene iztrage, priređeno je suđenje u Dubrovniku organizaciji HOP /Hrvatski oslobodilački pokret/, podijeljeno u dvije skupine, s ukupno 19 ljudi, kojima je izrečeno 133 godine robije. Nakon toga je slijedila robija i mukotrpni životni put. Međutim, s pok. Stjepom vlastodržci su odmah završili svoj zločinački posao. Jednog dana za vrijeme trajanja suđenja, pred sumrak, pustili su da publika /uglavnom naručeni vikači/, te ostali suoštveni i stražari odu. Pok. Wollitz je preuzeo od pratitelja-milicionara naručeni ubojica ključar UDB-e za Dalmaciju, s Bačvica, po imenu Pajo Čaga, koji mu je u leđa ispalio nekoliko hitaca, dok su silazili niza stube iza gimnazije.

Motivacija je svakako glasila: "pokušao je bjegstvo".

Pokopan je na groblju Boninovo, gdje mu se i sad nalazi grob.

Stjepan je Wollitz položio svoj mladi život na oltar Domovine. Iznikao iz maloga hrvatskog puka, ljubio je svoju Domovinu svim svojim bićem. Pokušao je u burnim vremenima, koliko je znao i mogao, pomoći svomu narodu. Zločinci su mu oduzeli život, a sebi time zaradili teški križ, s kojim su - ojačene duše i pomučena uma - morali poći na pravedni sud pred lice Božje.

Mi, njegovi drugovi, podignimo ga na nacionalni oltar, među brojne hrvatske mučenike i sjetimo ga se molitvom. Uspomena na Stjepu Wollitza neka posluži mladim naraštajima Dubrovčana i naše hrvatske domovine, kao uzor žrtve i domoljublja.

VIDU JURČIĆU U SPOMEN

Pred Ljubuškim je, na Plantaži, 11. veljače, prelazeći cestu, pod automobilskim kotačima nesavjesna vozača, smrtno stradao Vid Jurčić iz Klobuka, bivši hrvatski vojnik, jugokomunistički zatvorenik i član HDPZ. Bez oca je ostao prije nego je rođen 7. kolovoza 1914., a

Vid Jurčić

kroz život je prošao sve ono, što i većina drugih iz njegova naraštaja. Drugi svjetski rat Vida je, kao pričuvnika kraljevske jugoslavenske vojske, zatekao u Vinkovcima. On se odmah uključio u obranu svoga naroda i u borbu za stvaranje Nezavisne Države Hrvatske. Čitavi je rat proveo u postrojbama Hrvatskih oružanih snaga.

Uoči Božića g. 1944. u rodnoj su

ga kući u Klobuku, uhitili knojevci, ali on uspijeva pobjeći, te se u občemu povlačenju hrvatskih vojnika i civila iz zapadne Hercegovine, povlači kroz Rakitno, Drežnicu i Sarajevo prema Zagrebu. Iz sačuvane mu vojne knjižice, vidi se da je kraj rata dočekao u samovoznoj satniji 9. hrvatske gorske pukovnije. Zarobljen je pred Bleiburgom i odatle dijeli sudbinu svojih zarobljenih sudrugova.

Vid je prošao sve one patnje i smrtnе opasnosti hrvatskoga Križnog puta g. 1945. kroz Dravograd, Maribor i Varaždin do Požege. Iz logora u Požegi bježi s još trojicom supatnika. Naišavši na jednog poznanika kraj Slavonskoga Broda, prijavljuje se jugoslavenskim vlastima. Nakon toga je kroz Sarajevo sproveden u Mostar i 17. srpnja doveden u Sjeverni logor. U logoru gaje 31. srpnja 1945. uhitila OZN-a, te ga odvela u zloglasnu Ćelovinu, u Mostaru. Tu je 17. lipnja 1946. osuđen na tri godine zatvora i tri godine gubitka građanskih prava. Od 12. prosinca 1946. kaznu je izdržavao u Zenici.

Vid je bio vrlo inteligentan čovjek, otvoren i umijeren u svemu. Kao praktični vjernik, bio je veliki štovatelj Majke Božje i Svetoga Ante. Bila je milina slušati njegova kazivanja, jer je bio prava enciklopedija zapadne Hercegovine, ali i šire. Poznavao je mnoge, i mnogima će nedostajati njegov lik, njegov osmijeh i njegova topla riječ. Svima koji su ga poznali, Vid će ostati u sjećanju kao korektan čovjek i pravi hrvatski rodoljub.

U svemu je dijelio sudbinu svoga naroda.

Anđelko Mijatović

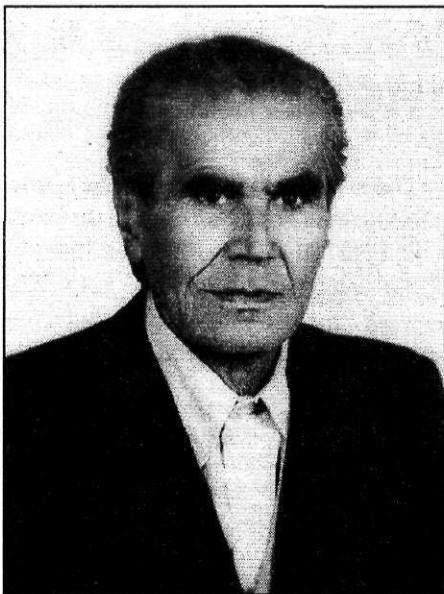
UMRO JE PERO RADIĆ-PJER

Ubolnici "Sestara Milosrdnica" u Zagrebu, u Vinogradskoj ulici, umro je Petar (Pero) Radić, zvan Pjer, hrvatski vojnik (1941.-1945.), komunistički zatvorenik i progonjenik, član HDPZ. Pok. Pero Radić rođen je 14. veljače 1913. u Donjem Poplatu, kraj Stoca, u Hercegovini. Gimnaziju je završio u Prvoj realnoj muškoj gimnaziji u Sarajevu g. 1934., a studij francuskoga i latinskog jezika pohađao je na Filozofskom fakultetu u Zagrebu. Od prvih dana rata g. 1941. sudjeluje, u postrojbama Hrvatskoga domobranstva, u borbama u zapadnoj Bosni, zatim u počasnoj postrojbi u Zagrebu, te od listopada 1943. g. u Ministarstvu unutrašnjih poslova, u političkom odjelu B1. U toj gaje službi zatekao i kraj rata. Budući daje Pero Radić u svoj svojoj osobnosti bio duboko prožet humanizmom, vjerojatno je zato 8. svibnja 1945. u Črnomercu napustio kolonu na povlačenju prema Austriji, te se vratio u Zagreb, ne sluteći što će ga sve snaći u jugoslavenskom komunističkom režimu. Po njegovu kazivanju, kolona, kojoj je pripadao, ubrzo je zarobljena i njih oko 70 odmah je strijeljano u Kustošiji. Već sljedeći dan, Radić je mobiliziran u jednu srpsku partizansku postrojbu, koja je nastupala prema Sloveniji. Tri dana kasnije, 12. svibnja, svi oni koji su u tu postrojbu mobilizirani nakon 8. svibnja, negdje u brdima kraj Kranja bili su razoružani i odpremljeni u logor u Celju, gdje su se našli zajedno s već zarobljenim hrvatskim vojnicima i civilima. Odatle je Pero krenuo na Križni put hrvatskoga naroda g. 1945. i to smjerom Zidani Most, Samobor, Velika Gorica i Sisak. U tamošnjem je logoru Viktorovcu od jednoga Nijemca doznao, da je tih dana kraj Topuskoga likvidirano oko 8.000 ustaša, a zarobljeni su ih Nijemci ubacivali u neku provaliju. Iz Siska je Peru Križni put odveo u logor u Jasenovcu. Tu je postao svjedokom

I Z P R A V C I

I u predhodnom se broju podkralo nekoliko pogrešaka. Skulptura, slika koje je objavljena na unutarnjoj stranici korica, zove se "**Mučeništvo Vjekoslava Balina**". Na fotografiji na str. 13. su **Josip Broz** i **Miroslav Krleža**. Previdom je na 14. str. objavljena ista fotografija, kao i u broju 60. U tekstu Mate Marčinka umjesto "Juraj Kolerić", treba stajati: **Juraj Kolaric**. Krivo je podpisana i fotografija Vjekoslava Balina na 33. stranici. Kao auktor članka o posjetu predstavnika Podružnice HDPZ-a Dubrovnik županu dubrovačkom, krivo je naveden Đuro Posavac. Jezična karta Europe u izvorniku nosi naslov: "Approaching Europe of the Languages".

Auktorima čitateljima se izpričavamo zbog drugih manjih propusta.

Pero Radić (1913.-1997.)

svakodnevnih likvidiranja hrvatskih vojnika i civila. Iz Jasenovca je odveden u Požegu, gdje je bio zatvoren u podrumu jednoga dvorca. Tu ga je zatekla amnestija i bio je odpušten iz logora. U Zagrebu biva uhičen 24. svibnja 1946. i osuđen na petnaest mjeseci zatvora s prisilnim radom, te na jednu godinu gubitka političkih i građanskih prava, zbog rada u "ustaškom ministarstvu". Iz Stare je Građiske odpušten 24. kolovoza 1947.

Iako je Pero Radić radio na nevažnim uredskim poslovima u Ministarstvu unutarnjih poslova NDH, kad je poveden proces protiv Hebranga, i on je uhičen. Po njegovu kazivanju, bio je dvije godine u zatvoru u Zagrebu i Beogradu. U dossieru Andrije Hebranga nalazi se i Radićev iskaz. Tada je Radić u Beogradu bio suočen i s Dragom Jilekom, zamjenikom ravnatelja za javni red i sigurnost NDH u Zagrebu, koga su jugo-agenti kidnipirali u Rimu u ožujku 1949. g. Iz toga vremena, kao i predhodnih, Pero je znao pričati o mnogim strahotama. I kasnije je bio pritvaran od jugopolicije i pozivan na "razgovore".

Svakako zbog onoga što je bio, i gubitka građanskih prava, Radić nije mogao dobiti stalno zaposlenje. Od 1951. do 1956. radio je honorarno u Leksikografskom zavodu na popisi-

vanju bibliografije u fondovima Sveučilišne knjižnice i Biblioteke HAZU. Kasnije živi od podučavanja. Tek su ga prijatelji zaposlili g. 1974. u zagrebačkim poduzećima "Vitlu" i "Foto-zadruzi". Tada je sa 72 godine umirovljen bez prava na mirovinu, jer nije imao dovoljno radnoga staža. Par mjeseci kasnije dobiva socijalnu zaštitu občine Trešnjevka, a ubrzo je primljen i u starački dom u Drenovečkoj ulici. U tom je domu ostao sve do smrti, koja je nastupila u bolnici u Vinogradskoj, nakon operacije želudca, 11. travnja 1997. Rođaci i prijatelji pokopali su ga u njegovu rodnom mjestu u Donjem Poplatu, u grob, zajedno s posmrtnim ostatcima njegovih roditelja.

Životni put pok. Petra Radića nije bio nimalo zavidan. Vrlo je rano ostao bez oca, rastao je pod autoritetom majke Vide i razvijao se u hrvatskoj katoličkoj tradiciji svoga kraja i svoga naroda. Uz majčinu je pomoć završio srednju školu, a tijekom studija se sam uzdržavao. Stasao je i dozrijevao u najtežemu razdoblju hrvatske povijesti. Većina je njegovih naraštaja nes-tala u ratnom vrtlogu g. 1941.-1945. Bez obzira na sve teškoće, s kojima se susretao u životu, Radić je čitav svoj život proveo uspravno. Nikad se nije tužio na svoju sudbinu, zapravo, živio je jednim bezazlenim životom, vrlo skromnih prohtjeva i zadovoljan onim što mu je Bog darovao. Bio je poseban štovatelj Majke Božje, obilazio je redovito sva zagrebačka svetišta, svake je godine išao na tradicionalno zagrebačko hodočašće u marijansko bistričko proštenište, bio je velik poštovatelj kardinala Stepinca, a Hrvatska je bila njegov san i njegov život. Bio je čovjek široke izobrazbe, mnoge je poznavao, s mnogima je velikima i malenima, poznatima i neznatnima, priateljevao. Neka mu je laka hrvatska zemlja, za koju je čitav život živio.

Anđelko Mijatović

SJEĆANJE NA ŠTEFICU

Stefica je bila iz Konjica. Bila je gimnazijalka, lijepa, visoka, smeđe valovite kose i divnih smeđih, baršunastih-košutinih očiju. Naš transport s ranjenicima bio je zarobljen u Hoćama prije Maribora. Rekli su nam da smo zarobljeni, ali nikoga nismo vidjeli. Odveli su nas u Maribor i tamo zatvorili u neka velika skladišta na samom kolodvoru. Čuli smo da nas je zarobila neka bugarska brigada. Nu, brigade su se izmjenile i došli su domaći partizani. Jedan drug "komandir" skupio nas je sve u jednu veliku prostoriju i održao govor. Govorio nam je kako mi moramo biti mirni i kako nam nitko neće ništa zla učiniti. Nitko nam ne smije ništa uzeti ili oteti i slično. Štefica je sve to slušala; dobra, poštena i naivna, ona im je vjerovala. Vjerovala je neprijatelju. Digla se i rekla "komandiru" da joj je neka drugarica Đordana uzela bakandže. Štefici je te bakandže darovao na rastanku zaručnik, znajući da je težak put na koji je pošla. Bakandže su bile lijepе i nove. Svidjele su se Đordani i ona ih je uzela. Štefici je bilo teže što je to dar od zaručnika, nego što je bila bosa i zato se javila.

Drug "komandir", da bude dosljedan onomu o čemu je govorio, odmah je pozvao Đordanu i ona je morala vratiti bakandže. Štefica je bila sretna.

Brigade su se mijenjale, ali, nakon nekog vremena, došli su po Šteficu. Odveli su je iza zgrade u kojoj smo mi bili. S nama je bila i njezina mlađa sestra, još dijete. Sa strijepnjom smo čekali Štefićin povratak. Uzalud! Nekoliko hitaca iza zgrade i Štefica se više nikad nije vratila. Štefica, dobra, mirna, lijepa djevojka s očima koštute više se nikad nije vratila. Žrtvom je platila svoju vjeru u ljude. Nikad je neću zaboraviti.

Nikica Melihar

VAŽNO - ROKOVI ZA OSTVARIVANJE PRAVA BIVŠIH POLITIČKIH ZATVORENIKA

U skladu sa Zakonom o pravima bivših političkih zatvorenika (NN 34/91, 76/93 i 52/94), želimo upozoriti na članak 6., koji regulira rokove za podnošenje zahtjeva za dobivanje statusa političkog zatvorenika i važno "ostvarivanje prava po tom Zakonu".

Nužno je da svi, posebno predsjednici Podružnica, upozore na to svoje članove, da obavijeste sve, koji su bili politički zatvorenici od 1918. do 08. listopada 1991. godine i koji su u zatvor dospjeli zbog političkog otpora i borbe za samostalnu Hrvatsku ili njihovi potomci, i to samo prvi naslijedni red (žena ili djeca), da podnesu odmah ili najkasnije do početka kolovoza 1997. zahtjev s potrebnim dokazima da su bili suđeni ili odvedeni u logore bez suđenja. Ukoliko netko ne uspije do kolovoza 1997. prikupiti dokumentaciju, može podnijeti samo pismeni zahtjev za priznavanje prava, bez ikakove dokumentacije ili samo djelomične dokumentacije, koja se nađe.

Pravilo je da se bilo kakvi zahtjevi podnese do navedenog datuma. Tko ne bude imao dokumentacije, Administrativna će ga komisija pismeno pozvati, da dopuni svoj zahtjev potrebnim dokumentima.

Koji su dokumenti potrebiti? To su:

- presuda
- odpusnica iz zatvora
- "Uvjerenje" Ministarstva pravosuđa Republike Hrvatske
- preslik radne knjižice
- domovnica i potvrda o prebivalištu
- te molba

I oni, koji su iz BiH ili drugih država nastalih na području bivše Jugoslavije, trebaju dostaviti naprijed navedene dokumente. Ali!

U slučaju da nemaju domovnicu, neka odmah pokrenu postupak prijavljanja domovnice. Ukoliko nemaju presudu, neka osobno ili preko odvjetnika u KP-domu, gdje su bili u zatvoru, traže preslik (fotokopiju) presude. Pazite, **ne potvrdu da su bili u tom zatvoru, nego obvezno presudu, u fotokopiji!**

Zatim, ako nemaju odpusnicu, tada potvrdu ili izvod iz kartona zatvorenika, gdje se vidi od kada je do kada bio u tom zatvoru. Pored toga, potvrdu lokalne policijske postaje iz njihove evidencije. Presude se mogu naći i u sudovima, gdje je suđenje obavljeno, te se mogu podići osobno ili preko odvjetnika. Sada možete tražiti i u Doboju i u Banja Luci i drugim mjestima BiH ili RS preko tamošnjih odvjetnika.

Za bivše političke zatvorenike iz BiH, naše će Društvo dostaviti pismeni podnesak Ministarstvu pravosuđa BiH s upitom, da se preko istoga mogu pribaviti uvjerenja o osuđenim osobama u Bosni i Hercegovini. Uvjereni smo, da će sadašnji bosanski ministar pravosuđa pozitivno odgovoriti i da će svi iz BiH moći podnijeti zahtjev, da im se izda uvjerenje o presudi i o vremenu provedenom u zatvoru na području BiH, kao što je to moguće u našoj državi. O ovoj ćemo Vas mogućnosti obavijestiti.

Dakle najvažnije je podnijeti bilo kakvi zahtjev s ili bez dokaza do kolovoza 1997. Za slučaj, da se na taj zahtjev dobije negativni odgovor, žalba se upućuje na Vladu RH, kao drugostupni organ. Ako i Vlada RH doneše negativan odgovor, tada postoji i treći organ, a to je Upravni sud RH.

Zahtjeve šaljite poštom preporučeno, s povratnicom ili predajte osobno na adresu: Vlada RH - Administrativna komisija, Zagreb, Trg. sv. Marka 3. Sve što šaljete fotokopirajte i čuvajte.

Prema iznesenom, nije potrebno nikakovo uzrujavanje ili panika. Glavno je na vrijeme podnijeti zahtjev, a za dokazivanje ima vremena kroz trostupanjski postupak. Za sve druge obavijesti, izvolite se obratiti (najbolje pismeno) na Pravni odbor na adresi: Hrvatsko društvo političkih zatvorenika, Pravni odbor Zagreb, Trg Kralja Petra Krešimira V. broj 3.

Kaja PEREKOVIC, predsjednica

HRVATSKO DRUŠTVO POLITIČKIH ZATVORENIKA ZAGREB

Na temelju članka 14.st.3. i čl.23.st.1. Odluke o ustrojstvu Hrvatskog društva političkih zatvorenika, Vijeće HDPZ u sjednici od 7. travnja 1997 donosi

ODLUKU O DAVANJU SUGLASNOSTI OSNIVANJA PODRUŽNICE

Članak 1.

Odobrava se Odluka o osnivanju Hrvatskog društva političkih zatvorenika -Podružnica Županije vukovarsko-srijemske sa sjedištem u B. Gredi, Nožice 118b od 27. veljače 1997., a koja je Rješenjem Županije vukovarsko-srijemske, Ispostava Ureda za opću upravu u Županiji klasa:UP/I-230-02/97-01/6 URBROJ: 2188-08-01-97-1 od 11.03.1997. upisana u Registar udruženja građana pod rednim brojem 299.

Članak 2.

Ova Odluka stupa na snagu danom donošenja, a objavit će se u "Političkom zatvoreniku".

U Zagrebu, 7. travnja 1997.

PREDSJEDNICA HDPZ
Kaja Pereković

P O Z I V

Pozivamo sve članove Hrvatskog društva političkih zatvorenika, da ODMAH svojim podružnicama predaju preslike rješenja Administrativne komisije Vlade Republike Hrvatske, kojima je utvrđen njihov status bivšega političkog zatvorenika.

Podružnice moraju razpolagati rješenjima radi postupka dodjele dionica, utvrđivanja prava na naknadu (15 DM po danu), te zbog primjene zakona o mirovinama i drugim pravima.

PODRUŽNICA HDPZ-A SISAK U PROTEKLOM TROMJESEČJU

Podružnica Hrvatskog društva političkih zatvorenika za Županiju sisačko-moslavačku koristi društveno glasilo, kako bi svoje članstvo i javnost izvijestila o djelovanju u prvom tromjesečju 1997. godine.

Završni je račun za 1996. godinu dovršen i dostavljen Središnjici. Vjerujemo daje napravljen temeljito.

Zaključen je i popis predplatnika na "Politički zatvorenik", zaključno s 15. travnjem. Popis smo također dostavili Središnjici, kako bismo osigurali da članovi Društva i ubuduće uredno primaju društveno glasilo.

Prema stanju na dan 15. travnja 1997., Podružnica HDPZ-a Sisak broji 165 članova. Na glasilo se ove godine predplatilo njih 110, budući daje cijena godišnje predplate porasla na 100 kuna, a podignuta je i visina članarine na 60 kuna. Dio je članova to vjerojatno previdio, pa ih ovim putem molimo da doplate razliku, na naš žiro-račun br. 34100-679-7769, ili izravno u našem uredu u Sisku, Braće Radić 20, utorkom i četvrtkom od 9 do 14 sati.

Izvješćujemo članove, da se kod nas mogu prijaviti, bilo osobnim dolaskom, bilo brzoglasom na br. 525-140, i za put u Bleiburg. Izborna će, pak skupština, biti održana krajem lipnja ove godine. Obavijesti i pozivnice bit će pravodobno upućene svim članovima, koje i ovom prigodom molimo da dođu na Skupštinu i sudjeluju u njezinu radu.

Za Hrvatsku uvijek!

Ivica Tuškan

I OPET NAS ZAOBILAZE !

U Glini je 23. ožujka 1997. godine odkriven spomenik hrvatskomu banu Josipu Jelačiću. Nema dvojbe, velik je to dan za glinske i uobće banovinske Hrvate. Nu, sa žaljenjem moramo ustanoviti, da je više od 20 članova Hrvatskog društva političkih zatvorenika uzalud očekivalo nekoga iz vodstva Podružnice.

Podružnica Hrvatskog društva političkih zatvorenika nije pozvana na tu svečanost, a pozvani su predstavnici i manjih i malobrojnijih, da ne kažem manje važnih udruga i ustanova.

Da ironija bude veća, među nama nije samo jedan, koji je obtužen, između ostalog, i zbog pjesme: "Ustani, bane!"

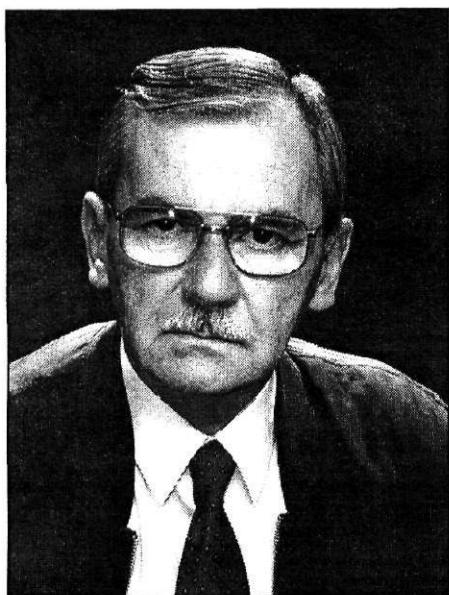
Nažalost, nije riječ o slučaju. Nas se često zaobilazi. Ne poziva nas se na mjesne, općinske, gradske i županijske priredbe. Zaboravlja se da je naših dvije stotine članova odrobijalo više od 700 godina zatvora.

Zaboravlja se i da je 12 naših članova, iako smo uglavnom stari između 60 i 85 godina, djelatno sudjelovalo i u ovomu, Domovinskom ratu, kao dragovoljci iz svibnja i lipnja 1991. godine. Nitko od njih nije dobio Spomenicu Domovinskog rata! Stoga molimo naše članstvo, da iz toga ne zaključuje kako je vodstvo Podružnice nedjelatno ili nesposobno. Mi radimo koliko možemo i koliko nam naše ogorčenje dopušta, a krivica je na nekomu drugom...

Ivica Tuškan

DR. ZVONIMIR PUŠKAŠ: HRVATSKI DEMOKRATSKI NACIONALIZAM

Unakladi "Hrvatskog foruma", a u nizu Biblioteka CROATIA REDIVIVA, upravo se pojavila knjiga dr. Zvonimira Puškaša, pod naslovom "Hrvatski demokratski

Dr. Zvonimir Puškaš

nacionalizam". Knjiga obsije 297 stranica, a u njoj je objavljeno i 36 fotografija, te 21 faksimil.

Auktor obrađuje jedan oblik organiziranog otpora jugokomunističkoj tiraniji u razdoblju od 1948. do 1989. godine. On je sâm pripadao skupini, koja se, pod imenom Hrvatski Demokratski Nacionalizam, desetljećima odupirala Brozovoj jugoslavenskoj satrapiji, imajući pred očima samo jedan cilj: obnovu hrvatske državne neovisnosti.

Tijekom vremena, skupina je stvorila konzistentan politički program i izgradila čvrsta stanovišta, kako glede novije naše prošlosti

(1918-1945.), tako i u pogledu hrvatske budućnosti. Iz objavljenih niza autentičnih tekstova jasno blista nepokolebljiva vjera u ponovnu uzpostavu hrvatske države, koja nije gasnula ni u trenutcima, kad je sve hrvatsko bilo satrto i proganjeno.

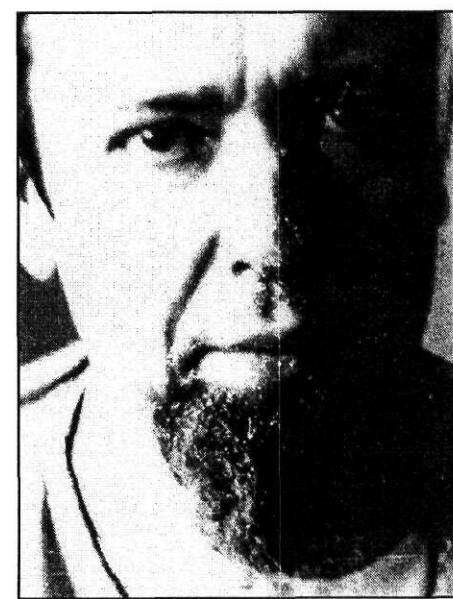
Politički program Hrvatskoga Demokratskog Nacionalizma činile su tri sastavnice:

- hrvatsko državno pravo
- parlamentarna demokracija
- koncepcija socijalno pravedne države

Na čelu je skupine tijekom desetljeća bio Ivica Babić (1921-1989.), koji je kao dvadesetogodišnji student prava bio sudionikom Desetotračanske revolucije, a kasnije nadporučnik Hrvatskih Oružanih Snaga (1942-1945.). Nakon sloma NDH, Babić je uhićen. Iz zatvora je izšao 1947. godine, s nepokretnom desnom rukom i nogom. Unatoč tomu, sve do 1988. godine, kad je teško obolio i dužnost predsjednika HDN-a povjerio prijatelju i suradniku dr. Zvonimиру Puškašu, vodio je organizaciju iz kreveta.

Babica i Puškaša davno je povezao život i zajednička borba za Hrvatsku. Babić je podrijetlom iz Donje Klade kod Jablanca u Hrvatskom primorju. Otac mu je bio doktorom prava, a majka, rodom iz Mača u Hrvatskom zagorju, učiteljica. Babić je, pripovijeda Puškaš, bio izvanredno inteligentan, izrazito nacionalno svjestan i ujedno praktični katolik.

Auktor knjige, dr. Puškaš, rođen je 1925. u Zagrebu. Uoči rata, sa 16 je godina postao pripadnikom ilegalne nacionalističke organizacije, a tijekom rata bio je nadporučnikom PTS-

Predsjednik HDN-a Ivica Babić

a, pobočnikom generala Moškova i članom Operativnog sstožera I. hrvatskog sbara HOS-a.

Činjenica da su obojica pripadali hrvatskim vojnim snagama i bili absolutno odani hrvatskoj državi, a istodobno i čvrsto demokratski opredijeljeni, svjedoči da hrvatska mladež, koja je sudjelovala u uzpostavi, izgradnji i obrani NDH, nije bila zadovjena totalitarnim ideologijama. Odpor prema totalitarizmu i ugnjetavačkom jugoslavenstvu logično je doveo do njihova organiziranja u "Hrvatski Demokratski Nacionalizam".

Auktorovo svjedočenje, dokumenti o djelovanju HDN-a među

Hrvatima u Domovini i o svezama s hrvatskom političkom emigracijom, važan su prilog hrvatskoj političkoj povijesti i ujedno svjedočanstvo, da se ljudska prava pojedinca mogu ostvariti tek u slobodnoj i neovisnoj nacionalnoj državi. Dr. Puškaš posebno ističe kako je HDN predstavljao osebujnu i izvornu političku formaciju, koja se jasno odredila prema hrvatskoj prošlosti, sadašnjosti i budućnosti.

Čitatelju treba posebno skrenuti pozornost na to, da će u knjizi pronaći poglede te skupine oporbenih hrvatskih intelektualaca na ideološka pitanja, na Ustaški i partizanski pokret, uzpostavu NDH, Rimske ugovore iz 1941., slučaj Lorković - Vokić, uzpostavu nove Jugoslavije, problem ulaska u Partiju, dodire s političkom emigracijom (Hrvatsko narodno vijeće, Hrvatski narodni odbor, Hrvatski oslobodilački pokret), implikacije izručenja dr. Andrije Artukovića, sve do obnove Hrvatske stranke prava, koju je vodstvo HDN pripremalo u suradnji s iseljenom Hrvatskom.

Najvećim postignućem auktor drži svoj doprinos, kao i doprinos organizacije, uzpostavi neovisne Republike Hrvatske. S obzirom na sve to, Puškašova knjiga predstavlja važan doprinos proučavanju povijesnih težnji hrvatskog naroda, pa se preporučuje svakom čitatelju.

Naručuje se od auktora: Dr. Zvonimir Puškaš, Kučerina 68, 10000 Zagreb. S poštarnicom cijena knjige iznosi 130 kuna pouzećem, dok je knjižarska cijena 180 kuna.

M.N.

HRVATSKI DEMOKRATSKI NACIONALIZAM

Zvonimir Puškaš

HRVATSKI FORUM
DIUHE AD MAIORIBUS OBI ET CROATIA GLORIHAM

Mr. lo ooo ZAGREB
Marulićev trg 2

Ur. sc. Zvonimir Puškaš
Zagreb, Kučerina 68

NARUDŽBENICA

(poslati na naslov: Dr. Zvonimir Puškaš, 10000 ZAGREB, Kučerina 68)

Naručujem pouzećem (plaćanje kod preuzimanja) knjigu dr. Zvonimira Puškaša

"HRVATSKI DEMOKRATSKI NACIONALIZAM" (Zagreb 1997.)

Komada _____, po cijeni od 130 kuna (uračunata poštarna), ukupno _____ kuna. (Knjižarska cijena iznosi 180. kuna).

Knjigu poslati na naslov:

Ime i prezime: _____

Adresa: _____

JMBG: _____

Mjesto i nadnevak:

Podpis naručitelja:

KRATKI PRIKAZ RADA PODRUŽNICE HDPZ-a DUBROVNIK

Dobro se sjećam 12. travnja 1991. godine i osnivačkog skupa ogranka HDPZ-a Dubrovnik, održanog u nazočnosti dvadesetak bivših političkih zatvorenika. Sve se je odvijalo u nekoj čudnoj psihozi. Balvani su već odavno bili u funkciji; već je i sutrašnjica bila upitna. Stoga i ne treba čuditi mali odaziv bivših robijaša. Strah je još uvijek bio jači od emocija. Izaslanik iz zagrebačke Središnjice rekao nam je par uhu ugodnih riječi, nakon čega smo izabrali vodstvo ogranka u osnivanju. I to je, što se tiče funkcioniranja i rada ogranka, u sljedećih pet godina bilo sve. Treba napomenuti da ogrank nije upisan u registar Županije Dubrovačko-neretvanske i tako legaliziran.

Rat, koji je buknuo u Hrvatskoj i posebno na našem području, zaledio je i onaj zametak našega Društva u Dubrovniku. I ona mala skupina s prvog sastanka raspršila se je i jednostavno nestala s vidika. Nekolicina se uključila u postroj Narodne zaštite, neki su brinuli o obiteljima, djeci i unucima. Jedan broj odmah je u početku sukoba i napadaja na Dubrovnik otišao u Split i dalje do samog vrha Istre boreći se tamo za - Dubrovnik. Svatko prema svom ukusu.

Ni kada je opsada Dubrovnika postala prošlost i rat se koliko-toliko odmakao te omogućio komunikaciju sa ostatkom Hrvatske, HDPZ nije zaživio. Učlanujem se, kao i mnogi drugi, u HDPZ Zagreb, predajem sve potrebno za priznavanje statusa političkog zatvorenika i dobijem iskaznicu. Koristim svaku priliku za kontakt s ondašnjim vodstvom Društva u Zagrebu kako bi svojim auktoritetom pokrenuo rad Društva u Dubrovniku. Puno razumijevanje i bezbrojna obećanja nisu donijeli ploda. Konačno, kada je na zadnjem Saboru izabrano novo vodstvo, stvari se počinju kretati. Uz njihovu suglasnost, s nekolicinom bivših zatvorenika, formiramo inicijalni odbor i zakazujemo /re/ osnivačku skupštinu. Središnjica šalje svoju reprezentativnu ekipu /predsjednicu, dopredsjednika i predsjednicu nadzornog odbora/ i dana 17. veljače 1996., u nazočnosti stotinjak potencijalnih članova, osniva se podružnica HDPZ-a za Županiju Dubrovačko-neretvansku i bira novo vodstvo. Počinje rad na legalizaciji podružnice, otvaranju žiro-računa, dobavljanju uredskog prostora za rad, formiraju se dossier-i za svakog člana, itd.

I tako, nakon niza birokratskih peripetija i prikupljanja zaista ne znam kome potrebnih dokumenata, plaćanja manjih i

Piše:

Vjekoslav LUJO LASIĆ

većih pristojbi, dana 04.07.1996. godine naša podružnica biva upisana u Registrar društvenih organizacija...sa svojstvom društvene pravne osobe Županije Dubrovačko-neretvanske. Konačno, 11.09. 1996. otvaramo i žiro-račun i tako, uđovljivi svim normama, počinjemo legalno funkcionirati.

Na žalost, prostor za rad nismo naslijedili niti nam gaje gradsko poglavarstvo iznajmilo. Tek prije nekoliko dana dodijeljen nam je prostor za rad koji se sastoji od dvije prostorije dugačke po četiri i široke po dva metra /nekadašnja kafe-kuhinja i garderoba/. Ne čekajući da prikupimo sva potrebna novčana sredstva, sklapamo s manjom građevinskom tvrtkom ugovor. Ruši se cijeli pregradni zid, zazidavaju jedna vrata, do cigle otuca vlagom pojedena žbuka, mijenjaju ulazna istrunula vrata, postavlja potrebna rasvjeta i pod oblaže tapisonom. Predračunski iznos jest cca kuna 20.000,00. Središnjica nam u tu svrhu dotira 10.000,00, bratske nam podružnice obećavaju novčano pomoći prema vlastitim mogućnostima. I sami imamo na računu nešto malo novaca, pa se nadamo da nikomu ne ćemo ostati dužni. Tako ćemo, najduže za mjesec dana, konačno imati svoj kutak, gdje će članovi moći doći, iznijeti svoje probleme, zatražiti savjet ili pomoć. Ako i ne riješe svoj problem, ipak će otici zadovoljni jer će naići na razumijevanje i dobiti moguću uputu komu se dalje obratiti.

Ne možemo se, na žalost, pohvaliti da smo od gradskih otaca primili pomoć. Tek nedavno pozvao nas je župan g. Burić, upitao za teškoće s kojima se u radu susrećemo i obećao pomoći u njihovu rješavanju. Ujedno nam je stavio na raspolažanje županijsku pravnu službu, koja će bivšim političkim zatvorenicima, koji to do sada nisu učinili, pomoći u dobijanju statusa. Obećana nam je i djelomična novčana pomoć, namjenjena uređenju uredskog prostora. Vjerujemo da to nije bio predizborni šaren balon.

U protekloj godini dana djelovali smo iz stana našeg tajnika, koji je u tu svrhu žrtvovao jednu sobu, svoj brzoglas i telefax stavio u službu podružnice. Troškove je tajnik alimentirao iz svoje mirovine.

Starosna struktura članova naše podružnice veoma je nepovoljna. Zanemariv je broj onih, koji su voljni djelatno

pomoći u radu. Oni, koji bi to mogli, već imaju neku drugu obvezu. Ipak je podružnica ustrojena i može se reći da primjerno funkcionira.

Dubrovačka podružnica pokriva područje od Metkovića i Ploča do Debelog Brijega u Konavlima, Elafitske otoke, Pelješac i Korčulu. Imamo 93 registrirana člana i još uvijek se, s vremenom na vrijeme, netko novi pojavi. Kontakti članova s tajništvom podružnice veoma su česti i uglavnom se svode na traženje informacija o isplati proglašene odštete za dane provedene u zatvoru. Kako je većina bivših političkih zatvorenika u kasnoj životnoj dobi, narušena zdravlja i veoma loših materijalnih prilika, to je takovo usmjerenje njihovog zanimanja razumljivo. Njihov biološki sat ubrzano otkucava i njihova se imena sve češće nalaze na osmrtnicama. I u ovomu ratu s državnom administracijom i birokracijom oni su gubitnici.

Neoboriva je činjenica da su politički zatvorenici u našem društvu još uvijek marginalizirani i da za njihove probleme nema uvijek dostatno sluha. Jednako je činjenica da smo nečista savjest mnogima koji i u ovoj našoj Hrvatskoj obnašaju iste visoke funkcije, koje su obnašali i za vrijeme "socijalizma s ljudskim likom". Paradoksalno je da i takovi odlučuju o našim sudbinama. Još se uvijek nadamo da će i njima doći kraj i da pravna država neće biti samo pojam.

Najžalosnije od svega jest pojava nekakvih "poticajnih odbora", koji pamphletima blate i dovode u pitanje legalnost demokratski izabranog vodstva Društva. Koliko to ometa i ubija volju za rad, znaju oni koji se s time moraju boriti. Ni Dubrovnik nije toga pošteđen. Naš član, zaklanjajući se iza auktoriteta časne Udruge, kojoj trenutno predsjedava, službenim dopisom na memorandumu Društva, a u ime anonimnih članova-istomišljenika, traži od Središnjice /točnije predsjednice/ uvođenje reda u rad naše podružnice. Da nije smiješno, bilo bi žalosno. Stoga je i ovo samo uzputni osrvt. Širu elaboraciju ne zasljužuju ni pisac ni sadržaj pamfleta.

Nadamo se da će naše sljedeće javljanje biti u svjetlijim tonovima i mirnom ozračju svršishodnog rada.

O B A V I J E S T KRAPINSKE PODRUŽNICE

Podružnica HDPZ-a Županije krapinsko-zagorske izvješćuje svoje članove, da su službene prostorije Podružnice otvorene u Krapini, u Magistratskoj ulici br. 10. Uredovno je vrijeme ponedjeljkom i četvrtkom od 9,00 do 12,00 sati, a novi broj tel. 049/ 370-319.

Predsjednik
Zlatko ČUBAKOVIĆ

U SJEĆANJE NA POK.

IVANA ŠUĆURA

(2. listopada 1904 - 8. svibnja 1996.)

S počitovanjem i ljubavlju, dragi naš Ivane, čuvamo uzputmenu na Tvoj plemeniti lik.

Cijelogra je života pok. Ivan Šućur bio hrvatski mučenik i borac za neodvisnu Hrvatsku. To je dokazao pristupanjem revolucionarnomu Ustaškom pokretu 2. siječnja 1934. godine. I u emigrantskomu je živovanju ostao čvrst i nepokolebljiv, provevši i 16 mjeseci u talijanskomu zatvoru.

Uzpostavom Nezavisne Države Hrvatske nastavio je borbu do posljednjeg dana. Prošao je Križni put, začočen, osuđen na smrt, a potom na dugogodišnju robitu. Sve je nedaće preživio i sretan dočekao uzkrnsuće nove neodvisne hrvatske države.

Neka Vam je, dragi Ivane, vječna slava i pokoj, žele Vam Vaši veterani.

Ustaša Ivan Šućur - s nama je!

Udruga Hrvatske domovinske vojske 1941-1945.
Glavni stan Zagreb
Za Stožer Podružnice Imotski:
Mate Kutleša

TRAŽE SE

Molim da mi se, putem "Političkog zatvorenika" ili na adresu: Hermina Anić, Zagreb, Vučetićev prilaz br. 3, tel. 01/691-180, jave osobe, koje su od 24. travnja do 27. lipnja 1946. godine, bile u zagrebačkom zatvoru u Petrinjskoj ulici, br. 18, čelija br. 22, i to: Božica Novačić, Marija Bockaj, Dragica Frković, Ana Ban, Vikica Vučetić i Alisa Berdva.

Mira Ćosić

STJEPAN PLJUŠČEC TRAŽI BRAĆU

Gospodin Stjepan Pljuščec iz Zagreba (01/897-060), moli svakoga koji išta znade o sudbini njegove braće, Karla i Ivana, da mu dostavi obavijest.

Karlo Pljuščec je rođen 01. veljače 1923. godine, a zadnji je put viđen u Vižanovcu 1947. godine.

Ivan Pljuščec je rođen 08. lipnja 1925. godine, a zadnji je put viđen u zatvoru Okružnog suda u Varaždinu, također 1947. godine.

U SPOMEN

Zauvijek su nas napustili naši članovi:

Frankini Ante preminuo 21. veljače 1997.

Ružić Petar preminuo 20. travnja 1997.

Sučić Božo preminuo 27. veljače 1997.

Vrbatović Josip preminuo 1. veljače 1997.

Vučetić Kuzma preminuo 18. siječnja 1997.

Neka im je vječna slava i hvala za žrtvu, koju su prinijeli na oltar hrvatske slobode.

HDPZ - Podružnica Split

U SPOMEN

VLADIMIR ZAJEC

blago u Gospodinu preminuo u utorak 22.04.1997.
u 77-oj godini života nakon kratke i teške bolesti.

POČIVAO U MIRU BOŽJEM!

U SPOMEN

TOMISLAV MITROVIĆ

rođen 7. prosinca 1927. god. u Kozaruši kod
Prijedora. Preminuo 23. travnja 1997.

Pokopan na Mirogoju 25. travnja 1997.

LAKA MU HRVATSKA GRUDA

U SPOMEN

10. travnja 1997. god. u 73. godini života, blago je
u Gospodinu preminuo naš član

IVAN KUKAVČIĆ

koji je za svoju domovinu odrobijao četiri godine u
KPD-u Maribor. Nije dočekao dobiti bar jedan mali
dio onoga, što ga pripada, jer je opaka bolest
prerano prekinula njegov život.

Neka mu je laka hrvatska zemlja.

HDPZ-a Podružnica Slavonski Brod

U SPOMEN

U Zagrebu je, u 73. godini života, 2. siječnja 1997.
godine, blago u Gospodinu preminuo gospodin

DRAGUTIN TRSTENJAK

Neka mu je laka hrvatska gruda.
Počivao u miru Božjem!

U SPOMEN

Naš član

JOSIP RADIČEVIĆ,

preminuo je 13. travnja u 85. god. života.
Njegova supruga i najbliža rodbina sa susjedima
ispratili su ga na vječni počinak.
Neka mu je laka hrvatska zemlja.
HDPZ-a Podružnica Slavonski Brod

U SPOMEN

Dana 22. travnja 1997. godine, prestalo je kucati
srce gospodina

JURJA ALARA,

dugogodišnjeg robijaša St. Gradiške, člana HDPZ-
a Podružnice Županije sisacko moslavačke.
Naš dragi Juraj, rođen na Banovini, koju je volio,
po povratku s robije morao je potražiti drugi kraj, i
našao u Gornjoj Posavini, tihom mjestu Tišina
Erdedska, gdje je i pokopan.
Neka je našem JURI lahka
hrvatska gruda zemlje, i počivao u miru.
HDPZ-a Podružnica Sisak

CRKVA SV. NIKOLE U NINU

KRISTIJAN
KREŠOVIĆ
1949